

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HISTORISK SAMFUND FOR AALBORG AMT

FRA
HIMMERLAND
OG
KJÆR HERRIED

FRA HIMMERLAND
OG KJÆR HERRED

FRA HIMMERLAND OG KJÆR HERRED

UDGIVET AF
HISTORISK SAMFUND FOR AALBORG AMT

XXIV BIND

1963

AKSEL SCHØLINS BOGTRYKKERI . AALBORG

NØRRESUNDBY OG SUNDBY-HVORUP
KOMMUNERS BIBLIOTEKER

Redaktionsudvalg:

Lærer Henrik Møller (formand)

Skoleinspektør Kr. Værnfelt

Overbibliotekar Johs. E. Tang Kristensen

Rektor Kaj Løber

9

Ark. 01

08.9

1963

bd. 24

ex 2

63/40

13.00

Af Bispensgades saga

Af Kr. Værnfelt

Det aller ældste Aalborg er bebyggelsen ved Østerås vestside, partiet omkring Gammeltorv. Ved 13-1400 tallet gik fjorden langt op i byen, og Bispensgades og Nytorvs sydligste husrække var stadens nordligste bebyggelser. Selve Bispensgade var da en sandet vej eller sti langs »Kåsen«, en bugt, som fjorden dannede, og først i 14-1500rne var grundene norden for vejen opfyldte, så de kunne bebygges; og ved 1600 var det »Ved Stranden«, som nu var aalborgensernes strandpromenade.

Den gang havde Bispensgades østlige del ikke sin drejning mod syd, men gik over munden af Maren Turisgade med retning mod »Byens Hoved« og udmundede nær ved »Den mørke Gang«s udløb i Østerågade.

»Hovedet« var den odde, som dannedes på vestsiden af Østeråens udløb i fjorden, og her og helt op til Gammeltorv var Aalborgs ældste havn.

Ved opfyldning skødes Hovedet længere og længere ud i fjorden, og ved 1600 var det på Toldbodpladsens vestlige del.

Hvornår Bispensgade fik sin drejning, vides ikke; men det var muligvis kort efter, at »Hestemarkedet« i 1604 var blevet til Nytorv, og efter at Johan Brandt havde bygget den bro over åen, som kom til at bære hans datter Marens navn. Da de to ejendomme, Bispensgade 4 og Østerågade 21, i 1890 og 1918 blev opførte, fandt man 1 meter i grunden resterne af den oprindelige Bispensgades belægning (se Chr. Iørgensen: Aalborg i tusind år).

Gadens navn kom deraf, at den fordum havde to bispegårde, Viborgbispens gård nr. 10 og Vendelbobispens gård nr. 22. Disse gårde var dog kun til besøg, eftersom de høje herrer residerede henholdsvis i Viborg og Børglum, og efter reformationen i 1536 blev begge ejendommene konfiskerede af kong Christian III.

Kompagnihuset 1847—89.

Til venstre Svalegaarden og »Hotel Løven« (Aalborg Amtstidende), til højre Bispensgades munding, Herskinds Gaard og Wigelsens Gaard.

Bispensgade nr. 1 (Østerågade 17), Kompagnihuset, tilhørte oprindelig kronen, og her havde kongens møntmestre deres bopæl, hvorfor man kaldte gården for »Møntergården«. Men o. 1500 skænkede kongen, vel kong Hans, gården til det i 1431 stiftede Helligåndskloster.

16. januar 1464 forærede Christian I til Helligåndsklosteret en grund »norden på Sanden og så langt ud som til Dybshoved«. Denne grund må have ligget på Bispensgades nordside vester ude; det var vel en af grundene mellem Jomfru Anegade og den gamle bispegård.

Aalborg købmandslav, Papegøjegildet, nu Aalborg Handelsstandsforening, havde også en gård på nordsiden af gaden, muligvis nabo til ovennævnte grund. Denne gård hed »Papegøjegården« og omtales i 1475, da prior Jens Nielsen havde en strid med Christen Tømmermands sønner om en ejendom, »som ligger vesten til Guds Legems Gildesal og som strækker sig fra gaden og 20¹/₂ alen nør på.« »Guds Legems Lav« eller »Sct. Laurentius Gilde« var købmandslavets officielle navn.

Den 10. november 1506 handlede købmændene gårde med klosteret, så de fik »Møntergården«, en strimmel jord, kaldet »Papegøjehaven«, ved Hobrovej, samt 200 mark i penge i bytte for »Papegøjegården«.

»Møntergården« blev »Kompagnihuset«, efter at købmandslavet i 1651 havde taget navneforandring til »Aalborg Købmandskompagni«; den er ombygget i 1463, 1532, 1651, 1737, 1800, 1847, 1889 og 1935, men har, så langt tilbage som vi kan følge dens historie, kun haft tre ejere: Kronen, Helligåndsklosteret og købmandslavet, hvilket er ret enestående.

Nr. 3. 1682: Christoffer de Hemmer, commisar Jens Wisber ibor, taxt 77 rdl. Ejeren, den rige købmand Chr. d. Hemmer, boede ellers i Spritfabrikkens store gård ved fjorden, men ejede også herregården Revsnæs, Jørgen Olufsens Gård samt mange andre gårde og huse i Aalborg. Han døde 1684, og enken, Magdalene van Ginchel († 1703), ægtede Thøger Lassen på Rødslet, † 1689. Det var nok i 1687, at de solgte nr. 3 til rådmand Christoffer de Hemmer, navne og brodersøn af forrige ejer. Han ægtede 1687 Sosastra Foss, datter af biskop Mathias Foss; hun nævnes 1704 som ejer, idet rådmanden var død året før. Hendes søster, Ingeborg Foss, var gift med købmand og landvæsenskommissær Jens Wisberg, som i 1682 var lejer her; senere ejede og beboede Wisberg Algade 58 (Coldings Gård).

1716 og 1735 assessor, købmand Hans Jørgen Gleerup, f. 1685, † 1750; herefter en række ejere, alle købmænd: 1757 Albert Deichmann, 1775 Oluf Sørensen Wiig, derefter Peder Thagaard, H. P. Hansen, 1805 Jørgen Hansen og 1819 Thomas Karmark. Næste ejer var stiftsfysikus, dr. med. Jens Koefoed og derefter sønnen købmand og mægler Frederik Koefoed. Herefter købmændene Janus Schibsbbye, † 1846, og Laurids Nielsen, † 1861. Sidstnævnte er fader til biskop Frederik Nielsen. Efter L. Nielsens død overtog »Aalborg Bys og Omegns Sparekasse« gården, som 24. januar 1874 solgtes til købmand Henrik Lund, fra 1908 hans enke fru Alvilda Lund. 13. januar 1917 tømrermester P. Nielsen Huus, der samme år nedrev den gamle gård og opførte den nuværende ejendom. I fløjen til Cortesgyden var et smukt gammelt bindingsværkshus, som tømmestester F. Færch købte af Nationalmuseet og flyttede ud på Lindholmsstien.

Fra 25. oktober 1929 købmand M. Jørgensen og 3. december 1955 sønnen købmand Knud Jørgensen. Ved en ombygning (overdækning) i 1932 fandt man, da man gravede kælder ud, ca. 1½ meter i jorden sten og svære egeplanker, vist fra en ophalebedding.

Nr. 5. O. 1650 købmand og rådmand Morten Jensen, † 1666, af Turesenslægten, gift med Margrethe Henriksdatter, f. 1615, † 1688. Grundtaksten 1682 siger: Købmand Jens Mortensen, hans moders ejendom, taxt 71 rdl. Jens døde i 1688, kort før moderen, og hans enke, Ane Jensdatter, søster til den kendte Maren Poppes i Vesterå, ægtede 1691 borgmester Peder Hegelund Reenberg, † 1743. 1716 ejes gården af Morten Jensen, kaldet Reenberg efter stedfaderen. Herefter en række købmænd og vinhandlere: 1757 Daniel Linaae, 1775 Niels Hass, herefter 1803 Jens Møller og 1819 Chr. Stricher. I 1840 ejedes gården af købmand Isach Meyer Cohen, 1857 af fru Charlotte Cohen og fra 1880 Martin og Vilhelm Cohen. 16. april 1895 blikkenslagermester A. Berbom og 1899 bygningsinspektør Oscar Bech, der 21. juni 1941 afhændede ejendommen til »De forenede Brugsforeninger« (Magasin »Stilman«).

I 1875 begyndte boghandler Georg Schultz her den forretning, som han i 1895, da han købte nr. 7, flyttede dertil (nu »Engsigs Boghandel«).

Nr. 7. O. 1600 købmand Hans Borthus, † 1631, g. m. Margrethe Hansdatter, † 1636. Derefter sønnen Hans Hansen Borthus, † 1643, som 1627 i Marstrand blev gift med Margrethe, datter af borgmester Jørgen Olufsen. Adskillige prominente aalborgensere opholdt sig i Marstrand, medens Jylland var besat af tyskerne. 1682 ejes gården af Baltzer Hansen Borthus og 1704 og 1716 af Søren Nielsen Raakier, 1735 af naboen Morten Jensen (Reenberg) i nr. 5, og 1757 af en anden nabo, den rige guldsmed Jens Kjeldsen i nr. 11. 1775 købmand Hans Budtz Sommerfeldt i Østerågade 19, så præst ved Hospitalskirken, hr. Damascus Klauen, og 1803 og 1820 klæde- og modehandler Rafael Hartvig Cohen, som afhændede ejendommen til løjtnant, boghandler og tidligere skoleholder Joachim M. Lundt. 1840 svigersønnen mægler Frederik Koefoed, se foran, g. m. Ane Elisabeth Lundt, og derefter dennes datter Margrethe Koefoed, g. m. oberst N. S. von Kühle. 1857 og 1870 manufakturhandler Jacob

Phillipson, så sønnerne Sigfred og Meyer Phillipson, fra 24. juni 1876 bankdirektør og købmand Ludvig Hartvigson og fra 1890 blikkenslagermester A. Berbom. 17. januar 1895 købte boghandler Georg Schultz, † 1916, som havde haft forretning i nr. 5, gården.

1932 solgte enkefru Margrethe Schultz til tømmermester F. Færch, der allerede året efter afhændede ejendommen til købmand Anton Bach, hvis svigersøn boghandler Knud Engsig 9. februar 1934 blev næste ejer. Engsig døde i 1961, nu sønnerne Poul og Knud Engsig.

Nr. 9. 1682 købmand Christen Lauridsen, Hobro, † 1711, der var gift med Maren Grotum, som 1720 ægtede stiftamtmand Gottfred von Pentz. Maren gav den smukke døbefont til Sct. Budolfi kirke, og hun har betænkt slægten og byen med gode legater. 1704 ejedes gården af Kai Hendrik Piper, som 10 år før*) sammen med en anden købmand, Jacob Panck i nr. 13, havde fået tilladelse til at herbergere (overnatte) folk. De to er vistnok Aalborgs første virkelige hotelværter. Pipers første kone, Maren Selgensdatter, † 1703, var fra Nordkjær i Biersted, hans anden kone, Maren Lucasdatter, var datter af tolder Lucas Hansen. 1716 tilhører gården kammerjunker Ove Skeel til Birkelse, og 1735 og 1757 rådmand Laurids de Hemmer Trap, † 1766. Herefter forpagter på Asdal Anders Tollestrup, derpå toldkasserer J. J. Oldenborg, † 1804, 1805 Jacob Levin, derefter Phillip Hartvig Ree og jomfru Mariane Ree.

1840 ejes gården af kæmner F. E. Wulff og købmand M. Coppel og 1847 af købmand M. L. Heckscher. Herefter bogtrykker Bernhard Ree, ejer af »Aalborg Stiftstidende«, † 1868, og derefter enkefru Marie Ree, som 1871 solgte til bogtrykker Erik Krarup. Fra 18. januar 1888 købmand Hans Holm, † 1903, på hvis initiativ cementfabrikken Rørdal i 1891 var grundlagt; han opførte 1893 sin villa »Skrænten« ved Annebergvej. Fru Holm afhændede i 1906 ejendommen til sagfører V. Cordes og A. Berbom, der 1910 solgte den til J. P. Venø, der i flere år havde været Holms kompagnon (»Holm og Venø«) — nu Stig og E. Venø.

Nr. 11. 1628: Anne Hermansdatter af et hus med to boder, betaler 15 rdl. 1704 ejes huset af Lars Mollerup. De to boder ud mod Klo-

*) 1694 boede Piper på Gammeltorv.

stertorvet var solgt fra til fru kammerråd Wissing. Der har været guldsmede- og urmagerforretning her i over 200 år.

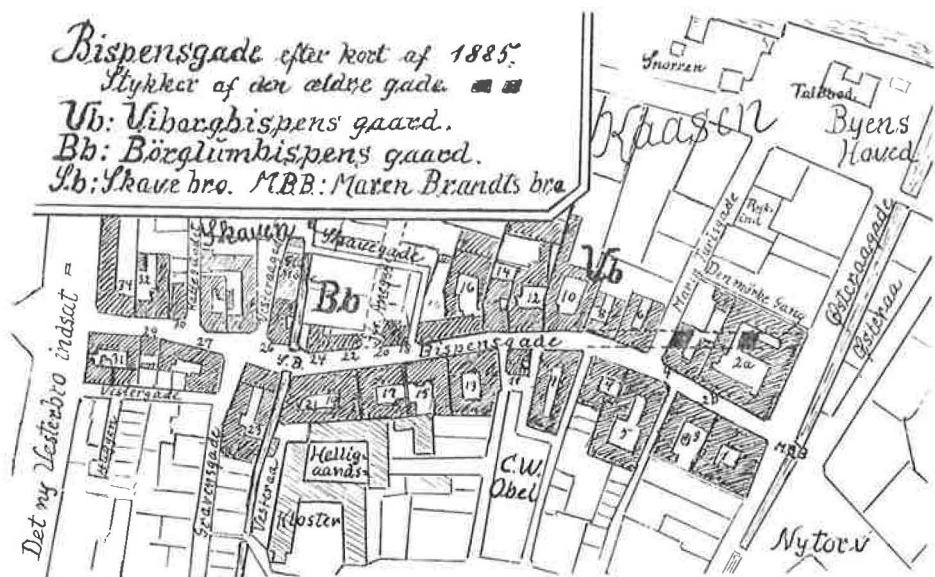
1716 ejes og bebos huset af den rige guldsmed Jens Kjeldsen Bersbeck (se nr. 7, 15 og 34), og 1757 af guldsmed Hans Lund, hvis sønnedatter Sinne Kristine Povlsdatter Lund, enke efter pastor Arnt Thorning i Sønderup-Suldrup, 1804 er ejer.

Hun solgte til guldsmed A. Arfmann, som havde haft forretning her før. 1840 urmager Carl Undéen, og fra 27. juni 1845 Thøger Hougaard Lassen, efter hvem Christian Hofmann i 1894 blev ejer. Urmager Hofmann opførte i 1895 den nuværende ejendom, som hans børn arvede 1907. Fra 11. juni 1909 Axel G. Hofmann, i 1946 hans datter fru Margrethe Honnens de Lichtenberg, København, som 26. august 1953 solgte til nuværende ejer, forretningsfører Aage Flensby. Før gården blev bygget om, var her en bjælke ud imod Klosterjordet med følgende indskrift:

A. L. V. E. S. I. G. H. A. N. N. O.
H. P. D.O.M.I.N.I. 1569. B.L.E.F. D.I.T. H.V.S. B. H. P.

Nr 13. Omkring 1650 rådmand Harding Pedersen, f. 1613, † 1676. 1682: Margrethe Hardings iboende ejendom. Margr. H., f. Mumme, † 1685. Herefter svigersønnen, købmand, tidligere rådmand Jacob Panck, som 1694 fik kongens tilladelse til at holde herberg. Han var rådmand 1678-83 og døde 1713 i Trankebar, hvor hans søn Povel senere blev guvernør. Gift 1676 med Maren Thøgersdatter, f. 1634, † 1689, enke efter Simon Weidemann på Gammeltorv, gift 2. gang 1689 med Ane Harding, f. 1651, enke efter Poul Kriegs på Klarupgård. 1716 Jens Juul og 1735 Thøger Henriksen, begge købmænd.

1751 og 1757 ejes gården af købmand Christen Pedersen Friis, f. 1689, † 1761; det var ham, som i 1736 anlagde Frisenborg havn, der tillige med gaden Frisenborg (Nyhavnsgade) havde navn efter ham. 1775 Hans Holmer Rauch, hvis enke Ane Marie solgte til Knud Karmarch, † o. 1803, hvis enke, Elisabeth, f. Mortensen, fortsatte hans »Klæde- og Modehandel«. Derefter Jacob Schiørring og 1840 og senere Sophus Schiørring. I 1863 fik Magnus A. Schultz sin kendte boghandel her, og 17. juni 1898 købte han ejendommen. Fra 1907 sønnen boghandler Svend Schultz, 1918 entreprenør N. C. Olsen,

som året efter solgte til købmand L. Westerby. Fra 9. august 1928 Anton Bach, hvis slægt stadig ejer gården.

Nr. 15. 1682: Salig Diderich Blochs arvinger ejer et hus med en bod, Christen Buntmager ibor. Herefter Bjørn Lauritzen, der 23. juli 1700 afhænder gården til naboen Jacob Panck, der havde »Herberg« i nr. 13. 1716 Palæmon Fogh, hvis enke solgte til guldsmed Jens Kjeldsen (se nr. 7 og 11). Fra 20. oktober 1751 Christen Svendsen, derefter Jørgen Elberg, begge købmænd. 1775 ejes gården af hyrekusk Niels Jensen Steenholt og 1805 og senere af Mikkellarsen Bøgh, hyrekusk og værtshusholder. 1840 manufakturhandler Salomon Moses Jacoby, derefter sønnen prokurator Emil Jacoby.

Fra 25. januar 1884 kunstdrejer Max Müller, identisk med »den gamle pibedrejer Müller«, som o. 1930 boede på hjørnet af Ryesgade og Kastetvej. Müller solgte 1894 gården til købmand Theodor A. G. Jacobsen. Fra 10. august 1910 fru L. A. Mørch og fra 9. maj 1930 fabrikant Lars Mørch, hvis børn nu er ejere.

Nr. 17. 1682: Byfoged Laurids Svendsen Hviids våning, Dilmann

Munchert ibor. Byfoged Hviid døde 1719, og hans enke Benthe Bremer havde ejendommen til sin død i 1731. Derefter barber og regimentsfeltskær Gottfried Thimm, † 1746, hvis enke Ane Schmidt solgte til købmand Hans Christensen.

Herefter ejes stedet af rektor Georg Frederik Thestrup, f. 1718, † 1778, derpå stadsfysikus dr. Johs. Lafont, Christoffer Soetmann og o. 1800 vinhandler Jens Møller, som ejer og bebor nr. 5. Sidstnævnte solgte o. 1804 gården til den ansete jødiske købmand Aron Jacob (Jacobsen), der var indvandret fra Viborg; han var til sin død i 1831 leder af den mosaiske menighed og købte i 1810 jord ved Hasserisgade til dens kirkegård. Sønnen Simon Aron (Jacobsen), † 1875, overtog 1831 faderens store trikotage- og manufakturforretning; han arbejdede meget for anskaffelse af pontonbroen og udvidelse af byens anlæg (Blegkilde). Tredje mand af slægten var grosserer Aron S. Jacobsen, efter hvem Aron Jacobsensvej er opkaldt; han solgte 1899 sin villa på Kastetvej til Kamillianerklinik og flyttede til København, hvor han døde 1913. Han var gennem mange år direktør i Landmandsbanken og er kendt som legatstifter.

Fra 10. april 1890 købmand Th. Aug. G. Jacobsen, hvis forretning i galanterivarer og isenkram var en af byens største; også »Mesenborg«s forretning havde til huse her i nr. 17. Fra 1913 tandlæge Georg Aa. Jacobsen og fra 1948 fru Vibeke Jacobsen.

Nr. 19. 1682: Michael Wittrups enke tilhørende, Mads Wittrup iboer. Næste ejer var barber og regimentskirurg Wencher Wilhelm Schmidt, f. 1637, † 1698, derefter hans enke Kirsten Rafn, † 1710, så svigersønnen feltskær Gottfried Thimm, se nr. 17, hvis enke Ane Schmidt solgte gården til parykmager Henrik Berg. Så køber naboen, garver Wibroe i nr. 21, ejendommen, der 1775 benævnes »et leichus, Andreas Wibroe tilhørende«. 1803 ejes den af skomager Ole Nielsen Kløve, og efter et par andre ejere fik Aalborg kommune den og brugte den til skole; men 20. marts 1838 blev gården købt af garver Wibroe i nr. 21, og siden har de to ejendomme haft samme ejer.

Nr. 19 er den østlige del af »Magasin Skjødt og Mouritzen«.

Nr. 21 udgør den vestlige del af »Magasin Skjødt og Mouritzen«; det er Wibroeslægtens gamle farveri og garveri. O. 1640 ejedes gården af rådmand og købmand Peder Jespersen, derefter af svigersønnen

købmand Michael Wittrup, † o. 1680, gift 1662 med Maren Pedersdatter.

1682: Michael Wittrups enkes gård, Jürgen Bihm ibor. 25. juni 1687 købte Anders Christensen »den gård på Bispensgade, Jørgen Bihm ibor, med åen på den ene side og Wencher Wilhelm Schmidts ejendom på den anden.«

1716 ejes gården af farver Anders Nielsen, † o. 1728, hvis enke Maren Andersdatter den 2. juni 1729 ægtede farversvend Christian Peter Clausen Wibroe, f. 1710, † 1741, stamfader til Wibroeslægten. Han var fra Vive Brogård, deraf navnet. 1757 var Maren Andersdatter, † 1773, ejer, derefter sønnen, farver og garver Andreas (Anders) Wibroe, f. 1730, † 1804. Så sønnen Christian Wibroe, f. 1767, † 1825, og fra 1831 hans søn Andreas Peter Wibroe, som 1838 købte nr. 19. 11. juli 1885 blev købmand Henry Wibroe og cand. jur. Chr. Wibroe ejere og fra 1898 »A/S De forenede Textilfabrikker« (før Langer og Wibroe). 1901 købmand Axel Kauffelt, 1911 guldsmed Sølv og 1916 »Vett og Wessels Udsalg«. 1926 købmand M. Mouritzen og fra 1934 tillige købmand Chr. Nielsen Skjødt, nu »Magasin Skjødt og Mouritzen«. Her til åen gik Bispensgade i tidligere tider.

Nr. 23, »Urbans Gård«, regnedes 1682 til Vesterågade, men var så i mange år Urbansgade nr. 1. Gårdens historie er meget interessant. Efter Klemensfejden blev byens vestre voldgrav opfyldt, og på dens plads opstod en ny gade, »På Gravene«, nu Gravensgade. Den blev meget hurtigt bebygget; thi allerede 1537 blev Christiern Andersen »opo Graffuen« optaget i Guds Legems Lav. I 1545 havde rådmand Peder Clausens svigerfader afgivet to boder østen for Østeråen »til Slottets Behov«, og i 1552 fik Peder af kronen som erstatning »et Stykke Jord på Byens Grave, tvert sønden over Ahlgaden (her Bispensgade) frann Bispens Gård af Vendsyssel«, og nævnte bispens gård var jo Bispensgade nr. 22-24. Peder Clausen skulle på grunden opføre et godt købstadhus og svare skat heraf; dette hus stod ca. 100 år. I første halvdel af 1600erne tilhørte det den velhavende feldbereder (garver) Urban Jacobsen (Gjedsmann), der o. 1640 lod det nedrive og opførte den anseelige »Urbans Gård«, som stod til 1897.

I skiftet efter hans kone, Maren Jørgensdatter, der døde 1646, står om gården, at »han selv har ded bøgt«. Urban fik i 1650 af borgmestre og rådmænd »en liden plads, som tilforn har været vandsted og nu er øde, liggende næst norden op til den ejendom, han nylig har ladet opbygge ved den å, som løber til Ny Mølle, hvilken plads han må lade opfylde og med sten pikke, men ikke bebygge, imod at holde broen ved lige; han skal også pikke en anden plads sønden for hans hus, som nu skal være en vandgang.«

Broen er Skave Bro. Vandsted eller vandgang var et par trappetrin ned til åen, så folk der kunne komme ned og tage vand til vask og madlavning.

Urbansgade er sikkert opkaldt efter ham. Ganske vist var der på samme tid en feldbereder, Urban Steffensen, i byen; men han var mindre fremtrædende og boede til leje i et lille hus vest for Skaveport ved »Byens Rende«.

Urban Jacobsen døde i 1653, og sønnen, købmand og tolder Jacob Urbansen, overtog hjemmet. Han blev rådmand og 1675 borgmester, men »skød sig ihjel« 1682, da han og hans borgmesterkollega Daniel Calow blev suspenderede for kludder i byens regnskaber. 12. august 1682 solgte Hans og Urban Jacobsen gården til »deres kære svoger Laurids Kjærulff til Wiffertsholm«, og 1704 ejedes den af Ane Bloch, enke efter den rige herredsfoged Morten Kjærulf i Vadum; deres søn, Lars Kjærulf til Viffertsholm, var gift med Jacobs datter Karen^{*)}.

25. maj 1715 købte en indvandret fransk hugenot, købmand og vinhandler Pierre Bordier, † 1735, »Urbans Gård«; derefter sønnen Pierre Bordier den yngre, † 1739, hvis enke Else Marie Helbæk solgte gården til købmand Axel Nielsen Møller. Møller var en dygtig og anset mand, og ved sin død i 1775 efterlod han sin enke (og 3. hustru) Ane Møinichen Cortsen en betydelig formue. Ane var da 43 år, og hun blev gode venner med den 25årige flotte underofficer Joachim Rodenburg, hvilket venskab blev til stor lykke for Hans Joachim;

*) I Ane Blochs skøde står: »Min Eyendom, jeg selv ibor, liggende *med norder Ende til Biskoppens Gods*, og synder Ende til et Leiehus (Gravensgade 3), som tilhører Jeppe Poulsen Handskemager, vester Side til Gravensgade og øster Side til Vesteraa, med tre Leievaaninger«.

thi 14. juni 1775 bevilgedes korporal ved Slesvigske Rytterregiment, Hans Joachim Rodenburg, født i Horsens, søn af monseur Jochum Rodenburg og Margrethe Bech, sin afsked fra regimentet med karakter af leutnant, »da han kan gøre sin lykke ved fordelagtigt giftermål«.

De gamle fortalte, at først købte hun et løjtnantspatent til ham, og derefter hjalp hun ham til at købe Vorgård i Bælum sogn med tilhørende bøndergods, hvorefter hun 14. juni 1776 giftede sig med ham. Efter hendes død i 1790 blev han gift endnu tre gange, hver gang med adelige jomfruer; han døde 1820 som generalmajor. Rodenburg afhændede gården til købmand og skipper Engelbrecht Jørgensen Brinck, derefter 13. juni 1799 Ole Hansen, 13. juni 1803 Jens Krogtved og 5. juni 1805 Johan Nicolai Bock, alle købmænd og vinhandlere; i alle deres skøder nævnes den gamle pligt til at vedligeholde Skave Bro. O. 1820 overtog Aalborg fattigvæsen gården, som kort efter afhændedes til købmand Niels Sødning, der her indrettede bryggeriet »Urban«. Hans efterfølgere var brygger Carl Werner Valeur, † 1854, og Henrik Stampe Valeur, † 1880. Herefter et konsortium, Ulrich S. Valeur m. fl., og i 1889 sluttedes bryggeriet sammen med bryggeriet »Liimfjorden« og blev til »Aalborg Aktiebryggerier«, der i 1897 flyttedes ud på Hobrovej (Bryggeriet Urban).

Den gamle gård blev solgt til et aktieselskab, som i 1897 lod den nedrive og opførte den nuværende ejendom »Urbanhus«. De ny ejere var direktør P. A. Carstens, sagfører B. Raffn, boghandler Magnus A. Schultz og fabrikant A. Seedorf, og fra 1918 Carstens og Raffn alene. De solgte samme år gården til trikotagehandler Peter Mulvad, † 1944, som i mange år havde haft forretning her.

Ældre folk husker den gamle stoute gård med forretninger i stuen og beboelse på første sal. I kælderen var der en hyggelig beværtning med det ildeklingende navn »Rø. .n«, hvor adskillige af byens borgere gik ned og tog en formiddagsbjesk, inden de gik hjem til middag. En gammel æblekone var gerne parkeret på fortovet, og det kunne være praktisk at gnave i et møskt æble på vejen hjem til mutter; det kunne tage den værste duft af bjesken. På en tønne ved kælderen var der om aftenen ofte parkeret en ølbajer; den var til den vagthavende politibetjent.

Urbans Gaard, Bispensgade 23

Nr. 27, før Urbansgade 3, ejedes i 1660-70erne af froprædikensprædikant hr. Mads Christensen Helbech ved Sct. Budolfus. Aalborg Rådstuebog for 6. februar 1663 siger: »Eftersom Kirken i mange Aar ingen Nytte eller Fordel har haft af Tiendeladen ved Vesterport, og den nu er brøstfældig og meget forfalden, saa den vil koste meget at reparere, har Borgmestre og Raad solgt den til Mads Christensen, Kapellan til Sct. Budolfi Kirke, for 150 Sletdaler.« Hr. Mads skulle vel bruge materialerne fra den gamle tiendelade til at reparere nr. 27 med. 1682: Salig hr. Mads Christensens enkes ejendom, 1704 Hans Sørensen, 1716 skipper Svend Mortensen Kalmer, som døde før 1735, da hans enke Kristine Rold var ejer. Fra 9. maj 1740 købmand Morten Sørensen Hjordel i Østerå 13, der straks solgte gården til Svend Aagesen, som 20. april 1750 solgte til kandestøber Christen Nicolai Lemberg. 1775 ejes og beboes stedet af skomager Peter Kielberg, derefter i 1803 og 1819 af Hans Hauerslev og Jens Thomsen, begge skomagermestre. 1857 ejedes stedet af købmand Chr. Christensen og 1890 af hans enke Kristine Christensen. I 1899 afhændede hun ejen-

dommen til vinhandler Christoffer Kragh, som 1918 solgte den til C. Christensen Thuen, der en halv snes år havde været lejer, idet han i 1908 overtog F. Kastrups manufakturforretning.

Nr. 29, før Urbansgade 5, ejedes og beboedes i o. 150 år af bagermestre. I 1682 ejes huset af Christoffer Bager, 1704 og 1716 Godsvin Heiliche, 1735 hans enke Ellen Christensdatter Schultz og fra 3. december 1743 sønnen Christen Diderich Heiliche, † før 1757; 1775 bager Peder Pedersen og 1804 hans søn af samme navn. 1810 ejes og beboes huset af slagter Peder Henriksen, der før havde haft butik ved Gammel Mølle, 1819 skipper Christen Blath, hvis enke solgte til skomager N. Chr. Larsen, som efterfulgtes af flere skiftende ejere. 1857 og 1894 handskemager Rasmussen, 1890 partikulier Ernst Gier, nu skotøjshandler C. C. Jensen.

Nr. 31, før Urbansgade 7, er samlet af flere mindre ejendomme. 1682: Østligst: Christen Kornmålers enkes hus. I midten: Hans Simonsens enke. Vestligst: Hans Mikkelsens ejendom, Søren Ferslev ibor.

1716 er Godsvin Bager i nr. 29 ejer og derefter skipper Christen Madsen Fladstrand. Han udsteder 23. april 1736 en panteobligation med pant i »min gård på Vestergade, liggende imellem Godsvin Bagers på den østre og borgmester Juuls lejehus på den vestre side.« Han har vistnok opført det smukke gamle bindingsværkshus. Hans enke Margrethe Nielsdatter Roeg ægtede hattemager Andreas Henriksen Hass, der 1741 står som ejer. 1775 rebslager Lorentz Nathaniel Kleis, hvis enke Mette o. 1800 blev gift med Mikkel Nielsen Lundby og derefter med C. Holst, begge rebslagere.

1857 ejedes huset af rebslager Chr. Holst, som solgte det til købmand Raffel i Vesterå. 1874 og 1890 koholder P. Jonassen, fra 1909 Anton Nielsen, 1918 snedkermester Anker Sørensen, † 1928, nu fabrikant Aage Anker Sørensen.

Vi er nu nået frem til byens sidste ny storgade, Vesterbro; vender om og spadserer tilbage til Østerå. Spadserer eller promenerer, thi i mindst 600 år har Bispensgade været Aalborgs promenadestrøg.

I 1340-42 var Aalborg Danmarks hoved- og residensstad; thi nede på det ældste Aalborg slot ved brandstationen boede Valdemar Atter-

dag og dronning Helvig, og her fra begyndte kongen på sit store livsværk at samle det Danmark, som hans to uheldige forgængere havde splittet.

Når Valdemar havde tid til det, for han var en såre optaget mand, gik han og dronning Helvig — ligesom andre gode aalborgensere — på smukke sommeraftener tur langs fjorden for at se solen synke bag skovene på Egholm, og da var det Bispensgade, man vandrede ad, fra Møntergården i øst til »Skaven« i vest. Og således har det været gennem hundreder af år; her spadserede de bredbringede storkøbmænd med deres fyldige madammer, de mere beskedne håndværksfolk og arbejdere, tjenestemænd og officerer og byens unge piger og svende. Her gik man efter fyraften og søndag eftermiddag mellem tre og fem — for at se og blive set, og således er det endnu i 1963.

Om end byen i vore dage har fået endnu et par store og fine strøg-gader, Boulevarden og det ny Vesterbro, så er og vil Bispensgade alle dage være »Strøget«.

Bispensgade nr. 2a er ikke identisk med Østerågade 19, Herskinds gård. Huset lå lidt tilbage fra gaden, bag ved (vesten for) Østerå 21, rådmænd Søren Banners gård, og til det hørte et lejehus, 2b, ud til Bispensgade. O. 1700 blev 2a lagt til Østerå nr. 19, fik igen selvstændig ejer, men kom o. 1800 atter til Herskinds gård og forblev der.

1682: Margrethe Harding (se nr. 13), en ejendom ved Søren Banners, taxt 30 rdl., fra 4. juli 1687 hendes børn Peter og Anne Harding. Herefter har købmand Hans Jacobsen »et hus ved Østerå mellem Søren Banners og Hans Budtz' ejendom«; huset har vel da haft udgang til Østerågade.

1704 og 1716 ejes huset af Hans Budtz i Østerå nr. 19, f. 1655, † 1720, søn af Maren Brandt og sønnesøn af borgmester Jørgen Olufsen, derefter af svigersønnen Stefan Lauritzen Brøndlund, gift med Dorthe Budtz, og 1757 kaldes det »en leyewåning på nord-siden af Bispensgade«.

I 1775 ejes stedet af købmand Niels Nygaard, men 1798 hørte det til »Herskinds Gård«, som det siden fulgte, indtil de to ejendomme sammen med »Lübækkergården«, Østerå 21, i 1919 måtte give plads for Landmandsbankens store hvide kolos.

Nr. 2b. 1682: Noch hindes (Margrethe Harding) ejendom, Anders

Ledertoer iboer, taxt 15 rdl. Ledertoug er en gammel anset købmandsslægt her i Aalborg. 1704 og 1716 købmand Hans Budtz, se nr. 2a.

Nr. 4, hjørnet af Maren Turisgade. Ejedes først i 1600erne af rådmann Hans Olufsen Felthuus, † 1648, broder til borgmester Jørgen Olufsen og halvbroder til Jens Bang. Hans datter Sidsel var gift med købmand Christen Turesen, broder til den velkendte stadsøberst Frederik Turesen i København.

Fra Christen og Sidsel nedstammer Felthuus slægten på Bremersvold. 1682 tilhørte gården fru Kristine Bech på Vrå. Det var den gang almindeligt, at egnens adelige havde en gård her i Aalborg til vinterbolig; således ejede Helvig Kaas til Restrup Ved Stranden 3 og Jørgen Arnfeldt på Voergård Maren Turisgade 10 (»Rykind«).

1704 tilhørte ejendommen købmand Morten Henriksen og 1716 vinhandler Anders Jensen Høg i Østerå 27 (Håndværkerforeningen), 1735 rådmann Bagge Svendsen Grubbe, † 1742, og hans enke Anne Bloch Nysum, † 1768. 1775 købmand og skipper Jørgen Engelbrechtsen, f. 1721, † 1820, så Lauritz Haurskov, der solgte til isenkræmmer Rasmus Juul, f. 1754, † 1815, som havde sin forretning og boede her 1787 og 1805, i 1819 og senere sønnen isenkræmmer Henrik Juul, og derefter Johan Peter Plaate, † 1853. 1840 købmand Isach Meyer Cohen. 1857 fru Charlotte Cohen og derefter sønnerne Martin og Vilhelm Cohen. 1874 tobaksfabrikanterne Cohen og Kjær og 1890 og senere købmand Thomas Jacobsen (»Crome & Goldsmidt«), som nævnte år opførte den nuværende bygning, i hvis undergrund man da fandt rester af den ældste Bispensgade. 1950 købmand Kay Johansen, nu »A/S Schous Varehus«.

Nr. 6, vestre hjørne af Maren Turisgade, parcel af Viborgbispens gård. Under Klemensfejden viste det gamle Aalborghus sig uskikket som fæstning, og efter fejden begyndte man at opføre det nuværende slot på den bløde strandeng ved fjorden, efter at man havde piloteret grunden med tusinder af træstammer. Nogle af borgerne havde opført huse og boder på østsiden af Østeråen; men da de var for nær på det ny slot, fik ejerne i 1545 ordre til at fjerne dem og afgive grundene »til Slottets Behov«, og de fik så senere erstatning i andre grunde på den opfyldte vestre grav og på Gråbrødreklosterets og de

to bispers ved reformationen konfiskerede ejendomme. Biskoppen i Viborg havde sin gård, Bispensgade nr. 10, hvortil hørte nr. 6 og 8, og grunden strakte sig nok helt ned til fjorden. Man ved, at den var en anselig ejendom, og at der hørte marker og enge til; men når bispens besøgte Aalborg, skulle Vor Frue Kloster holde ham og hans følge med hestefoder, mad og øl. Den var 1536 blevet kronens ejendom, og når biskoppen herefter besøgte Aalborg, tog han ind på Helligåndsklosteret, hvor kongen i brev af 9. september 1552 havde anvist biskop Kjeld Juul hus- og staldplads. Da den lutherske biskop i 1554 blev flyttet fra Hjørring til Aalborg, fik han Viborgbispens gård anvist som embedsbolig, efter at der var solgt nogle grunde fra til private.

21. maj 1552 fik købmand, senere borgmester Christen Mikkelsen, hjørnet af Maren Turisgade »til vederlag for en grund ved åen, der er udlagt til slottets behov. Han skal på grunden opføre et godt købstadhus og svare skat af det.«

Christen har så bygget huset, og da hans kone hed Maren Turis, er det måske hende, gaden er kaldt op efter. Men helt sikkert er det ikke; thi købmand Anders Turisen, der 1516 blev medlem af Guds Legems Lav, var også gift med en Maren Turis. 1682 regnes gården med til Maren Turisgade og ejes af købmand Thomas Broch, herefter assessor Peder Hofmann, † 1690, og hans enke Johanne de Hemmer, † 1695. 26. februar 1693 afhændede hun til hr. Mogens Dyre, † 1715, kapellan til Sct. Budolfus, »den gård her i Aalborg, i Bispensgade beliggende, som strækker sig vester fra Maren Turisgade til Johanne Troelsdatters ejendom.« 1716 tilhørte gården Dyres enke Sara Mea Donna Jørgensdatter Rabakovsky, som ægtede sognepræsten ved Vor Frue Peder Hovedstrup. 1757 Engelbrecht Jørgensen Brinck, 1775 Peder Thagaard og derefter Christen Hjørring og Hans Hansen, alle købmænd. 1803 og 1819 er stadthauptmand Mads Galthen ejer, derefter hans enke Anna Magdalene, 1840 købmand Marius Bech i Aarhus, derefter Marius Mørch Galthen og fra 23. juni 1873 bogbindermester Christian Andreasen. Fra 1890 skræddermester M. Christiansen og 25. oktober 1918 fabrikant A. E. Tafdrup, hvis arvinger nu er ejere.

I mange år var »Peder Møllers Konfektionsforretning« lejer her,

senere Ole Pii («Pii har det»). I D. H. Wulffs »Aalborg før og nu« siges, at gamle folk mener, at nr. 6 er den gamle bispegård, hvilket jo til dels er rigtigt.

Nr. 8, parcel af bispegården. 12. marts 1552 fik borgmester Jørgen Kønig af kongen for jord, han havde afgivet til det ny slot, en jord på graven og en jord af den gamle bispegård. Han skulle opføre et godt købstadhus o. s. v. 1682: Thomas Knudsens ejendom, Johanne Troelsdatter ibor.

Thomas Knudsen boede Algade 3; han ejede en snes gårde og huse, og da han døde ugift 1684, arvede Johanne, som var hans søsterdatter, gården efter ham. 1704 og 1716 købmand og kirkeværge Knud Christensen, herefter købmand Bertel Bertelsen og bagermester Niels Pedersen, hvis enke i 1775 er ejer. Så bager L. Chr. Eriksen Schiøns enke, som solgte til provst Peder Worm fra Ingstrup, der fulgtes af: Købmand Ole Schmidt, major Carl Chr. de Simonsen (1805), toldkasserer Fr. Winding, købmændene Lars Bøggild og Steen Kjærulf, Ole Winther i Flamsted, 1840 bager Johannes Holst, fra 7. januar 1854 bager Ole Winther Holst og fra 1891 hans enke Ida Marie Holst, som 14. juni 1907 solgte til guldsmed N. P. Nielsen, herefter 1945 enkefru Jensine K. Nielsen, og 17. april 1947 guldsmed Hugo J. Nielsen og fru Edith Marie Duus. Da guldsmed Nielsen i 1960 døde, overtog fru Else Nielsen hans part af ejendommen.

Nr. 10, *Viborgbispens gårds hovedparcel*. Fra 1554 til 1672 var denne gård embedsbolig for biskopperne i Aalborg. I 1589 var ejendommen meget forfalden, og da biskop Jacob Holm klagede til kongen, befalede denne lensmand Ove Lunge at lade den reparere. Ove Lunge var i mange år lensmand på Aalborghus, og det er formentlig ham, som har leveret navn til »Hr. Oves Gyde«. På en bjælke i gården, oprindelig vist en dørhammer, står følgende indskrift:

..... DI. IN. DER. NODT. DE. N.
 ES. IAKOB. BESKVTTE DI.
 NDE. DI. HVLPE. VAM. HILLIG
 DOM. VNNDE. STERKE. DI. VT.
 SION. GODT. BE. VAR. DIT. HVS. 1579.

Denne indskrift er noget af en mystifikation; thi i 1579 var Jørgen Mortensen biskop her, og det er ikke troligt, at han skulle lade en tysk inskription sætte op i sin bispegård. Den falder også D. H. Wulff lidt for brystet; han siger, at bjælken oprindeligt sad i den vestlige ydermur af den sidefløj, der vendte ud imod nr. 12. Man fristes til at tro, at bjælken stammer fra denne gård.

23. april 1589 tog seks ansete borgere syn over ejendommen, og de erklærede, at »den er meget bygfældig og endelig fornøden den med det første at hjælpes, om nogen deri skal have tryggelig våning; og somme huse og fortræer, bjælker og lofter er så rådne og fordærvede, at de ikke tjener at stå, som der findes mange støtter og hamre, både under bjælker og uden til sat, at husene ikke skulle falde neder.« Ejendommen var et stort kompleks med to gårde bag hinanden, adskilte ved en tværfløj, og dens havegrund gik næsten til fjorden; endnu i mands minde har den haft en indkørsel fra »Ved Stranden«. Et nyt syn, taget 11. juli 1642, viste, at gården atter var meget forfalden, og der blev atter lappet lidt på den. Da professor Mathias Foss i 1672 blev kaldet til biskop her, ville han ikke bo i de brøstfældige huse, og da han var en velhavende mand, købte han den store købmandsgård Algade nr. 45 og boede der. Han døde 1683, og i 1685 købte kongen gården af hans arvinger, og der boede Aalborg biskopper lige til 1915.

Kongen solgte den gamle bispegård til købmand Niels Pedersen Raakier, † 19. januar 1675, og Aalborg Grundtakst af 1682 siger: »Niels Pedersen Raakiers Arfuingers Eiendom, som er dend gammel Bisp Gaard, med en hafue, taxt 50 rdl.« 25. august 1690 solgte Søren, Niels og Lars Raakier gården til købmand Vagn Christensen, † 1716, hvis enke endnu i 1735 bor her. Herefter Jens Rasmussen, Jens Pedersen Lund, † 1775, og Jens Nicolai Reiersen, alle købmænd.

1803 snedkermester Jens Ulf, der 20. juni 1810 for 7200 rdl. afhændede bispegården til den indvandrede franskmand Johan Victor Brunnes, som havde restauration i Vestergade 37 (nu Vesterbro 48), og som nu her indrettede en hotel- og restaurationsvirksomhed, der snart blev landskendt.

Flere forfattere fortæller, at det var her, at Jacob Panck o. 1700 »holdt herberg«; men det må være forkert, thi her boede Vagn Chri-

stensen, medens Panck ejede og beboede nr. 13, som hans kone i 1685 havde arvet efter sin moder. Det var selvfølgelig dér, hans herberg var, og gamle Wulff siger også et sted, at det nok var på sydsiden af gaden.

Brunnes købte hovedparcellen af den i 1811 udstykkede Vestre Ladegård, som lå på Kommunehospitalets plads, genopbyggede den nedbrændte hovedbygning og anlagde der en smuk have og park. Her bosatte han sig, idet han afhændede bispegården til Mogens Peter Schibbye; men allerede 3 år efter, 17. juli 1818, måtte han atter overtage hotellet, og her døde den driftige mand 5. november 1835. Hans enke, madam Mette Brunnes, født Jensen, døde i 1839, men havde kort før solgt gården til restauratør Laurits Pedersen, købmand og eligeret borger. 1857 var tobaksfabrikanterne J. Cohen og O. C. Kjær ejere af »Hotel Dania«, som stedet nu kaldtes, herefter Axel Kjær og Jens Thomsen, medens gæstgiverne H. Jensen og senere S. Jensen drev hotellet, som, da H. F. Bejer den 15. december 1892 købte det, fik navneforandring til »Beiers Hotel«; fra 1916 enkefru Mette Marie Beier, og senere ejedes gård og hotel af direktør Jhs. Dyhr; nu »A/S af 15. december 1932«.

»Beiers Hotel« var landskendt som et fint spise- og forlystelsessted. Her var for 50 år siden den bekendte Apollosal med scene, hvor kunstnere optrådte og orkestret med den berømmelige Johs. Nielsen (Fessor) som dirigent, og her var dans og theater, og det gik ofte såre lysteligt til, om end måske ikke slet så lysteligt som Erling Kristensen beskriver det 1934 i »Dreiers Hotel«. Den 2. september 1932 startede direktør Peter Kjær, som kom fra Frederikshavn, den bekendte *Paladsbiograf* i Apollos lokaler.

En mærkelig og såre omskiftelig skæbne har den gamle bispegård haft.

Nr. 12. Denne gård tilhørte oprindelig Aalborg Købmandslav, som 1473 »sælger den gård, som ligger imellem biskoppens gård og Henrik Klippes, de tre dele af forskrevne gård er Guds Legems Lavs, både hus og jord, til Torben Mattissøn. Den ny ejer skal yde 24 skilling jordskyld, og forkøbsretten skal tilhøre købmandslavet (af Guds Legems Lavs arkiv)«. Fra 1473 borger, købmand Torben Mattissøn.

Midten af Bispebjerggade set fra vest. Til højre nr. 11 (Hoffmann) - til venstre nr. 14 og 12.

1682: Købmand Christen Jensen Winther, søn af Jens Christensen Winther i »Mønsteds Gård« og Mette Lucasdatter. 15. juli 1690 solgte Chr. Jensen Winther til »min kære svoger Christen Christensen Bjerring min gård i Bispebjerg, vester ende imod min svoger Hans Sløtis ejendom og øster ende til Vogn Christensens gård«, og 25. juni 1733 købte købmand Michel Jensen gården efter salig Ingeborg Winther, afgangne Christen Bjerrings. Året efter lånte Michel 1000 rdl. af Morten Jensen (Reenberg) i nr. 3, og den 19. april 1734 gav han ham pant i gården, »der i vest nu har Jacob Høyers og i øst Jens Rasmussens gård, kaldet den gamle bispegård.«

2. maj 1763 afhændede Michel nr. 12 til Johan Jungclaus for 1100 rdl. 1775 var Samuel Michelsen ejer, derpå muremester Bertel Nielsen, som 30. juni 1791 delte gården i to parceller, nr. 12 og 14, som han solgte, nr. 12 til gæstgiver Jens Nielsen Møller og nr. 14 til Anders Hovaldt. Efter Jens Møller gæstgiver Lars Jensen, som 1803 solgte nr. 12 til »sukkerrafinadeur« Berchtold von Sprechelsen, som straks afhændede gården til købmand Christen Sødring, der som ejer fulgtes af sønnen H. C. Sødring, hvis enke fru Ane Sofie Sødring 8. januar 1867 solgte til købmand Valdemar Behrend, † 1898, gift

med den kendte violinistinde Emilie Behrend. 10. december 1903 fik vekselmægler Erik Møller, København, fogedudlægsskøde, fra 1913 stabssergent Søren Chr. Jensen, som 1917 solgte til gartnerne S. Christensen og Lars Jensen, der 16. september 1942 afhændede gården til fruene Laurine Emilie Mølmarch og Mette Marie Søgaard, derefter tandlæge Valdemar Jensen, † 1960, og købmand Aage Petersen.

Nr. 14., parcel af nr. 12, udskilt 1791. Murermester Bertel Nielsen solgte 30. juni 1791 stedet til Sr. Anders Hovaldt, derefter Anders Rulin, 1802 og 1819 hattemager Jens Ølsted, 1840 hans enke fru Christence Ølsted, født Torp. Fra 17. februar 1860 købmand Bendix Cohens enke Sara Cohen og 30. maj 1885 Jørgen A. Bjørnstrup, som i 1887 solgte gården til købmand N. Christensen. Fra 25. juli 1894 skomagermester C. C. Hattensen, † 1932, og fra 1936 skotøjshandler P. Lind.

Nr. 16, østlige del. 1473 købmand Henrik Klippe, se under nr. 12. O. 1600 tilhørte gården formentlig købmand og borgmester Hans Pedersen Wandel, † 1622, og derefter sønnen Johan Laurids Hansen Wandel. 1682 købmand Meylandt Harder, som 22. september 1684 afhændede gården til Thøger Lassen på Rødslet, der to år efter solgte den til Hans Sløt (Sleuf). 1704 Peder Sørensen Bruun, som 1716 solgte den til Jacob Christensen Høyer, som endnu 1735 boede her. Herefter Laurids Lund og 1742 Jens Thagaard, alle købmænd. 1. maj 1751 gav Elisabeth Marie Holst, salig Christen Heugs, 1500 rdl. for gården, som hendes svigersøn rådmand Johannes Gleerup 20. april 1753 fik auktionsskøde på. Fra 1758 Troels Madsen, † 1773, derefter enken Dorthe Marie Rübner, † 1798, prokurator Jørgen Peter Romerdal og købmand Anders Gay, hvis enke ægtede Jonas Borup, † 1833, derefter købmand Fr. W. Siiger, † 1873, hvis arvinger i 1883 solgte til A. Berbom og J. M. G. Floridon, 1889 »Arbejderforeningen af 1853«, som 18. juni 1897 solgte gården til arrestforvarer J. C. Mikkelsen og møbelhandler H. P. Mathiasen. Fra 26. juli 1901 et konsortium, købmand Chr. Fode m. fl., som i 1907 opførte den nuværende gård, fra 1918 enkefru Anne Mathilde Fode og fra 1928 arvingerne, nu fotograf R. Kehlet. »City Biografen« blev indrettet her i 1907.

Nr. 16, *vestlige del*. 1538 købmand Jacob Meding. Han nævnes i kongens skøde til Johan Rantzau som børglumbispens nabo mod øst, Skavegade skilte deres grunde. Meding er en gammel købmandsslægt, der ofte nævnes i 14-1500erne. Christen Meding var 1510 skaffer i »Guds Legems Lav« og 1515 rådmænd. 1502 købte han en gård udenfor Skaveport af Helligåndsklosteret. Han er muligvis fader til Jacob Meding.

1682: Christen Gregersen Smed, en ejendom, som går ud til tvende gader. Grundens nordlige del gik ud til Jfr. Anegade; det er denne gades nr. 6. og 8. Senere blev ejendommen delt i flere grunde. Ud mod Bispensgade boede 1735 og senere bagermester Jens Colding, 1775 klejnsmed Jørgen Ejlersen og derefter gæstgiver Chr. Sørensen Holm. O. 1800 købte købmand Gay, se foran, stedet og lagde det sammen med sin ejendom.

I nr. 16s trappeopgang findes to gamle tavler indmuret; de stammer vist fra den østlige gård og må henvise til Wandelerne og Jens (Jensen) Thagaard.

Den ældste siger:

Gud unde os saa her at bygge
og bo, at vi maa udi Himmerig
faa evig Ro.

Anno D. 1 6 1 7.

W.
H. W.

I. H. S.
M N D.

Den anden tavle beretter:

Her æder jeg mit brød,
her tager jeg den Lykke,
som Gud mig unde vil,
med manges onde tykke.
Stat Hus ved Herrens Hjælp,
agt ingens skæve Øje,
thi den misundte Jord
lader sig og lyksom pløje.

J. J.
J. J.

Anno 1743.

J. J.
B. B.

Nr. 18, parcel af nr. 20, fraskilt o. 1750. Hørte ligesom nr. 20 oprindelig til Børglumbispensernes gård; grunden var den mindste på Bispensgade med kun 11½ alens facade, og i dens østside ind imod nr. 16 var den gamle Skavegade eller Skavegyde. Skavegade gik fra Bispensgade imod nord, lidt til vest, og drejede norden om bispegården, hvorefter den (nu Nymøllegade) fortsatte mod vest ned til den trappe med gangtræ, som førte over Vesteråen til »Skaven«, som åens sandede vestbred da hed. Da bispegården o. 1550 blev udparcelleret og Ny Mølle samtidig oprettet, blev Jomfru Anegade anlagt over gårdens grund og Skavegade nedlagt. Kun en lille rest af den, Nymøllestræde, blev tilbage; den kaldes endnu 1626 for »Skaggergyden«. O. 1900 kaldte man, beretter de gamle, gyden for »Pebermyntestræde«; her boede nemlig en dropskoger, som forsynede byens børn med slik.

1735 købmand Jacob Chr. Højer, se nr. 20 og 14. 1757 og 1775 kræmmer John Sørensen Holm, derefter købmand Chr. Christensen. 1805 cancellirådinde Margrethe Spitzer, herefter forskellige ejere, bl. a. skræddermester Stauch og hans enke Dorteia. 1878 bagermester Jens Smith, fra 15. juni 1883 købmand Vilhelm Aabel og ved århundredskiftet fru Emmy Andersen. Fra 19. maj 1904 persienne-fabrikant S. A. G. Josephsen, 1910 instrumentmager A. V. Josephsen, fra 1917 enkefru K. Josephsen, nu fotograf R. Kehlet.

Nr. 20, Jomfru Anegade 2, parcel af bispegården. 1537 fik Kirstine, Karl Skottes, brev fra kongen, at hun måtte beholde sin part af de huse på den gamle bispegård i Aalborg, hvori hun kan bo og have sit værelse og dertil gårdsrum og kålhav, så meget, som hun har behov, indtil kongelig majestæt gør anden skik derpå og anviser Karl Skotte en anden bolig (Danske Kancelliregistre 1535-50). Karl Skotte blev 1537 optaget i »Guds Legems Lav«; han var da kaptajn på et af kongens orlogsskibe, 1542 blev han lensmand på Pandum. Måske er der en forbindelse mellem ham og Skottergården (Skottergyden).

1682: Peder Laursens våning, Bendix Bartsbjerg ibor, taxt 12 rdl. 1704 et lejehus, tilhørende borgmester Herman Werchmester, senere ejedes det i flere år af købmand Hans Sleuf, Peder Sørensen Bruun og Jacob Chr. Høyer, som tillige havde nr. 16. 1757 parykmager

Jens Weile; ejendommen er nu delt i flere parceller. Efter ham forskellige ejere, indtil købmand Bertel Christensen 2. juli 1800 køber huset. Fra 1814 hans broder Jacob Christensen, hvis enke Engel Meyer i 1832 afhændede det til apoteker Strøyberg m. fl. 1857 guldsmed Ole Chr. Søndergaard og 27. juni 1860 skræddermester Lars Winther, hvis søn Chr. Winther havde boghandel her.

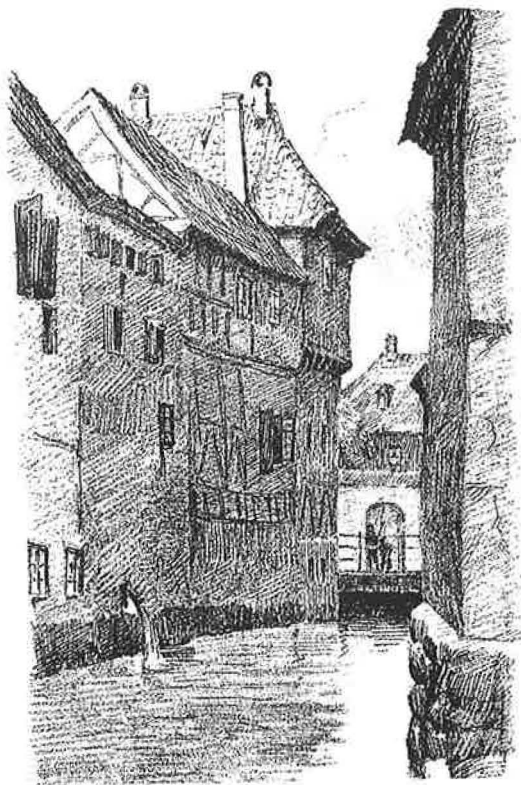
Der fortælles en pudsig lille historie om en kunde, som var inde hos boghandler Georg Schultz i nr. 7. »Kunne De ikke tænke Dem at købe denne her smukke ny udgave af Christian Winthers »Hjortens Flugt«?» sagde Schultz. »Jo, det kunne jeg da godt,« svarede kunden; »men jeg synes, at da jeg nu kender boghandler Winther så godt, er jeg nødt til at købe den hos ham, når han selv har skrevet den!«

Winther solgte 15. februar 1906 til boghandler Viggo Madsen, 29. september 1934 boghandler Stig Madsen og fra 1955 »A/S Bøllette« i København.

Nr. 22, *Vendelbobispenses Gård*. Her holdt Niels Stygge og Stygge Krumpen deres gilder, når de gæstede Aalborg. Men når fru Thit Jensen i »Stygge Krumpen« fortæller, at gårdens grund strakte sig ned til fjorden med dejlige haveanlæg og mystiske »Palittenlunde«, så er det fri digterisk fantasi. Det var i gamle dage skik, at når en feltherre erobrede en by, så skænkede kongen ham en ejendom i byen; og fordi Johan Rantzau den 18. december 1534 havde stormet Aalborg og fanget skipper Klemen, forærede kongen ham denne gård, som var konfiskeret efter reformationen 1536.

Ifølge kongens skøde, der er udstedt på Gottorp første fredag i fasten 1538, lå gården »norden ved Graven og vesten ved Skavegade«, og grunden havde i øst-vest en længde af 90 og i syd-nord en bredde af 70 lybske alen, hvilket svarer til 83×64 sjællandske alen, og disse mål passer nøje til en grund, strækkende sig fra Bispensgade langs åen til Nymøllestræde og fra åen til Bispensgade nr. 16's grund. Den omfatter de nuværende ejendomme: Bispensgade 24 og 22, Jomfru Anegade og Bispensgade 20 samt nr. 18, på hvis grund den gamle Skavegade var, endvidere Jomfru Anegade 1, 3, 5, 2, 4, 6 og 8.

Som vi foran har set, havde Karl Skotte beboet nogle af biskoppens huse, men nu fik Rantzau hele gården, som han allerede 18. ok-

*Skave Bro over Vesteraa
- set fra syd.*

*Til venstre Urbans Gaard;
til højre Wibroes Gaard.*

tober 1545 for 200 rdl. afhændede til »min kære svoger« Oluf Munk, der kort efter atter solgte bispegården, som nu blev delt i flere mindre ejendomme.

1554 tog lensmand Jacob Brokkenhus på Aalborg byting tingsvidne angående en jord vesten til Karl Skottes gård, som biskoppen af Vendsyssel tilhørte, og samme år æskede han på kongens vegne på tinget adkomstbreve og bevis på den jord, som var bispens og ligger næst Karl Skottes gård, og ingen derfra kom, hvorfor han forbød nogen den at bruge uden vold og hærværk.

Hvem fik så gården, og hvem fik den ny gade Jomfru Anegade navn efter? Muligvis den »Jomfru Ane i Aalborg«, som 1568 havde en gård og et hus i Sundby i forlening af kongen. Og måske er denne jomfru Ane igen identisk med den forhenværende nonne fra Ø Klo-

ster, Ane Madsdatter Viffert, som skænkede tårn til Hals kirke, hvor hun blev begravet 1573. *Men vi ved det ikke. Ingen ved det.*

De gamle mente, at gaden er opkaldt efter Ane Axelsdatter Kruckow, søster til den i 1621 henrettede heks Christence Kruckow. Men det kan ikke passe. G. H. Wulff siger, at gaden allerede havde navn i 1592, og på den tid boede heksen i Nakkebølle på Fyn og Ane Kruckow i Skåne, hvor hun var gift med Aage Rosengedde. Ane Kruckow var altså ikke nogen »Jomfru Ane«.

Bispegårdens ejere: Indtil 1536 biskopperne af Vendsyssel, 1536-38 kronen, 1538-45 kongens feltherre Johan Rantzau til Breitenburg, f. 1492, † 1565. Fra 1545 Oluf Munk til Tviskloster, f. o. 1500, † 1569, biskop i Ribe 1534-36, lensmand på Aalborghus 1550-52. Gift med Drude Rantzau, broderdatter til Johan Rantzau. Herefter den ukendte mystiske »Jomfru Ane«, som har givet navn til den o. 1550 anlagte ny gade.

1682 Lars Pedersen, byskriver, † 1685, taxt 16 rdl. Bispegårdens hovedparcel var allerede da delt i to, nr. 22 og 24, der dog som oftest havde fælles ejer. Næste ejer er hospitalsforstander Søren Jensen Glimsholt, † 1690, som havde begge ejendomme, derefter enken Ane Jacobsdatter, † 1739.

1735 pastor Baltzer Sachmann ved Sct. Budolfus, der var stor ejendomshandler, fra 23. maj 1740 malermester Chr. Bruun »på Hjørnet«, 1775 postmester Lorentz Thomsen, † 1779, så malermester Peder Rodschou, en af byens førende håndværkere, fra 14. maj 1790 købmand Oluf Christensen, som gav 880 rdl. for begge gårde og straks solgte dem for 960 rdl. til toldkontrollør Michael Fjeldsted Hviid. Hviid døde i 1797, og hans enke Margrethe Knudsdatter ægtede rektor Hans Godtschalck, som nu blev ejer. 1819 Sem Phillipson, derefter Aron Jacob i nr. 17, så skrædder Magnus Nyborg. 1840 skomagermester Gert Elmquist, derefter dampskibsfører Jens Elmquist og Svenning V. Borgen. Fra 15. april 1874 bagermester Frederik Bech, hvis arvinger 18. juni 1901 solgte begge ejendomme til guldsmed N. V. Mortensen, nu guldsmed B. Mortensen.

Nr. 24, parcel af nr. 22. 1682 Christen Thomsen, skrædder, et hus taxt 5½ rdl. Herefter hospitalsforstander Glimsholt og de følgende ejere af nr. 22. Huset benævnes ofte som »den Leye Waaning ved

Aaen«. 1840 er købmand Lars Bøggild ejer; han solgte huset til skomager Elmquist, se ovenfor. Her til gik Bispensgade i tidligere tider.

Nr. 26, før Urbansgade nr. 2, regnedes i 1682 til Vesterågade. 1682 Karen Poppes arvinger, et hus, Christen Andersen ibor. Det var et ret beskedent lejehus, som havde tilhørt Karen Popp, † 1680, der boede Algade 47 og var enke efter købmand Niels Pedersen. Hun boede på hjørnet af Niels Pedersens Gyde, hvis østside hun ejede; den fik efter hende navnet Karen Poppes Gyde. Her har formodentlig været bageri lige fra o. 1550, da Ny Mølle blev anlagt. Den 20. maj 1705 solgte købmand Anders Ibsen til Peder Holm, bager, »et hus, beliggende ved Nye Møllens Halfftag ved norderste Ende, 13 Bindinger, saa til Vandgangen ad Aaen med søndre Ende, som Jens Nielsen Bager og Jens Bager ibor.« 1735 er bagermester Oluf Knudsen Rebeck ejer, derefter bager Johan Friis og en lang række bagere, der ender o. 1860 med Jens Schmidt. 1874 og 1890 ejes huset af isenkræmmer Johan Ernst Hemme og fra o. 1910 af et konsortium, Brødrene Bendtzen m. fl., der opførte den nuværende ejendom, som 1930 ejedes af fabrikant C. P. Pedersen, nu hans arvinger.

Nr. 30, før Urbansgade nr. 8*). 1682 Søren Sæbys enkes ejendom. 1704 ejes huset af købmand Søren Cortsen i Maren Turisgade nr. 5 og 1716 af bager Godsvin Heiliche, se nr. 29. Efter flere skiftende ejere køber bogbinder Christoffer Wille 11. maj 1750 »et Hus paa Hjørnet af Kattesundet« af hattemager Christoffer Schalstrup. 1775 Engelbrecht Christoffersen Wille og fra 1792 Peder Andersen Feuring, fra 1797 smedemester Niels Chr. Holm, hvis enke 1804 ægtede smed Povl F. Hansen, herefter flere ejere, 1874 skomagermester V. F. Schultz, 1890 boghandler Magnus A. Schultz, så boghandler Svend Schultz, fra 1918 guldsmed Bøttcher, 1950 N. Øjgaard, nu fru G. Bargallo.

Nr. 32, før Urbansgade nr. 10. 1682 Christen Thommesens ejendom og have. 1704 og 1716 Ane Sørensdatte, salig Niels Bjørnstrups, og 1735 skipper Lars Bjørnsen. 9. september 1749 fik Frederik Jensen auktionsskøde, efter ham skipper Lars Gaarn i nr. 34. 1775 drejermester Asmus Chr. Hjorth og fra 1807 sønnen Christian Hjorth,

*) Urbansgade 4 og 6 udgår, idet de nu er Vesterågade nr. 1.

Urbansgade mod vest med hjørnet af Lille Vestergade. — Til venstre nr. 31 (nu hjørnet af Vesterbro), til højre Spritfabrikkens Gaard, — på sidstnævnte gårds plads står nu Bundgaards Cimbrentyr, som »De danske Spritfabrikker« i 1937 skænkede til Aalborg by.

så flere ejere. O. 1850 skomager P. Klausmann og 1874 bankbud J. C. Klausmann, † 1890. O. 1900 marskandiser C. Skøttrup, der byggede den nuværende ejendom, herefter skiftende ejere, indtil møbelhandler Berg Simonsen 16. august 1922 afhændede gården til urmager P. S. Værum.

Nr. 34, før Urbansgade nr. 12. 1682 Skammel Madsens ejendom og have, taxt 23 rdl. 1704 ejes stedet af Peder Sørensen i »Helvig Kaas' Gaard« og 1716 af hans enke Gjertrud Ridderhus, salig Peder Sørensens. 1730 Søren Pedersen Styhr og fra 11. november 1735 købmand Axel Møller, se »Urbans Gaard« nr. 23.

Fra 23. april 1740 guldsmed Jens Kjeldsen Bersbech (se nr. 7, 11 og 15), som 5. juni 1741 solgte gården til købmand Knud Svindt, der 3. juli 1745 igen solgte til Søe-Captain Christen Thomsgaard, hvis efterfølger skipper Lars Gaarn var ejer 1775 og 1805. Herefter en lang række skiftende ejere, indtil købmændene Thorbrøgger og Henius 1881 afhændede ejendommen til Spritfabrikken, der havde den i mange år. Nu »A/S Brødrene Sørensen«.

Foruden at være Aalborgs hovedstrøg har Bispensgade alle dage været byens førende tøjgade, og skulle man have noget særlig fint og solidt i trikotage og manufaktur, måtte man her hen. Når »vor mor« på landet for 100 år siden kom hjem fra en tur til Aalborg med et nyt shawl eller hovedklæde, spurgte nabokonen: »Hvor har du dog købt det?« Og når svaret lød: »Hos N. N. i Bispensgade,« ja, så var spørgeren klar over, at varen var både god og solid.

Gennem årene har Bispensgade rummet en mængde af vor bys ansete borgere, der har ydet en betydelig indsats for by og egn; blandt de mange kan nævnes fabrikant A. N. N. Berbom, i mange år medlem af byrådet, konsul Hans Holm, der 1889 tog initiativet til oprettelsen af cementfabrikken Rørdal, hvis første direktør han 1891 blev, og den jødiske slægt Jacobsen; men der er mange flere.

Apropos jøderne! Aalborg handelsstand havde i 1800erne et interessant islet, idet der fra o. 1800 kom en del jøder til byen. De ernærede sig næsten alle ved handel, i særdeleshed ved tøjhandel. Navne som Jacobsen, Wulff, Cohen, Hartvigson, Henius og Levin minder om dem.

Mange af dem boede eller havde forretning i Bispensgade, som særlig var deres gade. I Aalborg Lommebog af 1804 nævnes Raphael Hartvig Cohen, der havde »klæde- og modehandel« i nr. 7, og omtrent samtidig kom Aron Jacob til nr. 17. Sidstnævnte oprettede en lille mosaisk menighed, som han til sin død i 1831 var forstander for, og en skole; han købte 1810 grund til mosaisk kirkegård på Hasserisvejen. Han opnåede ikke at se synagogen, der først blev bygget i 1854. Jødeskolens lærer, Salomon Mielziner, blev præst her 1867-83. Henimod 1900 var menigheden i opløsning, idet nogle flyttede til København; andre giftede sig uden for menigheden, og synagogen blev ikke brugt mere. Den tilhørte mosaisk menighed i København, der i 1924 overlod den til Aalborg byråd, som her indrettede et byarkiv; det arkiv, som af ugerningsmænd i deres kombination af dumhed og ondskab natten til den 19. marts 1945 blev bombet og brændt. Fire måneder før, i november 1944, havde samme forbrydere under ly af besættelsesmagten »torpederet« Bispensgade, så man den følgende morgen flere steder kunne vade ankeldybt i skår af knuste vinduesruder; den nat hører til Bispensgades mørkeste minder. Bi-

skoppernes gade, jødernes gade, byens tøjgade og dens fineste promenade, »Strøget«; ja, kært barn har mange navne.

Forresten udtaler de indfødte navnet som »Bespensgade« med *e*; kun indvandrere, der endnu ikke rigtig er faldet til, og turister siger Bispensgade med *i*.

Anmærkning til side 17, nr. 10: Den tyske inskription på tavlen i bispegården er 2. og 3. vers af Davids tyvende salme.

Anmærkning til side 28, nr. 34: I 1845 oprettede Isidor Henius med flere »Aalborg privilligerede Sirups- og Spritfabrik«; fra 1881 »De Danske Spritfabrikker«.

Kilder:

Aalborg bys skøde- og panteprotokoller. Danske Kancelliregistre. Aalborg Grundtakst 1682, 1704, 1716 m. fl. Personalhist. Leksikon. Danske Magasin. P. Stenholm: Aalborg Bispedømmes Historie. D. H. Wulffs artikler i »Jyske Samlinger«. Danske Magasin. Aalborg Helligåndsklosters Diplomatarium. Diplomatarium Vibergense, Budolfi kirkebog. Landmåler Schellerups Opmålingsbog af 1805. Aalborg bys skifter. Ældre aalborgenseres mundtlige beretninger m. m.

Turist i Aalborg og Limfjordsegnene i 1794 og 95

»FRAGMENTER AF NOGLE SMAAREJSER I BREVE TIL VENNER«

i uddrag ved

Johns. E. Tang Kristensen

INDLEDNING

I fortsættelse af mine undersøgelser af gamle jyske rejseskildringer til bogen »Gennem jyske egne. Uddrag af gamle rejseskildringer 1692—1867«, 1961, har jeg i et norsk tidsskrift *Hermoder*, der udkom i Kristiania i årene 1795—1800 truffet på nogle velskrevne og fra indholdets side interessante rejseskildringer i form af breve, hvoraf visse partier har tilknytning til Nordjylland — specielt Aalborg. Forfatteren tilkendegiver sig kun i én af artiklerne ved »i. h. n.«, medens han i de andre optræder anonymt.

Af brevenes indhold fremgår det, at forfatteren er nordmand, og da han i et af disse nævner, at provst Engelstoft i Næsborg er fader til en af hans værdigste og kæreste universitetsbrødre, nemlig den senere kendte professor i historie Laurits Engelstoft, der på dette tidspunkt studerede ved Københavns Universitet, bliver man klar over, at også nordmanden studerede ved nævnte universitet.

Der er dog noget utilfredsstillende ved ikke at kende manden bag ordene, og for at finde ud af, hvem han er, lad os da prøve at gå på opdagelse. Han er altså nordmand og betegner sig ved »i. h. n.« Det sidste kan være forbogstaverne i hans navn, og da han optræder som skribent, så lad os gribe til R. Nyerup og J. E. Kraft: *Almindeligt Litteraturlæxicon*, 1820. Vi gennemgår efternavnene på N — det er nemlig overkommeligt — og ser efter, om der findes en norsk forfatter med de nævnte initialer. Vi standser op ved Jacob Neumann (h mangler ganske vist), født i Drammen, gennemser hans produktion

og finder virkelig til sidst de nævnte »Fragmenter« trykt i »Hermoder«. Vi har været heldige, men for at få noget mere udførligt at vide om denne mands liv, end ovennævnte leksikon giver, tyer vi til J. B. Halvorson: Norsk Forfatter-Lexikon 1814-1880.

Jacob Neumann, eneste søn af købmand på Strømsø Hans Neumann og Annechen Johanne Blom, blev født i Drammen i juli 1772 — han vidste ikke selv dagen, men antog, at det var den 13. juli. Efter moderens død det følgende år kom han i huset hos sin morfader, den dengang velstående handelsmand Gustav Blom i Holmsbo, og efter hans død et par år senere til indrulleringschef F. W. Krog i Kristiania, der efter Bloms død havde ægtet enken. Fra sit 9. til sit 13. år var han elev i cand. theol. Kølles Institut på Snarøen ved Kristiania, hvorfra han blev sendt til latinskolen i Helsingør, og herfra blev han student 1787. Efter andenekssamen næste år fik han plads med stipendium på Regensen, dyrkede æstetiske studier og lagde sig særlig efter levende sprog, bl. a. engelsk og italiensk, idet han dog også så småt begyndte at studere theologi. I sommeren 1790 modtog han ansættelse som huslærer hos ritmester Fischer på herregården Kvistrup i Jylland, hvor han forblev i 4 år. Efter et sommerbesøg i Norge i 1794 drog han tilbage til universitetet i København, hvor han nu for alvor tog fat på læsning til theologisk embedseksamen, som han tog i april 1796. Efter et nyt besøg i hjemmet vendte han i våren 1797 tilbage til København for at udarbejde en besvarelse af Universitetets prisopgave om dåben og dette dogmes historie, for hvilken han vandt den akademiske pris. Efter opfordring af sin lærer professor Münter modtog han derefter en stilling som hovmester for dennes svoger, den rige handelsmand senere gehejmekonferentsråd Bruns børn, hvis hus var midtpunktet for Københavns fineste selskabsliv og samlingssted for datidens skønånder og mest dannede rejsende. Iøvrigt benyttede han tiden til at dyrke kirkehistorie og udarbejde sin afhandling på latin om de Lund'ske ærkebiskopper, der antoges som doktordisputats, og som han forsvarede i maj 1799. Samme år foretog han en kort rejse til Mecklenburg for at besøge sin vordende svigerfader, apoteker Brun i Güstrow, en broder til gehejmekonferentsråd Brun, hvorfra han over Rostock vendte tilbage til sin plads i København. Inden årets udgang fik han gejstligt embede i sit fødeland, idet han blev udnævnt til res.

kapellan i Asker. Ordineret af biskop Balle tiltrådte han i begyndelsen af året 1800 sit embede. 1805 blev han sognepræst samme sted og i 1819 provst i Drammens provsti. Som præst i Asker indlagde han sig navnlig fortjeneste af skolevæsenets forbedring og kastede sig med iver over jordbrugets teori og praksis. Ved valget til det overordentlige Storting 1814 blev han 4. repræsentant fra Akershus amt, var medlem af Stortingets redaktionskomité og af dets deputation til Stockholm for at hylde Kong Carl XIII som Norges konge. Den 6. juli 1822 blev han udnævnt til Biskop i Bergens stift, hvorom han modtog underretning under et besøg i København. Efter at være indviet af biskop Bech den 1. september, tiltrådte han i oktober samme år sit nye embede, som han bestyrede til sin død den 25. januar 1848. I Bergen var han virksom for skolevæsenet og for kirkens administrative anliggender, for de gejstlige arkivers ordning og var navnlig Christies medarbejder ved grundlæggelsen og udviklingen af Bergens Museum.

Han blev den 1. februar 1800 gift med Justine Marie Agnete Brun (f. 1778, d. 1838).

Af Jacob Neumanns omfattende forfatterskab fremgår det, at han var alsidigt interesseret. Hovedvægten lå vel nok på theologien og kirkehistorien, men også om landbrug og skolevæsen har han skrevet bøger og artikler. Også beskrivelser af rejser havde hans interesse — en interesse, der stammede fra de unge år, da han havde ophold i København hos gehejmekonferentsråd Brun, hvor, som allerede omtalt, datidens mest dannede rejsende samledes. I denne forbindelse må nævnes hans 2 binds udgave »Danske Rejseiagttagelser«, København 1798—99.

Selv om brevene i sin helhed er interessant læsning og vel værd at optrykke, så er det kun partier, der har relation til Nordjylland, der gengives her.

Det første brev dateret 29. april 1794 er skrevet i Aalborg på rejsen fra huslærerpladsen på herregården Kvistrup ved Struer til hjemlandet Norge.

Det andet dateret den 21. juli 1795 er ligeledes skrevet i Aalborg, men denne gang er han flygtet bort fra det brændende København (juni 1795), og hans ophold i Aalborg varer 3—4 uger.

Biskop Jacob Neumann (stik i Det kgl. Bibliotek)

Ligesom forfatteren holder sig beskeden tilbage uden at give sig til kende, således udleverer han heller ikke nogle af de personer, han har været i berøring med, men nævner dem kun ved forbogstavet i efternavnet. Dog er det lykkedes at identificere de fleste af disse personer, og de oplysninger, der derved er fremkommet, findes i noterne.

For værdifuld hjælp med det sidste er jeg fhv. skoleinspektør Kr. Værnfelt megen tak skyldig, ligesom jeg skylder registrator ved Rigsarkivet Bjørn Fabricius tak for hjælp ved identificering af forfatteren.

FRAGMENTER AF NOGLE SMAAREJSER I BREVE TIL VENNER

Aalborg, d. 29. April 1794.

Det var en dejlig klar Morgen, da jeg ved Solens Opgang kørte ud af den hellige Mogens's Port i Viborg. Man kan paa to forskellige Veje komme herfra til Aalborg, den ene Vej er lige, den anden krum. Da jeg nu fortrinlig elsker de krumme Linier, og er en født Hader af alle snorlige Veje, især naar de løbe igjennem Lyng og Hede, bad jeg min Kudsk kjøre den krumme Vej. Jeg havde herved den tredobbelte Fordeel, at jeg for en stor Deel undgik den evige Hede, at jeg kom til at gjenemfare Tiele-Skov, og endelig at jeg fik Hobroe at see. Herregaarden Tiele, $\frac{1}{2}$ Miil omtrent udenfor Viborg, ligger saa eenlig imellem Lyngtuerne, at den forekom mig at svømme i Heden som Noæ Ark i den store Vandflod. Man maa rejse et godt Stykke Vej, inden man kommer til Skoven. Denne har et temmeligt Omfang; men hvor jeg rejste var den meget aaben, og havde ingen Træer af synderlig Værdie. Imidlertid, da Passagen i det nordlige Jylland saa sjelden falder igjennem Skov, er det en sand Qvægelse for den Rejsende, at see Træer paa højre og venstre Side, udgjorde end disse Træer blot et Krat; og for Vandreren er det, naar Solstraalen brænder ret varm, et ubetaleligt Gode. Ved Enden af Skoven ligger et Veertshuus¹); og her maatte jeg finde mig i at holde stille, medens min Kudsk fik sin Dram til Livs og sin Pibe tændt. En jydsk Kudsk farer, som du veed, sjelden eller aldrig et Veertshuus forbi. At stige af hvor og saa ofte et saadant findes, er saa gandske Natur hos ham, at den

Rejsende, der vilde opholde sig over denne Sinkelse, stedse maatte give sig blot for Uartigheder. Jeg kjendte Skikken, og ventede taalmodig, indtil alting derinde var bragt i Orden.

Vi kom hurtigt til Hobroe. For ikke at besvare de Gjestgiverske Phraser: »Hvem? Hvorfra? Hvorhen? I hvad Ærinde?« o. s. v. som jeg slet ikke lider, og som jeg bestandig søger at undgaae ved aldrig at tage ind paa nogen Gjestgivergaard, saalænge en anden skikkelig Mand vil tage imod mig, steeg jeg af hos en vis Kjøbmand S²) — en meget høflig Mand, til hvem jeg medbragte et Brev fra Viborg. Tiden var for kort til at jeg kunde indgaae noget fortroligt Bekjendskab med Byens Situation. Jeg tog den kun løselig i Øjesyn. Den er ikke stor; har kun en eneste reel Gade, hvorigjennem Landevejen løber, og af Gaarde blev jeg kun en eneste vaer, en Kirketerp³) tilhørende, der faldt i Øjet. De Runestene⁴), hvorom der tales i Pontoppidans Atlas, fik jeg ikke at see.

Det varede ikke længe førend min Befordring: en fiirhjulet Vogn med to heste for og et Appendix af en Kudsk stod for Døren. Jeg tog Afskeed med min venskabelige Vert og med — Hobroe. Fra Toppen af den Bakke man kjører opad til Aalborg tog Byens Beliggenhed sig godt ud. Den ligger i en Dal, omgiven af Bakker, der danne et skjønt Amphitheater. I forgrunden seer man Søe. Ikke langt fra Hobroe, paa højre Side af Vejen, ligger en meget stor fiirkantet Steen hvilende paa en mindre. Jeg mærkede, at dette var et helligt Sted. Kudskten holdt stille, og jeg steg af. Uden megen Møje krøb jeg ind under Stenen, og fandt, at Bunden var omhyggelig belagt med Smaastene. Omkring den laae i afmaalt Frastand en Rad af mindre Stene i en halv Ellipse. Om dette har været et Retfærdighedens Alter, eller maaskee et Sted, hvor Fædrene tilbade den Usynlige, der ikke rummes i Templer, veed jeg ikke sikkert, men til Festlighed har det været bestemt. Runer fandtes ikke paa Stenen. Min Kudsk fortalte, at Drenge som vogte Faar, søge, naar Uvejir indfalder, Lye under denne Steen⁵).

Endnu havde jeg en Skov at gennemfare. Det var Rold-Skov. Længe førend vi endnu kom til den, begyndte min Kjører at fortælle allehaande Eventyrer om de underlige Tildragelser, der vare passerede i denne Skov. Den havde noget tilfælles med Borreveile-Skov i

Sjælland. Den var i fordum Tid, sagde han, fuld af Spøgelse og Røvere, og stedse farlig for Rejsende. Det sidste var det værste, tænkte jeg. Han lovede endog at vise mig Stedet, hvor En var blevet myrdet. Vi kom Skoven nærmere, og det lod som om Karlen blev lidt religiøs. Han taledede ikke mere. Først da vi vare komne til det omtalte Sted, standsede han Hestene, og sagde: »See, der er det!« — Jeg blev selv lidt tragisksindet. Der laae ved Siden af Vejen en stor Dyngge af Stene og Qviste og Muld, til Minde om Stedet, hvor den Myrdede fandtes. Min Kudsk kastede en Green paa Dyngen, og jeg kastede ogsaa en, og saa kjørte vi afsted. Denne Vedtægt, tænkte jeg ved mig selv, skylder ventelig Overtroe sit første Udspring; men ligemeget! det er humant at ofre til en Ulykkeligs Minde⁶⁾.

Vi kom til Støvring-Kroe. Her steeg jeg af tilligemed min Kudsk for at beede. Denne Kroe er en af de reenligste og bedste jeg har foretrukket i Jylland. Man anvise et pynteligt Værelse, og bevertes godt og billigt. Mange fra Aalborg rejse om Sommeren herud for at lustere, som man kalder det, og denne Lustering har det væsentlig behagelige med sig, at man i Nærheden finder Skov, der paa denne Kant af Jylland er heel usædvanlig. Paa en Vindues-Rude i det Værelse, hvor jeg opholdt mig, fandt jeg denne smukke Sentenz: »A mans first care ought to be to avoid the reproaches of his own heart; his next to avoid those of the world«. »Lad din første Omsorg være, at undgaae dit eget Hjertes Bebrejdelser; den anden, at undgaae Verdens!« Det forekom mig, som om jeg har læst denne Sentenz før hos en engelsk Skribent, men jeg erindrer ikke længere, hvor. — Da Timen var udløben, fortsatte vi Rejsen til Aalborg, som ligger kun to Mile herfra. Denne Vej mangler Afvexlinger, og er derfor ikke interessant. Man glædes ikke ved at see Aalborg, naar man kommer den saa nær; thi Egnen deromkring er ubehagelig. Det begyndte næsten at mørknes, da vi rullede ind af Vesterport.

Blandt Flere, som modtage Rejsende i Aalborg, er ogsaa en Viintapper H-7), en Mand der synes født til at være Herbergerer, vever, spøgende, forekommende, godt og hurtigt bevertende — og som forstaaer med den bedste air de gaïeté af Verden at overlevere en — fornuftig Regning. Til denne Mand tog jeg ind. Han anviste mig strax et vel meubleret Værelse, og forsikkrede, at i hans Huus maatte Rej-

sende promte og vel betjenes. I Sandhed, Manden havde Ret; thi jeg havde neppe faaet Rejseklæderne af, førend et veldækket Bord, dekoreret med $\frac{1}{2}$ Flaske Viin, stod der, næsten saa pludselig som det fortrylleende Bord i Zemire og Azor. Mere med Graadighed end med Appetit spiiste jeg; thi jeg manglede, noget saa væsentlig ved Nydelser af ethvert jordisk Gode, en Ven — dig manglede jeg, bedste L-! Jeg tilbagekaldte med stum Veemod enhver lykkelig Time, jeg i Fællesskab med dig nød rene Glæder; jeg tænkte just nu, hvor kryddret det tarveligste Maaltid havde været mig ved Siden af dig — og følte nu, at jeg var ene! — Betyngtet af disse uvilkaarlige Følelser søgte jeg Lejet.

En adresse til et Handelshuus her i Byen skaffede mig nogle af de lykkeligste Øjeblikke i mit Liv. Strax om Morgenen klædte jeg mig paa for at gjøre Kjøbmand W-⁸) og hans Kone min Opvartning. Med en usædvanlig forekommende Godhed, som jeg for største Deel tillagde en af mine Venners anbefalelse, blev jeg modtaget i dette Huus, og fandt der — havde jeg saa gjerne, men tidt forgjæves søgte andensteds — varm Deltagelse, tvangløs Omgang, og et jeg veed ej hvad i det Hele, der indtil nu blot havde haft Tilværelse i min Indbildningskraft. Hæld mig, at min Idee realiseredes i Menneskeheden! Fra det Øjeblik af har jeg næsten ikke været ude af denne Kreds — og hvorfor skulde jeg ønske mig ude af den?

Mad. W's Broder, en ung ædel Mand i Garnisonen her, anførte mig til at see hvad paa offentlige Steder fandtes af Mærkværdigt. Mit Regnskab over samme har du her; men vent intet fuldstændigt, ingen Topographie eller Statistik! Jeg fortæller, hvad jeg saae, ikke hvad der er.

Ved Graverens⁹) Bevaagenhed, der kjøbes for nogle Skillinger, blev vi indladte i Budolfi Kirke, saa hedder den ene af de to Byen har tilbage. Det er en stor Bygning, men ikke saa gammel som Frue Kirke. Altertavlen har ingen Skjønheder at fremvise, hverken af Billedhugger- eller Maler-Konst. Overhovedet finder man ikke i Kirkerne her Malerier af Betydenhed. Enten røbe Altertavlerne Udspring fra en Tid, da baade Konst og Phantasie laae i Dvale; eller og finder man at de nyere iblandt dem, hvortil sjelden Mesterens Hoved og Haand har givet Stof og Penselstrøg, støde Øjet ved en

slet Udførelse af den forslidte Idee om den korsfæstede Jesus. De glæde derfor hverken Kjenderens Blik eller den blot Beskuendes Phantasie. De ere ikke hvad de kunde og burde være, Vehikler¹⁰) hvorigjennem Sanseligheden turde hæve sig op til abstraktere Gjenstander. Vedkommende burde derfor, synes mig, sørge for, at saadanne offentlige Monumenters Udarbejdelse blev anbetroet, ikke til Horatzes *servum pecus*¹¹), men til andre Kunstnere, som vidste at anbringe Liv og Skjønhed og Afvexling i samme. Ved idelig Fremsettelse af en og samme Idee, var den end nok saa højtidelig og sjæleopløftende, vanhelliges Ideen selv; thi Vanen gjør os kolde og ligegyldige mod den, idet den ej længere kan attrahere Phantasien. — Det Billedværk, der er anbragt paa Prædikestolen, er vel i sit Slags bedre; men man savner for meget den ægte Simplicitet. — Fuldkommen tilfredsstilledes jeg derimod ved at betragte Døbefonden. Den er en privat Gave fra 1728 af Stiftamtmand Pentzes Frue¹²). Jeg mindes ikke at have seet blandt nyere offentlige Konstværker noget skjønnere. Det er en tresidet afstumpet Pyramide af sort poleret Marmor, omtrent 3 Fod høj. Paa dens trende Sider ere trende bibelsk-historiske Æmner udarbejdede en bas reliefs i hvidt Marmor. Stilen er herlig. I dens afstumpede Top er en Concavitet i Form af en Muskelskal, i hvilken det skjønne Døbefad af vægtigt Sølv og muskelformig Dannelselse hviler. Dækkelet, ligeledes af sort Marmor med bas reliefs paa Siderne hænger over Døbefonden i en forgyldt Lænke. I en Kirke, hvor et eneste saa skjönt Stykke findes, bør man ikke opholde sig over Savnet af flere. Imidlertid fortjener dog endnu et Epitaphium at mærkes for dets Simpelhed. Det er af sort poleret Marmor til Minde om en vis Himmerig, der legerede omtrent 36000 Rdlr. til Kirkers, Hospitalers og Fattig-Anstalters Brug.

Over Døren til Frue Kirke findes indmurede to antike bas reliefs, hvis babariske Stil vidner om en høj gotisk Ælde. Det ene forestiller Pharao's Datter med sine Terner, opfiskende Moses af Vandet; det andet er Josephs Flugt til Ægypten med Maria og Kristus. Altertavlen i denne Kirke er nyere og mere smagfuld end den i Budolfi Kirke. — Prædikestolen derimod er ikke saa smuk. Døbefonden er et af tvende svære Messing-Halvkugler bestaaende antikt Stykke. Dens peripherie er omtrent 5 Alen og den hviler paa en Messing-Piedestal.

Ove Liunge¹³⁾ og hans Kone har skænket den til Kirken 1619. — Det skjønneste i Frue Kirke, og som fortrinlig bærer Præg af Konstens Haand, er de herlige Sarkophager, disse Smagens og Yppighedens veldannede Fostere. Du veed selv, hvor stor Hader jeg er af de aabne og lukte Begravelser i Kirkerne: jeg ønskede, at alle Liigkister, eller rettere: deres Indhold, laae i sorten Muld. Altsaa vil du ikke kunne have mig mistænkt for at tale de aabne Begravelsers Sag, fordi mit Øje frydedes over enkelte Konstværker, som fandtes i samme. Naar jeg ofte med glæde betragtede Afbildningerne af Romernes og Grækernes Gravminder, kunde jeg aldrig tilbageholde det hemmelige Ønske, at hine Tiders Konstfærdighed og Smag maatte fødes paa ny i vore, saa kaldte, polerede Dage. Og hvorfor skulde vi ikke som Hine kunne bygge vore afdøde Venner eller vort Fædrelands fortjente Mænd hædrende Minder? Ikke vil jeg, at vi skulle forevige deres Legemer, disse usle Levninger, der bære Forraadnelse Sæd i sig, og hvis skadelige Uddunstninger vore Fædre, klogere end vi, vidste snildeligen at afværge ved at opløse dem i Ilden; men Mindet om deres Daad burde vi forevige, og hertil udfordredes ej uhyre Summer. Et simpelt Minde taler om den fortjente Mands Roes saa lydelig som den himmelstormende Pyramide. Men — det var om Begravelserne i Frue Kirke jeg talte. Den første jeg saae var Holger Scheels¹⁴⁾ og hans Kones, Baronesse Gyldenkrones, Hvilested. Deres Kister vare af sort usleben Marmor. De vare store, ærværdige og skønne. Men end skjønnere vare de, som mindede om Frue Maren Grotum og hendes Søn Stiftamtmand Gottfried Pentz. Ogsaa disse vare af sort Marmor, men tillige polerede. Arbejdet vidnede om Konstnerens Duelighed. Paa Laagets skraaeliggende Flade laae et Crucifix, og paa Siderne stod Vaabenet imellem Guirlander, alt i ophøjet arbejde af hvidt Marmor. Det var de smukkeste Liigkister jeg har seet. I en nærliggende Begravelse, som tilhørte en Gleerup¹⁵⁾, stod ogsaa to ret smagfulde Kister. Det sidste Gravkammer jeg kom til var temmelig stort. Man gik op til det paa adskillige Trappetrin. En eneste Kiste stod midt paa Gulvet, omlagt med et sort Klæde. Jeg spurgte hvis dette var? — og man svarede mig, den tilhørte en gammel Kapitain H-som endnu lever her i Byen. Han har sendt den foran sig, og gjør stundom Valfarter til den. — Ideen, synes mig, er aldeles original. Et

sligt memento mori er gandske passende til at holde Sanseligheden i Ave; og hvad enten man har et Dødningehoved paa sin Skriverpult, eller man gjør Valfarter til sin Liigkiste, kommer Tingen ud paa et.

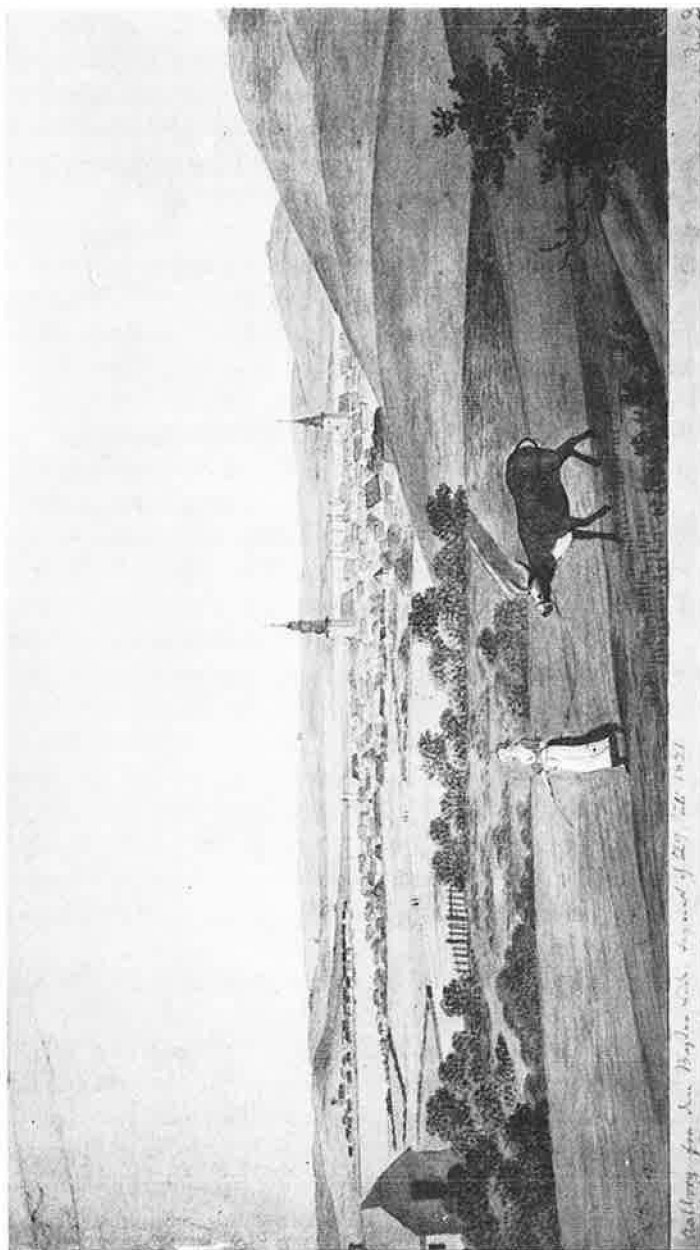
Saavidt om Kirkerne. — Indskriverterne paa de to Pillere foran Døren af den Gaard, hvor Kong Hans døde, vil jeg ikke opholde dig med, da de kan læses i Pontoppidans *Marmora danica*.

Heller vil jeg lede dig fra disse Konstens Produkter og Oldtidens Levninger op til en nydelse i Naturens Rige, saa meget skjønnere end hine, som Naturen stedse har Fortrin for Konsten — til Udsigten fra Møllebakken. Hvo, som kan opholde sig een Dag i Aalborg, og veed at Møllebakken er til, og ikke gaaer op for at skue fra dens Højde de skjønne Perspektiver: — han fortjener ej at vide at den er til: han er ingen Ven af Naturen. Min Ven, Lieut. R - førte mig derop. Alle-rede langt fra hævede Bakken sig i en Højde, der forekom mig blandt de usædvanlige i Danmark. Vejen derop er noget trættende — vi maatte stundom puste. Ikke som Prof. Baggesen, da han besteg Georgsfortet, lagde jeg Lænker paa mine Øjne, og — in parenthesi talt — vil heller ikke raade nogen at gjøre ham det efter: tilfreds med Øjeblikket saae jeg mig omkring saa ofte jeg hvilede og saae hvor-lunde Synskredsen for hvert Trin jeg steeg højere op, udvidedes og forskjønnedes. Nu stod jeg paa Ryggen af denne Kjæmpehøj — og der laae nu Aalborg med sin hele omliggende Egn, hvis Grændse er kridtsvangre Høje — paa hiin Side Fjorden det vakkre Sundbye og Liimfjorden, der slyngede sig bugtende imellem begge. Det hele Vens-syssel laae udbredt for mine Øjne. — For, den som ikke er mæt af skjønne Udsigter — og hvo mættes af dem? — er dette Syn frydeligt. En Græsbænk er anlagt paa Toppen: her hvilede vi nogle Øjeblikke og vandrede atter ned.

Paa Hjemvejen besaae jeg den saa kaldte Jørgenskirke¹⁶⁾, der ligger udenfor Byen, og nu ikke længer bruges.

Hospitalet og Latinskolen saa jeg blot i Forbigaaende. De have begge to et saa gyselig munkeagtigt Udseende, at man maae ræddes ved at see dem. Er Latinskolens Indvortes ikke bedre end dens Ud-vortes, da kjender jeg ingen fælere Forgaard til Musernes Tempel.

Noget af hvad der meest frapperede mig i Aalborg er de mange Broer man har at passere. De fem Aaer der løbe igjennem Staden,

Aalborg set fra vest. Tegneret 29. juli 1821 af Søren Læssøe Lange. Originalen i Aalborg historiske Museum.

gjøre adskillige saadanne Broer fornødne. Alt er Handel her. Hvad Litterata Byen har, ved jeg endnu ikke; og vil heller neppe faae Tid til at gjøre mig bekendt med, da den Skipper, med hvilken jeg har fragtet mig til Drammen, i Morgen bliver sejlklar. Af ham hænger altsaa mit Herværende. Lev vel! —

MIN FLUGT TIL JYLLAND

Aalborg, den 21. Jul. 1795.

Til M.

Ikke uophørlig havde Skjebnen Ulysses til Nar, og Æneas kom endelig igjennem adskillige virgiliske Bøger til sit Maal — ogsaa jeg kom hid. Et Par Dage efter mit sidste Brev til dig fik vi omsider listet os igjennem det lumske Kattegat, hvis Farvand er lige saa stygt som dets Navn, over til Halstønde¹⁷). Her aabner Liimfjorden sig; men denne Aabning er formedelst de lave Grunde farlig, derfor gaaer man ikke gjerne uden Lots derind. Vi forlod Skibet i Hals, lejede en Vogn og kørte saa om Natten ind til Aalborg.

Her er jeg nu omtrent i 3 á 4 Uger. Jeg har samlet et og andet Bidrag til denne Byes og Egns Karakteristik, og disse meddeler jeg dig nu, om du vil læse dem.

Med al sin Vidde er Aalborg ikke smuk. Smale, slet brolagte Gader snegle sig frem imellem gothiske stundom nikkende Bygninger, langs hen ad stinkende Kanaler. Af private Huse er Agent Qvist's det smukkeste¹⁸). Af de offentlige gjør intet Fordring paa Opmærksomhed, da de alle ere Levninger fra Middelalderens massive Smag, naar man undtager Raadhuset, som ligger paa Torvet, og det saa kaldte Kompagnihuus, Aalborgernes Børs. Denne Børs er, i Forhold til de Handlendes Antal, langt rummeligere og bedre indrettet end Kjøbenhavns. Den store Samlingssal gaaer igjennem to Etager, og har inden i et Gallerie rundt om. Den er lys og luftig: Dette var i Fordum Tid ikke altid Tilfældet ved offentlige Bygninger. Jeg besøgte forleden Dag en af Kathedralskolens Lærere her; men, hvor gysede jeg, da jeg igjennem en skummel smal Gaard, hvor Solstraalen sjelden trængte ned, og en Lærestue, saa mørk som en Kjelder, traadde ind i hans Værelse! Neppe var der Plads for en Feldtseng, et Bord og

en Stol, under disse lave Hvelvinger, som syntes at trodse Seklers Flugt. Paa de alentykke Vægge voxte Salpeteret, og paa Kælder og Skoe vegeterede Skimmelen. Et lidet Vindue gav sparsom Lysning. Det lignede meer et Fængsel end en fri Mands Bolig: det var en Celle, en Grav for levende Mennesker. Ogsaa min Skole bar Munketidens Præg, men saa rædsom og skummel som denne var den ikke. Og i disse underjordiske Fængsler skulle Muserne dyrkes!¹⁹⁾

Handelen er Aalborgs ypperste Næringsvej. Ved denne har den i mange Tider blomstret fremfor Jyllands øvrige Steder, indtil nu Randers synes i nærværende franske Krig at have gjort den Forrangen stridig. Blandt dens Handelsmænd har Ryberg²⁰⁾ længe haft udmærket Plads. Af dem som holde Varer fal i aaben Bod er Klædehandleren Winther²¹⁾ den fornemste. Kiøbmandsaanden — en af de onde Aander, som man veed — synes dog ikke her at være saa gandske arrig.

Et Særsyn vilde det være, om i en Handelstad Lærde ret kunde trives. Aalborg mangler ikke Mænd hverken af sand Erudition, eller af praktisk Gavnlighed; men i tilbørlig Agt staae de ikke. Skolens Lærere, Gottschalk²²⁾ og Thestrup²³⁾ ere bekjendte gode Philologer. Ogsaa Præsten Wandall²⁴⁾ har Navn i den lærde Verden. Som tænkende Læge fortjener den ædle Carstensen²⁵⁾ at nævnes; som Oldgrandsker og Myntsamler Klokke Boe²⁶⁾; og som Naturkyndig, Mechanikus og Astronom hans værdige Svigersøn Kapellanen Henneberg²⁷⁾. — I Boes Kabinet ere endeel sjeldne Ting af Naturalier og Oldsager: han har en temmelig stor Samling af Insekter, en Mængde Conchilier, endeel Petrifakta²⁸⁾, en Samling af Æg, omtrent 600 Sorter, adskillige Steenknive og Armebaand, Levninger fra Oldtiden. I hans Værges er og, blandt andre Sjeldenheder, et Stykke af Corfitz Ulfeldts Kones Udsyninger, som hun forarbejdede i Blaataarn. Skyggerne i de broderede Figurer udgjøre Linier af saa fine Bogstaver, at man neppe med blot Øje kan læse dem. Hans Samling af afkopierte Mynter er ikke ubetydelig. De fleste ere danske.

Foruden et smukt Naturaliekabinet har Præsten Henneberg tillige en anelig Samling Modeller af Maskiner, som han selv har forfærdiget. Hans mekaniske Hoved røber især den konstige Maskine, ved hvis Indretning han dannede sig i sin lave Stue et Observatorium, og

satte Solsystemet i Gang og afmaalte Planeternes forholdsmæssige Hastighed saavel i Akselbevægelsen som i Bevægelsen omkring Solen. Det er mig ikke muligt at beskrive her denne Maskine med den Nøjagtighed, som Kunstnerens Talent og Flid fortjener; men dette blev mig klart, at alle Planeternes Gang og Situation, Aarstiderne, Maaneskifterne, Formørkelserne, Datum, Opposition og Conjunktion, og alle Stjernernes Sted at see fra vor Klode til Aarets forskjellige Tider — kan denne Maskine vise. Alt hvad Astronomen seer paa et Observatorium, seer Henneberg paa sin Maskine, saasnart den først er sat i Konformitet²⁹⁾ med Solsystemets Situation. Hvad Astronomen maa udregne for tilkommende Aar, kan Henneberg vide á posteriori³⁰⁾: han behøver blot at lade Maskinen i en Hast spadsere frem til hvad Aar han vil, for strax at see Systemets Situation til den Tid. Han fortalte mig, da jeg besøgte ham, at han engang, efter at være bleven en Maaneformørkelse vaer paa sin Maskine, havde slaaet efter i den danske Almanak, og — ingen fundet: den tydske Almanak derimod havde den, og det netop til den samme Time, som han havde bemærket den. Hvi den danske Almanak ej havde denne Formørkelse anført, kom deraf, at Formørkelsen hos os var synlig. Denne Maskine er af Træ — desværre! Den staaer paa et Bord, og drejer sig, ved Kraft af et Penduluhr, som hver 24 Timer trækkes op, Bordet rundt i eet Aar. Skade, at ingen af Danmarks store Mænd i dette Fag have værdiget denne Mand fortjent Opmærksomhed: vort Fædreland gaar dog ikke vild i Tallet af mekaniske Hoveder! — —

Bibliotheker gives her ikke. Vel har Præsten Wandall en saare voluminøs Samling af Bøger, men de fleste høre hen til den ældre theologiske Litteratur. Af Belletristiske³¹⁾ Skrifter har Kammerjunker Schøller³²⁾, som med Smag forener megen Læsning, en smuk lille Samling. Boghandling er her egentlig ikke; men endeel af de nyest udkomne danske Skrifter kan gjerne bekommes paa Bogtrykkeriet. Man har imidlertid et med særdeles gode Værker forsynet Lejebibliothek, som bestyres af Stedets Postmester³³⁾.

Hvad skal jeg sige dig om Aalborgs Forlystelser? Det er dermed bevendt her omtrent som paa andre Steder: Man gaaer i Klubben eller man spadserer: saare sjelden sejler man; og en Fart i dertil indrettede Gondoler opad den bugtende Liimfjord maatte dog, synes mig, være

meget behagelig. Nær om Byen selv har man ingen ret smukke Promenader, naar jeg undtager Udsigten fra Møllebakken, som er meget viid. Vel ligger Singersholms Have³⁴⁾ ikke langt fra Aalborg, og den er gandske livelig; men som privat Ejendom er den ikke tilgængelig for enhver, uagtet jeg troer den ædle Kammerherre Adler³⁵⁾ ej formener nogen denne Frihed. De almindelige Spadseretoure derimod ere til Borupholms³⁶⁾ Skov $\frac{1}{2}$ Miil fra Byen, Lundbyekrat, som ligger $\frac{3}{4}$ Miil og Restrup Skov, som er $1\frac{1}{2}$ Miil borte.

En af de behageligste Omvandringer jeg har gjort her, er den til Guddumlund, en Herregaard $2\frac{1}{2}$ Miil herfra, som tilhører Kammerherre Buchwald³⁷⁾. De herlige Indretninger, som her ere deels allerede gjorte, deels begyndte paa, fortjene at sees. I fuld Gang er allerede en Lærredsfabriqve, som Buchwald har anlagt. Den er forsynet med en fortreffelig Appretere- og Vaske-Maskine. Større og end mere lovende er Kanal anlægget, $\frac{1}{4}$ Miil fra Gaarden, et Anlæg der spaaer Buchwald Udødelighed og Efterslægten Gavn. I en Strækning af omtrent $\frac{1}{2}$ Miil fra Liimfjorden gaer en uhyre stor Tørremose. Den begrændses mod Sydvest af en lang Række af Kridtbjerge, som i deres Skjød Indeslutte en udtømmelig Massa. I Foden af disse Bjerge er indhulede 6 Brændovne, og disse levere aarlig 12000 Tønder Steenkalk. Tørren som hertil forbruges, er lige ved Haanden. For nu at kunne paa en lettere Maade end ved Kjørsel udbringe denne aarlige Qvantitet Kalk, og tillige med Fordeel at kunne afhænde denne Rigdom af Tørv, tog Buchwald den Beslutning at grave en Kanal igjennem Mosen op til Kalkbrænderierne. Inspektzren Müller, som nu har Opsyn over det hele Værk, maatte til den Ende Rejse i Holland, for der at gjøre sig tilfulde bekjendt med Kanalgravningen. Da han kom tilbage i Fjord, blev der lagt Haand paa Arbejdet, og nu er det sin Fuldendelse nær. Daglig arbejde 250 Mennesker her. Archimedeskruer ere allevegne satte i Gang, for at bringe Vandet op. Kanalen er 28 Alen bred for oven; i bunden derimod, hvor den formedelst Skraaheden er kneben ind, har den ikke meer end 10 Alen Brede. Farten igjennem den skal ligne den med de hollandske Træk-Schuiten. Fra Hovedkanalen gaer en Bikanal indtil Kalkmagasinet under Brændovnene, og denne er gravet perpendikulær paa Siderne eftersom den gaer igjennem Kalksteens-Massen selv, og altsaa ingen Skraahed

behøver. Hovedkanalen skal forlænges indtil Herregaarden, og vil da gjøre Udførselen af Smør, Ost o. s. v. meget let. To Kanalskibe ere allerede bygte, og to staae paa Stabelen. Hidindtil har Anlægget allerede kostet 18000 Rdlr. som Buchwald har laant af Kreditkassen, og det vil koste flere slige Summer; men Fordelen er sikkert for øjensynlig til, at man bør skrækkes ved de foreløbende store Bekostninger.

Jeg kommer i disse Dage tilbage fra en Digression opad Liimfjorden. Min Agt var det at besejle Fjorden igjennem alle dens Krumninger opad til Egnen mod Vesterhavet, en Fart, som upaatvivlelig maa være saare malerisk. Adskillige Fartøjer gaae her fra Aalborg den Kurs til Stederne Lemvig, Skive, Nibe, Løgstør, Thisted og den store Morsøe. Jeg gjorde Aftale med en Skipper, der ville gaae op til Struer, en Ladeplads imellem Skive og Lemvig, hørende under Herregaarden Qvistrup. Paa en temmelig stor Jagt blev jeg indskibet. Liimfjorden er næsten et Archipelagus. Man sejler imellem smaae Holme og Øer. Skjönt bugte Bredderne sig henad. Forskjellige ere Grupperne. Hist støder Øjet paa en Flok Qvæg, der græsser i de fede Enge; her hviler det paa en i Sletterne liggende Bondebye; hist pranger en Herregaard; her knejser en Kirke. Det er saa muntert og liveligt trindt omkring. Med en sagte Bør gik vi fremad. Vi kom til Løgstør. Vinden begyndte at blæse fra en anden Kant. Der rejste sig en Storm.

Farten i Liimfjorden har for de Søefarende og Handlende den Ubequemmelighed, at de ikke uden med fuldkommen god Bør og roligt Vejr kan komme Løgstør forbi. Fjorden kniber sig her ind til smalt Sund, og et Sandrev, som aarligen strækker sig videre og videre, og omsider vil endog tilstoppe den nu værende meget trange Rende, gjør Løbet saare vanskeligt. De fleste Skibe, som gaae i Liimfjorden, ere derfor bygte med flad Bund; men endog dette er ikke tilstrækkeligt til at komme over Grunden; de maae som oftest losse paa den ene Side for at flyde over, og da ved Pramme indlade igjen paa den anden Side. Hvad Vestereggen i Jylland omkring denne Fjord vil tabe, om dens Løb ved Løgstør engang stoppes — og det er næsten ikke at afvende — kan let indses.

Herligt er det at see en Storm fare over dette Sandrev. Her brydes Bølgerne i deres Fart, og under fraadende Skum staaer hele Grunden.

Med Stormen fulgte en øsende Regn. Mig anviste man Huusrum

hos en Kjøbmand i Løgstør; hvor min Skipper selv blev af, fik jeg ikke at vide; Glad over selv at have fundet Lye i dette Uvejr, spurgte jeg ikke videre derom; men endelig fortalte man mig, at jeg nok ikke slap herfra i 2 á 3 Dage, thi Skipperen skulde — holde Bryllup! — Gode Gud, derom havde ingen før sagt mig et Ord. Jeg blev gandske fortvivlet. I en Bye, hvor jeg ikke kjendte et Menneske, hvor enhver Gjenstand kunde med eet Øjekast oversees, hvor jeg ikke torde formode andet end Fiskere og Kræmmere — ene, fængslet af Uvejr til mit snevre Kammer, piint — af Kjedsomhed i 3 á 4 Dage — hvilken dræbende Tanke! Bürger³⁸), Stollberg³⁹)! Hvor dyrebare bleve i mig under disse martrende Forestillinger: — I Eders Selskab ventede jeg ene at finde Trøst.

Min Vert og Vertinde gjorde alt for at fornøje mig. Da Uvejret var forbi, førte Manden i Huset mig omkring i Byen. Den ligger i en eneste Linie langs henad Fjorden, og er temmelig lang. Husene ere smaae, og til Luxus er ingen Spor at finde. Indbyggerne ere tilhobe, paa faa Familier nær, hvoriblandt Stedets Kontrollør og Læge, enten Fiskere og Fiskehandlere, eller Skippere. Den betydeligste Næringsvej her er Sildefiskeriet. I uhyre Flokke strømmer Silden ind i Fjorden hid, og beriger derved baade Løgstør og Nibe, efter hvilken sidste Stad den i Almindelighed kaldes Nibesild. Som den i de senere Tider ved en bedre Nedsaltningsmaade har vundet i Godhed, saa er den og vorden dyrere; dog troer jeg, den største Mængde consumeres i Egnen deromkring og opad Liimfjorden. Megen Godmodighed og Jevnhed i Sæder hersker her. Man passer sin Dont, og lader sig ikke forføre, efter andre Smaastæders Exempel, til at ville synes hvad man ikke er.

Ligesom jeg efterhaanden blev lidt mere og mere bekjendt med disse gode simple Folk, fandt jeg mig taaligere i min Skjebne. Ikke destomindre glædede det mig dog usigelig at erfare om Aftenen, at just i Egnen herom boede Provsten Engelstoft⁴⁰), Fader til en af mine værdigste og kjæreste Universitetsbrødre. Jeg bestilte om Morgenen en Vogn, og foer til Næsborg: saa hedder Præstegaarden. Man bød mig med Velvillighed Velkommen. Humanitet syntes at belive det hele Huus, og den nykomne Giest blev ufortøvet lænket til den fortrolige Familiekjede. Den gamle Engelstoft er en Mand af grundige Indsigter i Videnskaberne. Han var selv sin Søns Lærer. Philologien har

været og er endnu hans Yndlingssyssel. Det engelske Sprog elsker han mest blandt de nye.

Nogle meget behagelige Timer tilbragte jeg i denne Kreds. Den følgende Morgen rejste jeg atter bort. Endnu var Vinden imod opad Liimfjorden; ingen Skipper enten vilde eller kunde gaae; jeg blev endnu en Dag i Løgstør. Fjerde Dags Morgen stod endnu Vinden fra Vesten af; et Skib gik ned igjen til Aalborg; jeg forlangte min Regning. »Deres Regning — sagde Vertinden gandske naiv — er ikke stor.« — »Hvor stor da?« — »En Rixdaler!« —

Det er en inderlig sød Følelse at treffe ægte Natur, og Sæder, som endnu ikke ere besmittede af det gjengse Graadigheds-System. Jeg trykte fire blanke Rixorter i Haanden: takkede hende og den godmodige Vert for deres Artighed: pakkede ind og gik ombord. Sønderholm hedte denne ærlige Mand. Han havde engang — fortalte han mig — faret som Skipper paa Norge.

Rask glead Kjølen over Bølgerne nedad. I 4 Timer vare vi i Aalborg. For denne Fart betalte jeg 24 Skilling. —

Overraskende, som et Gjenfærd, stod jeg i mine Venners Midte. — Om faa Uger rejser jeg herfra, og iler atter i dine Arme. Lev vel.

NOTER

- 1) Antagelig Sjørrind kro.
- 2) Købmand S er købmand Lauritz Schiellerup, hvis købmandsgård lå, hvor Adelgade 31 nu er. Gården brændte 1813.
- 3) Kirketerps gård, Adelgade 4, ejedes 1794 af købmand Niels Kirketerp.
- 4) Af de to runesten er kun den bevaret, som nu findes i Hobro centralbiblioteks forhal. Den anden er gået til grunde ved en ildebrand.
- 5) Langdysse (Jynovnen) med eet kammer nord for Nørre-Ulstrup mellem jernbanen og landevejen.
- 6) Er enten det »stenkast«, som fandtes ved vejen lidt nord for Rold, eller det, som endnu for 80 år siden fandtes øst for Storkroen ved »den gamle landevej«. Er ikke nævnt i August F. Schmidts afhandling »Stenkast i Danmark« i Danske Studier 1929, s. 40 ff.
- 7) Vintapper H er sikkert vintapper Svend Christian Holst, som havde forretning i Chr. Thygesens gård (den nuværende Håndværkerforening).
- 8) Købmand W må være klædehandler Hans Winther, Gl. Torv 1.
- 9) Graveren ved Budolfi Kirke hed Jens Rørbæk og boede Karen Poppesgyde 8.
- 10) Vehikler: Hjælpe midler.
- 11) Horatzes servum pecus: hermed menes »efterlignernes trællefæ«.

- 12) Gottfred von Pentz, f. $2\frac{1}{5}$ 1672 i Mecklenburg, d. $10\frac{1}{2}$ 1726 i Aalborg. Stiftamtmand 1717—26. Gift $1\frac{7}{12}$ 1720 med Maren Grotum, f. $7\frac{7}{11}$ 1660, d. $2\frac{2}{8}$ 1736, enke efter den rige købmand Christen Lauritzen Hobro, Bispensgade 9 (d. 1711). Hun stiftede store legater.
- 13) Ove Lunge til Odden, f. $15\frac{1}{3}$ 1548, d. $5\frac{1}{2}$ 1601. Lensmand på Aalborghus 1584—97. G. m. Ane Malthesdatter Sehested, f. 1572, d. 1621.
- 14) Holger Scheel til Mullerup og Birkelse, død 1764. Stiftamtmand i Roskilde, g. m. Regitze Sophie Guldencrone, d. 1766.
- 15) Købmand, kommerceråd Hans Gleerup, f. $2\frac{7}{3}$ 1685, d. $24\frac{1}{3}$ 1750, gift 2. gang m. Johanne Trap, f. $1\frac{1}{3}$ 1701, d. $30\frac{7}{7}$ 1779.
- 16) Sct. Jørgens Kirke. Lå på det nuværende kirkegårdskontors plads. Nedbrudt i 1808. Af dets rester opførtes på stedet det gamle ligkapel.
- 17) Hals Tønde. Sømærkerne ved indsejlingen til Limfjorden.
- 18) Christoffer Quist, købmand, fabrikant, f. $20\frac{1}{3}$ 1756, d. $20\frac{1}{5}$ 1815. Boede og ejede Vesterbro 81-83. G. m. Ingeborg Jelstrup, f. 1760, d. $10\frac{7}{7}$ 1825.
- 19) Hørerens bolig var en af cellerne under Latinskolen i »Klosteret«s sydlige fløj.
- 20) Christen Ryberg ejede og beboede »Spritfabrikkens« gård ved fjorden 1765—97. Han var storkøbmand, drev studehandel, alm. købmandshandel, havde slagteri og sildesalteri m. v.
- 21) Se note 8.
- 22) Hans Gottschalck var rektor ved Aalborg Latinskole 1778-1804.
- 23) Frantz Thestrup, f. 1735, d. 1815, var hører fra 1765 og konrektor 1784—1804.
- 24) Johan Pedersen Wandall, f. $11\frac{1}{8}$ 1731, d. $13\frac{1}{2}$ 1797, sognepræst ved Sct. Budolfi Kirke. Var i 1767 medstifter af Aalborg Stiftstidende (Jydske Efterretninger) og var dets første redaktør 1767—1795.
- 25) Knud Nicolai Carstensen, f. $24\frac{1}{10}$ 1750, d. $7\frac{1}{5}$ 1820 i Sorø. Landfysikus i Aalborg 1783—1802.
- 26) Jens Boe, f. o. 1730, d. o. 1800, klokker ved Sct. Budolfi Kirke, gift m. Florentine Bluhme. Boede Algade 51, lige overfor det nuværende museum.
- 27) Knud Henneberg, f. $2\frac{1}{8}$ 1756, d. $2\frac{1}{10}$ 1832, kapellan ved Sct. Budolfi Kirke og fra 1818 tillige hospitalspræst, g. $21\frac{1}{11}$ 1787 med Mette Cathrine Jensdatter Boe. Boede Algade nr. 60. Om ham har St. St. Blicher skrevet et mindedigtt (Samlede Digte, 1835—36, II s. 303).
- 28) Petrifikta: forsteninger.
- 29) Konformitet: Overensstemmelse.
- 30) a posteriori: beroende på erfaring.
- 31) Belletristiske: henhørende til de skønne videnskaber.
- 32) Kammerjunker Caspar von Schøller, major ved 3. jyske infanteriregiment, f. 1757, d. $20\frac{1}{3}$ 1808 som kommandant i Kolding, g. 1790 m. Mette Henrikke Münster, f. $10\frac{7}{7}$ 1773, d. $10\frac{1}{11}$ 1855.
- 33) Stedets postmester var løjtnant Johan Diderich von Frisch, f. $5\frac{1}{10}$ 1758, d. $5\frac{1}{10}$ 1806. Postmester i Aalborg 1787—1806. Ejede Sohngårdsholm efter Adeler og opførte i 1804 »Postgården« i Sdr. Tranders.

- ³⁴⁾ Sungersholm: Sohngårdsholm.
- ³⁵⁾ Baron Theodor Adeler, en ætling af Cort Adeler, ejer af Sohngårdsholm 1784—1804. Han var en human godsejer og anlagde afbyggergården Ferdinandesdal, nu Rørdal. Gift med Frederikke Ferdinandine Benzon.
- ³⁶⁾ Borupholm skal sikkert være Bonderupholm i Ellidshøj sogn.
- ³⁷⁾ Amtmand, kammerherre Fr. Buchwald, død 1814.
- ³⁸⁾ Gottfried August Bürger, tysk digter (1747—94).
- ³⁹⁾ Fr. L. Stolberg, tysk digter (1750—1819).
- ⁴⁰⁾ Provst Chr. Lauritz Engelstoft i Næsborg, f. 28. maj 1734, død 15. februar 1803, g. m. Eleonora Hedvig Lillelund. Deres søn Laurids Engelstoft, f. 2. december 1774, død 14. marts 1851, g. m. Magdalene Catrine Estrup, f. 1786, død 1878. Professor i historie 1803.

Østerland og Østerhalne

Af Thorkild Ramskou

» Scherezade skyndte sig i følgende udtryk at begynde historien om *Harun Al-Rachids møder på Bagdads bro* og fortalte: Det er kommet mig for øre, oh lyksalige konge, oh krone på mit hoved, at kalif Harun Al-Rachid — Allah vise ham sin nåde! — en dag blandt andre dage var gået ud af sit palads i selskab med sin vezir Giafar og sin mestermand Massrur, begge, ligesom han selv, forklædte som fornemme købmænd fra staden . . .«

Det er begyndelsen på et af eventyrerne i 1001 Nat.

Harun Al-Rachid, et navn, der i sig selv er omstrålet med eventyrglans, var de troendes enevældige behersker, hvis mindste vink var lov og den strålende potentat, hvis rige strakte sig fra Atlanterhavet til Indiens grænser.

Men undertiden blev han træt af sin ophøjede stilling. Den gjorde ham ensom. Ingen turde behandle den ophøjede som sin ligemand, og engang imellem forklædte han sig og strejfede incognito om i Bagdads gader for at opleve noget, der kunne få ham til at glemme den stive hof-atmosfære.

På den spadseretur, som Scherezade fortalte om, mødte han fem forskellige mænd, hvis opførsel forbavsede ham i den grad, at han tilbød dem til audiens næste dag for at fortælle ham deres historier, og en af dem er nok værd for os at stifte bekendtskab med.

En af de fem, Sidi Neman hed han, fortalte, at han i lang tid havde levet som ungarl og befundet sig godt ved det, men efterhånden fik han dog lyst til at gifte sig. Dog, han frygtede samtidig en svigermors bestandige fjendtlige blikke på sin mave, og han var sikker på, at hun ville blive en ulykkeskvinde.

Forbavsende så ringe forskel, der er på folk for små 1200 år siden og nu. Men han havde den fordel, at han kunne gå hen på slave-markedet for kvinder for hér at vælge sig en tiltalende ægteviv.

Som tænkt så gjort, og — fortsætter han sin fortælling — »... Skæb-
nen ville nu — og ingen kan undgå sin skæbne — at mine første
skridt af sig selv rettedes mod den gruppe jomfruer, der var kommet
fra øerne i det høje Nord...«, og dem faldt han for.

Den nedvældende tunge gulgyldne hårfylde over legemer, der var
hvide som det reneste sølv, og øjne så blå som iranske turkiser, når
de endnu ejer klippens fugtighed, var mere, end Sidi Neman kunne
løsrive sig fra, og efter lang betænkningstid valgte han den, der så
yngst ud og betalte uden at tinge om prisen, »... thi hun var helt
omkranset af skønhed og ynde; hun var som sølvet i minen og som
den afskallede mandel, uendelig lys og bleg med sin gule silkemanke,
sine store trylleøjne, blå under de mørke bryn, buede som krum-
sablens kling, og som skærmede et blik, der havde al havets sødme.«

Hvor har hun været dejlig denne normannerpige, der havnede på
slavemarkedet i Bagdad. Trist kun, at hun senere i eventyret af-
slørede sig som en ligædende troldkvinde, men den del af historien
kommer ikke os ved her.

Nordiske slavinder på torvet i Bagdad, det er ulige mere interes-
sant, selv om det ganske vist ikke er nyt, at vi i hine tider drev
slavehandel på Orienten. Det er nævnt flere gange i de samtidige
arabiske kilder; også at de nordiske købmænd selv kom til Bagdad
med deres forførende varer, men i 1001 Nat møder vi for første gang
en bedømmelse af dem. Og man forstår så udmærket Sidi Nemans
betagelse, der så vidt vides også deles af mange nulevende arabere.

Sidi Neman betalte altså for sin kone med klingende mønt, med
dirhems, som var det arabiske navn på de gængse sølvmønter. Det er
for øvrigt en forvanskning af det græske *drakme*. *Kufiske mønter*
kalder vi dem også, fordi man til præget benyttede den særlige skrift-
type, der var skabt af skriverskolen i byen Kufa.

På de arabiske mønter kan man læse navnet på den regerende
kalif, møntstedet og årstallet, der altid er angivet ved så og så mange
år efter *hedjra*, d. v. s. flugten, hvad der hentyder til Muhameds
flugt fra Mekka til Medina i året 622 efter vor tidsregning, en be-
givenhed, der er skelsættende i Islams historie og udvikling.

De fleste af de mønter, Sidi Neman betalte med, har nok været
slået af Harun Al-Rachid, og ved køkets afslutning har nogle af dem

sikkert begyndt deres lange rejse op mod det høje nord, hjembragt af slavehandleren. Og der er teoretisk ikke noget som helst i vejen for, at nogle af dem havnede i Østerhalne Enge.

For samtidig med, at den blonde pige blev solgt til Sidi Neman, gik der en anden blond pige i Østerhalne. Men hendes livsbane kender vi ikke, kun så meget, at hun har tilhørt en velhavende familie, der lod hende få sit kostbare halsbånd med i graven, da hun havde endt sine dage.

Hendes grav blev fundet i Østerhalne Enge omkring den 20. april 1887, og fundet indbragtes til Aalborg Historiske Museum, hvor det blev indført i protokollerne under nr. 4164. Men da det var danefæ, blev det overført til Nationalmuseet, hvor det stadig befinder sig under nr. C. 5489.

Her ligger også et brev med oplysninger om fundomstændighederne, skrevet af formanden for Aalborg Historiske Museums bestyrelse. — Det citeres her:

Det Historiske Museum i Aalborg.

Aalborg, d. 1. Nov. 1887.

Til det kongelige Museum for de nordiske Oldsager,
Kjøbenhavn.

I Forbindelse med min Skrivelse af 30. September d. Aa. meddeles hermed, at det i Museets Skrivelse til os af 15. September d. A. anmeldte Fund fra Vikingetiden: Sølv-sager med kufiske Mønter, Sølv-perler, Glas-Perler o. s. v. i April Maaned d. A. blev bragt til det herværende Museum af Husmand Anders Nielsen fra Vadum Sogn i Kjær Herred, som kort iforvejen, omtrent 20. April havde opgravet Sagerne i Østerhalne Enge, da han var ifærd med at »brække« et Engstykke op. Østerhalne Enge ligger i Nærheden af, men dog ikke umiddelbart op til Limfjorden, den Store Vildmose og nærmest Lindholm Aa, saa der er Mulighed nok for, at Stedet i sin Tid kan have været overskyttet af Vand og sejlbart. Med disse Oplysninger beder jeg Museet at tage til Takke, da jeg ikke har kunnet tilvejebringe andre eller nøjere Meddelelser.

Ærbødigst

sign. Barfod,

Formand i Bestyrelsen.

*Funlets mønter.
Numrene svarer til listen
på siderne 60 og 61.*

*Øverst nr. 6 og 2.
I midten nr. 1, 4 og 3.
Nederst nr. 7, 8 og 5.*

Hr. Barfod havde nu nok kunnet få yderligere oplysninger, hvis han havde gjort sig lidt ulejlighed, men han har formodentlig været sur på Det kongelige Museum for de nordiske Oldsager, fordi han ikke fik lov til at beholde det smukke fund i sit eget museum.

Nøjagtigere oplysninger kunne i hvert fald fremskaffes så sent som i 1958. I jordebogen i Vadum kommunekontor kunne man nemlig se, at nævnte husmand Anders Nielsen i 1887 ejede lodden matr. nr. 64 e, og så var vi da så meget længere. Til og med levede Anders Nielsen stadig, så han kunne oven i købet vise, hvilken engstrækning det drejede sig om, men præcist udpege stedet for fundet kunne han dog ikke, og heller ikke huskede han, hvorledes tingene lå i forhold til hverandre. Og det er der ikke noget at sige til efter så mange års forløb.

Derfor er perlernes rækkefølge på billedet ganske vilkårlig, lige-
som mønterne sikkert også skal anbringes i halsbåndet og ikke ved
siden af.

Det er helt utroligt, hvor mange sådanne kufiske mønter, der hav-
nede heroppe. Ca. 40.000 i Sverige og »kun« ca. 4.000 i Danmark,
og begge steder er de fleste kommet for dagen i de såkaldte skatte-
fund, kun sjældnere i gravfundene.

Men her i Skandinavien betragtede man de kufiske mønter ikke
blot som værdimetal. Man havde også øje for deres dekorative værdi,
så en del af dem er blevet forsynet med små øskener, så de kunne
hænges om halsen på kønne piger.

Tænkte de mon over, at de kunne stamme fra betalingen for en af
deres medsøstre, solgt på torvet i Bagdad?

Det var i hvert fald en trafik, de dårligt har kunnet være uvi-
dende om.

Det mest iøjnefaldende fra Østerhalne-graven er halsbåndet med
dets 44 perler af vidt forskelligt materiale, farvestrålende og prægtige
at se på.

Men hvor stammer de fra? Det er mere end vanskeligt at sige.
Glasperlerne kan være både orientalske og europæiske, og de fleste
adskiller sig ikke fra, hvad man kan finde i andre kvindegrave fra
den tid. Det er de sidste fem, der viser, at kvinden har været mere
velhavende end som så. To store perler af slebet bjergkrystal har det
ikke været enhver beskåret at bære, for slet ikke at tale om de tre
carneol-perler. Det var kostbare sjældenheder for den tid. Lange,
slanke og facetterede, viser de alene ved deres tilstedeværelse en for-
bindelse med orienten, selv om oprindelsesstedet ikke kan lokaliseres.

Anderledes med perlerne af sølvfiligran, der er anbragt mellem de
to krystalperler. De stammer fra Frankerriget og kan dateres til
carolingisk tid. Så alene halsbåndets perler viser forbindelser både
mod øst og mod vest, og det samme er tilfældet med de otte mønter.
De er af fhv. overinspektør, fil. dr. Georg Galster bestemt således:

1. Sassaniden Chosroes II 590-628), slået i hans 35. regeringsår.
2. Al-Mansur (754-775). Møntsted Madīnatussalām, d. v. s. Bagdad,
158 H.: ¹¹/₁₁ 774—³¹/₁₀ 775 AD.

3. Al-Mahdi (775—785) (møntsted i det manglende stykke), 162 H.: $\frac{28}{9}$ 778— $\frac{17}{9}$ 779.
4. Harun Al-Rachid (786—809). Møntsted Madînatussalâm, d. v. s. Bagdad, 170(?) H.: $\frac{3}{7}$ 786— $\frac{21}{8}$ 787. NB. Bestemmelse usikker.
5. Harun Al-Rachid (786—809) og tronfølgeren Al-amîn. Møntsted Madînatussalâm, d. v. s. Bagdad. 183 H.: $\frac{12}{2}$ 799— $\frac{1}{2}$ 800. NB. »3« i årstallet er usikkert.
6. Harun Al-Rachid (786—809). Møntsted Madînatussalâm, d. v. s. Bagdad. 185 H.: $\frac{20}{1}$ 801— $\frac{9}{1}$ 802.
7. Harun Al-Rachid (786—809). Møntsted Madinatu Balh, (?) (årstallet er bortskåret), men vel fra ca. 800.
8. Hakam I (796—822). Møntsted, Al-andalus, d. v. s. Cordoba. 193 H.: $\frac{25}{10}$ 808— $\frac{14}{10}$ 809.

Den første mønt i rækken, slået af Chosroes II i året 625, er mærkelig ved flere ting, først og fremmest ved, at den faktisk har været en antikvitet på det tidspunkt, den kom med i graven, ca. 200 år, hvad der er et anseligt tidsrum for en mønt at være i omløb. Dernæst er den gennemboret, så den har kunnet hænge i halsbåndet, og flere steder rundt om randen er der ridset i den med en kniv, øjensynligt for at prøve om sølvet også var godt nok. Men den er sådan set også en fremmed fugl blandt de syv øvrige arabiske mønter ved at være persisk, slået af den næstsidste af det sassanidiske kongehus tre år før hans død i 628. Islam var på det tidspunkt endnu kun en fremspirende religion, og i Persien var Mazdaismen den vigtigste religion. Mazdaismen var stiftet af Zoroaster, og derfor ser vi også på møntens ene side hans hellige alter med ilden mellem to vogtere.

Mønt nr. 2 fra Al-Mansur har også prøveridser, og den secundære ophængningsøsken er bevaret. Mønt nr. 3 har haft en øsken, nu ses kun hullet, og mønt nr. 4 har to huller. Det betyder, at den er repareret. Øsken nr. 1 er faldet ud, og fra øsken nr. 2 er der kun nitten tilbage. Nr. 5 har også hængt et stykke tid om halsen på sin ejerinde, men her er begge øskener helt forsvundne, kun hullerne er tilbage. Nr. 6 har hul til en øsken, og på nr. 7 har øskenen vel siddet i det manglende stykke. Endelig er der nr. 8, den spanske mønt, der også har været beregnet til ophængning.

Der kan altså næppe være tvivl om, at alle otte mønter har haft deres plads i det fine halssmykke med det internationale tilsnit.

Tidspunktet for mønternes prægning er der altså ikke noget besvær med. Det kan bestemmes inden for et år, forudsat at årstallet er bevaret og kan læses.

Der er jo ganske vist en uoverensstemmelse mellem den arabiske tidsangivelse og vor, sådan at man ikke blot kan lægge så og så mange år til »hedjra« for at få prægningsåret. De år, der skal lægges til, er selvfølgelig arabiske år, der hvert omfatter 12 måne-omløb — altså virkelige »måneder« — der hver er på ca. 28 dage. Der er altså en tidsforskel mellem det arabiske måneår og vort solår, der skal tages hensyn til, og som også vil kunne ses af den foranstående liste over mønternes dateringer.

Er mønternes alder sikker, melder sig et andet spørgsmål, hvornår kom de i jorden? Ja, i hvert fald ikke tidligere end prægeåret for den yngste af dem, men dermed er også alting sagt. Der kan jo være løbet meget vand i stranden fra deres prægningsøjeblik til deres »begrav-

velse«. Vi kan bare se, at disse otte mønter har en spændvidde på 184 år, et ganske anseligt tidsrum. Vi må også give mønterne en vis tid til at nå herop, en vis omløbstid, og hertil kommer den periode, de har tilbragt omkring halsen på deres ejerinde. Regner vi med, at de er kommet i jorden engang i første halvdel af 800-årene, kan vi ikke komme tidspunktet nærmere.

De rester af andre smykker, der også fandtes i graven, kan heller ikke tidsfæstes nærmere inden for samme periode. Det drejer sig om brudstykker af de, man kan næsten sige, obligatoriske smykker, som findes i kvindegrave fra tidlige vikingetid. Der er ikke bevaret meget af dem, kun nogle usselige stumper, men dog tilstrækkelige til, at de kan typebestemmes og dermed også dateres.

Der foreligger to stumper af de sædvanlige skålformede spænder; ganske vist kan det ikke bevises, at der har været to, men det er det almindelige, og dertil kommer brudstykker af et af de tilsvarende ligearmede spænder, altså det traditionelle smykkeudstyr for begyndelsen af 800-tallet.

Ved første øjekast var der ikke noget bemærkelsesværdigt ved den slavinde, Sidi Neman købte på markedet i Bagdad, bortset fra hendes sjældne skønhed, der, som han sagde, »... fyldte min bolig med duft, og hvis strålende legeme forekom mig liftligt som abrikosen, når den plukkes under duggen, og dunet som den og attråværdig som den...«

Skade blot, at dette vidunderlige hylster skulle vise sig at huse en ligædende vampyr.

Sidi købte hende, fordi hun var smuk, uden at gennemskue hende, og han betalte hende med penge af den slags, der lå i graven i Østerhalne.

Op nu den velhavende pige fra Østerhalne med sit kostbare halsbånd af souvenirs fra alverdens lande. Tilsyneladende er der heller ikke noget gådefuldt ved hende. Hendes smykker er ikke enestående, omend sjældne.

Vi behøver kun at bevæge os et par kilometer østpå, op på gravpladsen på Lindholm Høje for at finde magen til. Også dér har vi kufiske mønter, perler af bjergkrystal og carneol og andre tilsvarende kostbarheder fra samme tid. Her var jo den fælles gravplads for egnens bønder og købmænd og for deres hustruer.

Hvorfor blev pigen fra Østerhalne begravet nede i strandengene? Hun var dog lige så velhavende som de rigeste på Lindholm Høje.

Følte hun sig for eksklusiv til at mænge sig med hoben? — Var hun sin rigdom til trods, omend ikke ligældende vampyr, så dog en slags udstødt af samfundet, eller ligger løsningen endnu nærmere? Var hun en fremmed, forlist og druknet under rejse gennem Limfjorden og begravet, hvor man fandt hende?

Vi får det aldrig at vide, men Harun Al-Rachids dirhems knytter en forbindelse mellem de to gådefulde kvinder, hende fra Bagdad og hende fra Østerhalne.

Biskop Jørgen Swane

BIDRAG TIL EN KARAKTERISTIK

Af F. Elle Jensen

Naar to Tidsaldre mødes, vil den, der i en fremskudt Stilling med Myndighed taler det overleveredes Sag, let blive Genstand for en forkert Vurdering fra den anden Side, og Eftertiden kan derved ledes til at danne sig et urigtigt Billede af ham, idet den i ham kun ser en forbenet reaktionær, opfyldt af høje Tanker om sin egen Værdighed. Saadan er det gaaet Biskop Swane i Viborg. Dommens Rigtighed for hans Vedkommende bør imidlertid efterprøves, og det er det, der vil blive forsøgt i det følgende. Først dog et kort Rids af hans Levnedsløb^{1a}). —

Hans Jørgen Swane blev født 1821 i København, hvor hans Fader var Varemægler; Moderen var Søster til den kendte teologiske Professor og Politiker *H. N. Clausen*. Det blev imidlertid ikke den sidstnævnte, der kom til at øve den største Indflydelse paa den unge Swane, da han efter 1838 at have taget Studentereksamen begyndte at læse til Præst, derimod gjorde Professor *Martensen*, den senere Biskop, stærkt Indtryk paa ham, saa han siden altid betragtede sig som hans Discipel og kom til at følge den konservative Livslinie, han særlig takket være ham blev ledet ind paa. 1843 blev han Kandidat, 1846 rejste han udenlands og tilbragte bl. a. et halvt Aars Tid i Rom, hvilket atter gav Anledning til, at da man ved hans Hjemkomst til København søgte en dansk Lærer til at undervise Thorvaldsens Dattersøn, faldt Valget paa ham, og han vendte derfor tilbage til Italien, hvor han forblev til Slutningen af 1848. 1849 blev han Adjunkt ved Sorø Akademi, og Aaret efter holdt han Bryllup med *Magdalena Sorena Bruun*, Datter af Politikeren, Højesteretsassessor *P. D. Bruun*, Asmildkloster.

I Sorøtiden kom han især sammen med *Ingemann* og Præsterne *P. C. Kierkegaard* i Pedersborg (senere Biskop i Aalborg) og *Ferdi-*

nand Fenger i Lynge, uden at dog Omgangen med dem førte til nærmere Forstaaelse af og Interesse for Grundtvig, hvis Venner de tre Mænd var; heller ikke det Røre, der just da stod om Søren Kierkegaards Navn, synes at have gjort noget Indtryk paa ham. I Inge-manns Hjem lærte han H. C. Andersen at kende, og han kom til at staa Fadder til Swanes førstefødte^{1b}).

1857 blev Swane Præst i Hjermind^{1b}), hvor han faldt godt til, da han, skønt aristokratisk af Tankegang, gerne vilde være noget for sin Menighed, ligesom han som Provst (fra 1860) for Middelsom-Sønderlyng Herreder viste sig i Besiddelse af fortrinlige administrative Evner. Som Forsvarer for det overleverede og derfor afgjort Modstander af Grundtvig kom han her i stærk Modsætning til en af dennes fremtrædende Disciple, Pastor *Christiani* i Bjerregrav (Sønderlyng Herred); derimod havde han en høj Stjerne hos sin Biskop, *Otto Laub* i Viborg, der ved sin Visitats 1863 i ham fandt »en Mand, hvis Evner, Dannelse og Interesser kan omfatte begge Dele af hans Embede og dertil endnu hans Hus- og Avlsvæsen, og som véd at vinde Tid til at gøre alt grundigt. Hans Prædiken var alvorlig, klart gennemtænkt, omhyggeligt udarbejdet og blev holdt med indtrængende Varme³)«.

Det har utvivlsomt ogsaa været paa Laubs Foranledning, at Swane, der 1868 af økonomiske Grunde havde søgt og faaet Embede i Føllenslev paa Sjælland, allerede tre Aar efter blev udnævnt til Stiftsprovst i Viborg. I denne Stilling var han sin Biskop en god Støtte, bl. a. i Arbejdet for at faa Domkirkens Restaurering tilendebragt, saa man ogsaa i Ministeriet lagde Mærke til ham, hvilket atter medførte, at han, da Laub 1877 trak sig tilbage, blev hans Efterfølger i Bispeembedet, hvortil jo Himmerland dengang hørte.

1901 tog Swane sin Afsked. Aaret forud blev han en Aften kørt ned af en Cyklist, og skønt han forbausende hurtigt kom til Kræfter, saa han igen baade kunde afholde Bibellæsning, Ordination og Visitats, mente han alligevel, han ikke mere vilde være i Stand til at passe sit Embede, som han selv ønskede det. Han døde 1903 og ligger begravet i det Bruunske Familiegravsted paa Asmildkloster Kirkegaard.

Blandt de Mænd, der siden Reformationen har beklædt Viborg

Bispestol, turde Jørgen Swane være en af de mest særprægede. Ikke paa Grund af sin Lærdom, der næppe var over det almindelige, heller ikke som Følge af nogen vid Horisont, eller fordi han ejede den Veltalenhed, som gør særligt Indtryk paa andre, tværtimod havde han et meget daarligt Organ — men i Kraft af sin stærke Personlighed, som i Forbindelse med en ikke helt almindelig Handlekraft fik ham til, saa vidt det stod til ham, at styre sit Stift efter de Retningslinier, han ansaa for de rigtige, og som han stod urokkelig fast paa. Ingen, selv hans Modstandere, kunde frakende ham Dygtighed og Konsekvens, og de, der kom i nærmere Forbindelse med den lille og tilsyneladende ubetydelige Mand, lærte snart at forstaa, at de her stod over for én, der vidste, hvad han vilde, og som var rede til at tage Ansvar for sine Handlinger, med andre Ord et Menneske, der ikke var, som Folk er flest, og heller ikke brød sig om at være det. Ikke sært derfor, om Dommen over ham kunde komme til at falde forskelligt ud.

I det følgende skal da forsøges tegnet et Billede af ham, som han var i sit Embede, saa man faar et Indtryk baade af Manden selv og de Grundsynspunkter, der var bestemmende for ham som Tilsynsførende over Viborg Stift⁴).

Naar Eftertidens Dom ikke kan siges at have været Jørgen Swane og hans Bispetid synderlig gunstig, har han ikke selv været uden Skyld i det. Den Ærbødighed, han som Indehaver af det ham af Gud og Kongen betroede Embede krævede sig vist, og som fik ham til at lægge en overdreven Vægt paa de ydre Former, hans myndige Væsen, hans værdige og fornemme Fremtræden og hans til Tider stødende Overlegenhed overfor de af ham ikke yndede Skolelærere, alt dette, der ikke kunde undgaa at kalde paa Smilet og gav Anledning til de mange Historier, der cirkulerede om ham, bidrog meget til mange Steder at skabe en vis Animositet imod ham og førte til, at man i Almindelighed ansaa ham for en ubehagelig og selvoptaget Mand. Denne Dom er dog ingenlunde retfærdig. Det var i Virkeligheden ikke for sig selv, han forlangte Ærbødighed — personlig nærede han ingen honette Ambitioner — men for det Embede, han beklædte. Ikke saadan at forstaa, at han paa anglokatoisk Vis troede, der med det var skænket ham en særlig aandelig Magt, men han mente, det i sig

selv var en saa betydningsfuld og værdifuld Funktion baade i Kirke og Samfund, at det havde Krav paa at blive mødt med al skyldig Respekt, medens han paa sin Side som dets Repræsentant var pligtig til i sin offentlige Fremtræden med Værdighed og Myndighed at holde Vagt om dets Ære. Men naaede man bagved denne Mur, kom der et jævnt og venligt Menneske til Syne, som godt kunde omgaas paa Ligefod og tale med andre, af hvad Stand og Stilling de saa var.

Saaledes fortæller Forfatteren *P. E. Benzon*, der som ung Præst i Hersom (1884—90) havde Swane paa Visitats, hvordan Biskoppen om Aftenen, da kun Familien var til Stede, lagde al sin Højærværdighed til Side, saa at han, der var Grundtvigianer og ellers meget uenig med sin Foresatte, fik et helt nyt og godt Indtryk af ham, ja, i sine Erindringer kan sige, at der er faa, han har holdt saa meget af som af ham⁵). Et andet Eksempel er mig fortalt af Fru Seminariefors-stander *Taaning*, Ranum, hvis Mand tidligere var Præst i Tisted i Himmerland (1890—98). Her kom Biskoppen paa Visitats ved Vintertid, og Taanings Fader, en jævn Haandværker, der opholdt sig i Præstegaarden, vilde da hilse paa ham paa samme ligefremme Maade, som naar han hilste paa alle andre, hvilket imidlertid blev temmelig unaadigt optaget. Men saa vilde Skæbnen, at der blev Senstorm, saa Swane maatte blive i Præstegaarden nogle Dage, og da forandrede han sig fuldstændig, saa nu kunde de to ældre Mænd sidde sammen og tale med hinanden som gamle Bekendte. Det er i denne Forbindelse ogsaa værd at lægge Mærke ved, at Pastor *Lund* i Vium (1881—1913), en førende Grundtvigianer paa Egnen, naar han var i Viborg, ofte opsøgte Swane for at samtale med ham, og at Biskoppen personlig var meget venlig stemt overfor Pastor *Glud* i Jebjerg, skønt der skulde ledes længe for at finde et mere formløst Menneske, og hans kirkepolitiske Anskuelser var hans Foresatte en Gru.

Som den, der sad i Højsædet, samtidig med at han hørte til i Menigheden, følte Swane det som sin Pligt og Opgave at værne denne mod nymoden Tanker, der kunde forvirre ubefæstede Sjæle og lede dem bort fra den gamle, rene Lutherdom, med andre Ord i Mynsters og Martensens Aand at styre sit Stift saadan, at det var de fra Fædrene nedarvede Kirketanker og -Former, der kom til at præge det aandelige Liv i det. Af den fra Tyskland kommende liberale Teologi,

som i 1890erne ogsaa begyndte at vise sig herhjemme, var han naturligvis en afgjort Modstander, dens gammeltestamentlige Bibelkritik fyldte ham med Forfærdelse, og det saa meget mere som den i Viborg havde en ivrig Talsmand i Realskolebestyrer *Plenge*. »Kan Folkekirken godkende den Religionsundervisning, der gives i en saadan Mands Skole?» skriver han til sin Ven, Biskop *Stein* i Odense. Mod Sekterne kunde han ganske vist ikke foretage sig noget, da de traadte ud af Folkekirken, som Baptisterne, hvoraf der var mange i Himmerland, gjorde det, men med Vækkelsesretningerne indenfor den holdt han et vaagent Øje baade paa Grund af deres Særmeninger og fordi de lavkirkelige Tendenser hos dem efter hans Opfattelse virkede nedbrydende paa den hidtil bestaaende faste Orden under Gejstlighedens Ledelse.

Mest frygtede han Grundtvigianerne. Grundtvig selv havde han en vis kølig Respekt for, og han misbilligede Mynsters voldsomme Udfald imod ham, men den fra ham udgaaede Bevægelse kunde han aldeles ikke med. Den Fremhævelse af Trosbekendelsen paa Skriftens Bekostning syntes ham at maatte ende i Katolicisme, og hvad dens Frihedskrav angik, saa han ikke rettere, end at de, om de gennemførtes, vilde undergrave den gamle Folkekirke og bringe Uorden og Forvirring i den. Sognebaandsløsning og Valgmenighedsdannelse var ham en Torn i Øjet, navnlig den sidste, som forekom ham en Misforstaaelse, og han gjorde, hvad han kunde, for at modvirke begge Dele, da »de Godtfolk« maatte holdes i Ave. Hvordan han saa paa det Røre, der kunde opstaa omkring grundtvigske Præster, fremgaar tydeligt af den Stilling, han indtog til Bevægelsen i Salling, der lededes af Pastor Glud i Jebjerg (1873—1920).

Thi skønt han ydede denne Præst fuld Anerkendelse for hans redelige og alvorlige Forbrydelse, var han paa den anden Side dybt bekymret for de Tilstande, hans Arbejde for vidtgaende folkelig og kirkelig Frihed kunde føre til. I Rødding søgte et Flertal af Beboerne om at maatte holde maanedlige Gudstjenester med ham i Sognekirken, hvad Biskoppen ikke kunde anbefale, bl. a. fordi Glud saa vilde komme til at tage ogsaa andre end sine Sognebaandsløserne til Alters, og han nedlagde Indsigelse imod, at han i Undervisningstiden havde holdt kristeligt Møde i Skolen. I sin Indberetning til Mini-

steriet udviklede han, at hvad man stiledede imod, var Frikirke (Valgmenighed) med valgte og ustuderede Præster, som atter kunde opsiges; foreløbig manglede man dog Penge til at bringe Planen til Udførelse. Det bedste var maaske at lade dem løbe Linen ud, det vilde vise dem Sagens Uholdbarhed, men det var uhæderligt af Glud at forvirre Menighedsforholdene i et Sogn, hvor en fuldtud hæderlig Mand var Præst (1885).

Hvordan de konservative Præster paa Egnen betragtede det grundtvigske Røre, kan maaske ganske pudsigt aflæses af et Brev til Biskoppen fra Pastor Lohmann i Skive (1881—95), der 1884 skriver, at »faar de frihedslystne en Præst [til Haasum], som de kan sige du til, og en Præstekone, de kan kalde ved Fornavn, kan en Frimenighed maaske afværges en Tid, men dette, tror jeg, er en Betingelse!«

Særlig Uvilje følte biskop Swane mod Frimenighedsbevægelsen i Himmerland, der ved sin Præst, *Anker Møller* fra Klim i Han Herred, gjorde sig stærkt gældende mange Steder, og hvis Medlemmer meldte sig ud af Folkekirken. Direkte polemiserede han derfor ikke imod dem, men han lod kraftigt skinne igennem, at de havde brudt Fællesskabet med den øvrige danske Kirke, idet han forbød Stiftets Præster at tale i deres kristelige Forsamlinger — det omvendte maatte heller ikke finde sted — ligesom Klokkeringning ved deres Begravelser paa Sognets Kirkegaard ikke var tilladt. Kun en enkelt Gang ses der at være givet Dispensation herfra, da en af Frimenighedens Ledere i et kraftigt og indtrængende Brev havde anket over det urimelige i, at man nægtede en from ung Pige den kirkelige Hædersbevisning, som i Folkekirken blev enhver til Del, uanset hvor daarlig en Person han havde været.

Optraadte Grundtvigianerne derimod under mere stilfærdige Former, kunde Biskoppen som ved Præsteskitte i Taarup 1894 godt ønske »en dannet og vidtfavnende Mand af Retningen udnævnt«, derimod absolut ingen Missionsmand, fordi det muligt kunde føre Menigheden til i Protest at udvikle sig i radikal Retning.

Forøvrigt blev det efterhaanden Biskoppens Opfattelse, at Grundtvigianismen var paa Retur, og Opførelsen af Marmorkirken 1894 med Statuen af Grundtvig, der syntes at skulle tjene til at »glorificere og kanonisere« ham, kunde maaske i Stedet blive et pragtfuldt

Mausoleum over dens Grav. Udnævnelser af *Skat Rørdam* til Sjællands Biskop 1895 huede ham derfor heller ikke. »Så vidt er vi kommet, siden Martensen for 12 Aar siden lukkede sine Øjne,« skrev han til Biskop Stein, selv om han maatte indrømme, Rørdam havde visse Fordele; at han var en lærd Mand, kunde jo heller ikke nægtes.

Mens Swane stod venligt til Københavns Indre Mission, og han varmt kunde anbefale at støtte Kirkefondets Arbejde, var det ham ikke muligt at forsones sig med Landmissionen under *Vilh. Becks* Ledelse, saadan som den viste sig flere Steder i Viborg Stift. Ganske vist kunde han principielt kun anerkende det Maal, den satte, en kristelig Vækkelse af Folket, eftersom det var noget, enhver alvorlig Præst vilde arbejde for, hvortil kom, at den modsat Grundtvigianismen byggede paa Skriften alene og ikke stillede kirkelige Frihedskrav, men han stødtes af den Dømmesyge, der netop i hans Bispetid prægede dens Færd i mange Sogne, ligesom han havde vanskeligt ved at forlige sig med Missionærernes manglende Kultur og Kundskaber. Han indrømmede dog, at det var de bedste i Menighederne, der sluttede sig til den; derfor vilde han heller ikke lægge den Hindringer i Vejen, og han opfordrede sine Præster til at tage vel mod Missionærerne, naar de efter deres Instruks søgte Kontakt med dem. Da de imidlertid oftest kun tog Hensyn til dem, der hørte til deres egne Folk, blev en gensidig Mistro Følgen, og med en vis Ret kunde Swane derfor hævde, at de bidrog til at nedbryde Embedets Anseelse, i hans Øjne ligeledes en tungvejende Anke.

Ikke mindst i Vesthimmerland, hvor de »sværmede som Oldenborrer« og til Tider kunde optræde med megen Intolerance, holdt han Øje med Missionærerne. Ved et Møde i Østerbølle beskyldte en af dem Læreren, der var til Stede med sine Skolebørn, for at være en falsk Profet, men dette fik Biskoppen til at gribe ind, eftersom der intet var at sige Læreren paa, og det endte med, at Missionæren skriftligt maatte tilbagekalde sine Ord og derefter, da Egnens Præster nu ogsaa rejste sig mod ham, blev forflyttet (1889)⁶).

Selv havde han et Sammenstød med Indre Mission i Viborg, hvor den ved Stiftsprovst *Zeuthen* (1885—95) havde faaet betydelig Indflydelse og derfor vilde bygge et Missionshus. Swane ønskede imidlertid i Stedet et Menighedshus, aabent for alle Lejre, og da Missionen

med Zeuthen i Spidsen fastholdt sit Krav, gik han til ham og foreholdt ham, at det var hans Embedspligt ikke at modarbejde sin Biskop. Mærkeligt nok bøjede Zeuthen sig for dette Argument, skønt Talen var om et privat Foretagende, og dermed faldt Missionshuset, til megen Fortrydelse for Missionsfolkene, der følte sig svigtet af deres Fører. Der byggedes nu et Menighedshus (1893), men da Borger-skabet ikke støttede det, endte det med, at Missionen erobrede og overtog det⁷⁾.

Heller ikke med Bevægelsens Ledelse var han tilfreds. Den stod ham for meget paa sine egne Ben i Stedet for loyalt at samarbejde med de kirkelige Myndigheder, og Vilh. Beck selv syntes ham efterhaanden at blive en grænseløs anmassende Mand, som var hjemfalden til den Lod, der tit ventede religiøse Partigængere, at blive »Jesuit«, skønt det maaske allerede laa i hans Natur.

Hvad Swane i det hele taget savnede hos Vækkelsesretningerne, var en bevidst og kraftig Samling om Folkekirken, dens Præster, dens evangelisk-lutherske Lære og dens Ritualer. En særlig Lejlighed til at præcisere dette havde han som Medlem af det 1883 af Ministeriet nedsatte kirkelige Raad, bestaaende af Biskopperne og to Professorer, hvis Opgave det bl. a. var at afgive Betænkning om eventuelle nye Reformers, thi her indtog han en absolut konservativ Holdning og var Modstander af alle Ændringer i det bestaaende, og var de ikke til at undgaa, vilde han altid have dem saa smaa som muligt. Selv saa indlysende rigtig en Reform som Adskillelse af Overhøring og Konfirmation af Hensyn til den ofte meget lange Handling var han imod, ligeledes bekæmpede han Tanken om Præsternes Selvkommunion, og det kostede megen Strid, inden han tiltraadte Udgivelsen af en ny Salmebog. Mærkeligt var det derfor, at han gik med til at foreslaa Ordet »sande« i Uddelingsordene ved Nadveren strøget; at denne Reform dog ikke blev gennemført, skyldtes Christian IX, der heller ikke kunde lide liturgiske Forandringer.*)

I sit Stift vaagede Swane da ogsaa nøje over, at Præsterne ikke

*) Det kan ogsaa her være paa sin Plads at minde om, at da der 1880 indenfor Diakonissestiftelsens Ledelse raadede stærk Uenighed om, hvorvidt man set fra et Blufærdighedssynspunkt kunde forsvare at lade Søstrene overvære enhver Operation af mandlige Patienter med paafølgende Behandling af dem — hvad

reformerede paa egen Haand. Da Pastor *Elmqvist* i Gudum (1882-89) saaledes lod Trosbekendelsen synge før Prædikenen, blev det ham forbudt, fordi det var utilstedeligt at ændre i Ritualen, og det vilde aabne Døren for en ubegrænset Vilkaarlighed, tværtimod hvad Altertjenestens Værdighed krævede. Pastor *Thomsen*, Ørslevkloster (1886-95), fik Afslag paa en Anmodning om at maatte holde Altergang ved Aftengudstjeneste, og det indskærpedes ved Bønnen for Kongehuset at nævne de Navne, Ministeriet forlangte.

I det hele taget overvaagede han sine Præsters Færd. Da saaledes Pastor *Barfoed* i Sønderholm (1890—1900) havde aflyst Gudstjeneste i Annekset, fordi der paa Grund af Vejret kun var mødt fire til den, paadrog det ham en skarp Irettesættelse. Det var vanskeligt at forstaa, hed det i den, at han netop vilde lade dem »gaa fastende hjem«; han burde have samlet dem under Prædikestolen og talt hjerteligt til dem, idet han modificerede sine Ord efter Lejligheden. Selv om der bare møder een, bør der synges et Par Salmer, og saa kan Præsten sætte sig hos ham og tale med ham, og vil han til Alters, skal det ikke formenes ham.

Han yndede ikke, at Præsterne holdt for mange Møder udenogs, og han forlangte en korrekt Optræden af dem i og udenfor Kirken, og naar de var iført Ornat, paalagde det dem for Embedets Skyld en særlig Anstand. Derfor fik Pastor *Bille* i Vesterbølle (1883—92) en alvorlig Reprimande, fordi han iført Præstekjole havde røget Tobak paa Vej til Kirken — omend det var en formildende Omstændighed, at han ikke havde haft Kraven paa! Han var ogsaa enig med Pastor *Kring* i Kobberup (1887—92) i, at han ikke selv kunde bære sin Ornatkasse ind i Annekskirken; det burde hans Karl gøre. Men iagttog Præsterne ellers de foreskrevne Former — ogsaa overfor ham — passede deres Embeder og rettede sig efter hans Anvisninger, var han dem en venlig Foresat, der gerne vilde være dem til Hjælp, naar han kunde.

Det fremgaar ogsaa af hans Visitatsindberetninger til Ministeriet.

man i Almindelighed benægtede — støttede Swane kraftigt sin Ven, den senere Biskop Stein, der da var Præst ved Stiftelsen, i hans friere Syn paa dette Spørgsmaal, thi »Kaldet helliger Gerningen«. (P. G. Lindhardt: To Højkirke-mænd, S. 39 ff.)

Han søger i dem at skildre Præsterne fra deres bedste Side, uanset hvad kirkelig Retning de tilhørte, uden dog at skjule deres Skrøbeligheder, ligesom han ikke lagde Skjul paa det, naar der var noget virkelig alvorligt at paatale — som med Hensyn til Pastor *Gade* i Ø. Hornum (1887—98), der var ivrig Missionsmand, men manglede Overlegenhed til at magte de religiøse Forhold i sit Pastorat og derfor kom i slet Forhold til sin Menighed. Han maatte love Biskoppen ikke at tale i fremmede Sogne uden de paagældende Præsters Tilladelse (1890). Mest Vægt lagde han ved sine Kirkebesøg paa de Prædikener, der blev holdt, og Visitatoptegnelserne viser, at han baade forstod at høre og at vurdere dem; om Præsten var Grundtvigianer eller Missionsmand kom her mindre i Betragtning, det afgørende var deres positive Indhold. Det var det, Pastor Benzons, Formand i Hersom, fik at vide, da han var saa ufornuftig at spørge Biskoppen, hvad han syntes om hans Prædiken. »Der mangler noget,« lød Svaret. »Hvad var det?« »Kristendom, Pastor K.!«⁸⁾.

Lærerne huede ham derimod ikke. D. v. s. den ældre Generation, der loyalt passede sit Arbejde i Kirke og Skole og ellers ikke gjorde sig bemærket i Sognene, havde han intet imod, det var den yngre, mere selvfuldne Slægt, der ofte var grebet af Tidens Frihedstanker, han ikke kunde med. Noget skyldtes det nok Akademikerens Overlegenhed overfor Seminaristerne, der ikke havde den klassiske Dannelse og dog prøvede at gøre sig gældende; han fandt dem tit vigtige, og navnlig var det ham imod, naar de optraadte som politiserende Venstremænd paa deres Egn. Var de desuden Grundtvigianere, gjorde det ikke Sagen bedre. Hans Karakteristik af den senere kendte Folketingsmand, Lærer *Chr. Ravn* i Knudby lader i saa Henseende intet tilbage i Tydelighed: En Mand, »som udrustet med ikke almindelige Evner og stor Ihærdighed propaganderer en modbydelig Blanding af grundtvigiansk og venstreagtigt Uvæsen!« (Brev til Kultusminister Fischer 1878⁹⁾.) Vel havde han intet imod, at Lærerne fik en passende Lønforhøjelse, men Standen skulde ikke, skrev han til Biskop Stein, skrue sig op over dets Niveau, der naturligt var den anvist, thi her gjaldt det »paa det jævne« baade hvad Kundskaber, Løn og social Stilling angaar. Derfor holdt han dem altid tre Skridt fra Livet, men han lod aldrig sin Uvilje influere paa sin Bedømmelse

af deres Duelighed i Skolen eller paa Afgørelsen af Sager, der vedrørte dem. Saaledes afviste han Pastor Kring, da han klagede over, at Læreren i Gammelstrup — min Fader — nægtede at bære hans Ornatkasse, og som før nævnt tog han sig kraftigt af Læreren i Østerbølle, der blev injurieret af en fanatisk Missionær.

I politisk Henseende hørte Biskop Swane hjemme i det yderste Højre, og i Virkeligheden var det utvivlsomt Frederik VI's landsfaderlige og oplyste Enevælde, han ansaa for den bedste Regeringsform. Til Folkestyret nærede han ingen Tillid, og det opdukkende sociale Spørgsmaal havde han som saa mange andre i hin Tid ingen Forstaaelse for. Han frygtede Socialismens Uaand, som han ønskede bekæmpet med skærpede Lovbestemmelser, og naar der var Strejke, tog han derfor ogsaa Parti for Arbejdsgiverne, der for ham repræsenterede det bestaaende Samfund.

Men i Kirken maatte al Politik holdes ude, og han tog skarpt Afstand fra Propaganda af enhver Art fra Prædikestolen. Saaledes da Pastor *Aagaard*, V. Hornum (1878—88) 1885 i Flejsborg Kirke ud fra Teksten om Skattens Mønt kom ind paa den aktuelle Situation (Provisorierne) og formanede til efter Guds Ord at lyde Øvrigheden og afholde sig fra Skældsord og Beskyldninger mod den og Kongen og at udsaa Had og Fjendskab mod Regeringen. Prædikenen vakte stærkt Røre blandt de forsamlede, og Sagen blev indberettet til Biskoppen, der overfor Præsten pointerede, at vel var det rigtigt at formane til Lydighed mod Konge og Øvrighed, men Omtalen af konkrete Forhold var baade uheldig og urigtig. Ej heller var der Grund til Politianmeldelse af dem, der demonstrativt forlod Kirken, men Aagaard burde privat foreholde dem deres Forstyrrelse af Guds-tjenesten.

Ud fra dette Stade forstaaer man, at han skred ind mod Pastor *Pontoppidan* i Taarup (1886—93), der var ivrig Venstremand, fordi han under en Valghandling i Viborg 1887 demonstrativt havde beholdt Hatten paa Hovedet, da Borgmesteren indledede med at udbringe et Leve for Kongen. Pontoppidan blev indkaldt til Bispegaarden og fik en alvorlig Belæring om, at det var en Præsts Pligt ifølge sit Præsteløfte at foregaa sin Menighed med et godt Eksempel. Pontoppidan indrømmede det ukorrekte i sin Optræden og lovede

fremtidig at være mere agtpaagivende overfor sig selv, og derefter henstillede Biskoppen til Ministeriet, at der ikke foretoges videre i Sagen.

Men iøvrigt hindrede Swanes politiske Konservatisme og hans Respekt for den lovmæssige og af Kongen udnævnte Øvrighed ham ikke i selv ved Lejlighed at indtage en kritisk Holdning over for Ministeriet, nemlig naar han syntes, det ikke tog skyldigt Hensyn til Kirken. Dette kom særlig til Orde i den Aktion, han prøvede at rejse mod selve Kultusminister *Scavenius*.

Paa *Scavenius*' administrative Ledelse af de kirkelige Anliggender havde der hidtil ikke været noget at udsætte. Men under Valgkampen 1887 blev han offentlig beskyldt for at føre et usædeligt Liv, og han nægtede at rense sig ved et Sagsanlæg, idet han erklærede, at hans Privatliv ikke vedkom andre, heller ikke Kirken, eftersom hans Embede som Kultusminister ikke var af gejstlig Art, men rent politisk-administrativt. Swane mente imidlertid noget andet: Som Folkekirkens øverste Embedsmand var han netop pligtig at tilbagevise Anklagen mod sig; hvis ikke, krænkede han Kirkens Ære, og da han nu intet vilde foretage sig, var det nødvendigt, at Biskopperne i Fællesskab indgik til Konseilspræsident Estrup med Krav om at lade ham falde, om han ikke rensede sig. Aktionen standsede dog, fordi Sjællands Biskop, *Fog*, stillede sig valent til den, og da *Scavenius* endelig anlagde en Injurieproces, som han vandt, bortfaldt den helt. Først da der 1890 kom nye Skandalesager, hvori Ministeren var indblandet, frem, gik *Fog* til Estrup, som saa efter nogen Tøven afskedigede sin Minister (1891)¹⁰. »Det er den gamle Historie,« skrev Swane til Biskop Stein, »kun eet maa gælde, Højres Sag, saa faar Moralen hytte sig, som den kan.« —

Af det foregaaende vil formentlig fremgaa, at Viborg Stift i Biskop Swane har haft en overordentlig aktiv Tilsynsførende. Højres sidste Kultusminister, *Bjerre*, udtalte engang om ham, at han var en af de faa virkelige Bisper, Danmark paa den Tid havde, og denne Dom er vistnok meget træffende. Thi ganske vist hørte Biskopperne indtil Skat Rørdams Udnævnelse alle til den gamle Skole, men Swane var utvivlsomt den, hvem Bispeembedets Traditioner med dets Forpligtelser og Rettigheder gik dybest i Blodet, og som mest helhjertet

kæmpede for at holde dem i Ære. Det skaffede ham ogsaa en stærk Position blandt sine Kolleger, og i Ministeriet nød han megen Anseelse for sin Klogskab og sine administrative Evner, der bevirkede, at man gerne lyttede til hans Raad; det kan i den Forbindelse nævnes, at det for en stor Del skyldtes ham, at Joakim Skovgaard kom til at dekorere Viborg Domkirke, ligesom han lagde et stort Lod i Vægtskaalen med Udnævnelsen af sin Eftermand. Ogsaa hos Christian IX havde han en høj Stjerne, enige som de var i, at der i kirkelig Henseende burde foretages saa faa Ændringer som muligt, og da Kejser Wilhelm II indbød en dansk Biskop til at ledsage sig paa sin Rejse til det hellige Land i 1898, lod Kongen Indbydelsen gaa videre til Swane, der dog afslog, formodentlig med Henvisning til sin Alder, men muligvis ogsaa, fordi han som stærkt nationalt og sønderjydsk interesseret ikke skøttede om Selskabet¹¹).

Ved Slutningen af sin Bispetid saa Biskop Swane ikke lyst paa den danske Kirkes Fremtid; der var ham for megen Splittelse i den, og den syntes ham at mangle den Fasthed, som var nødvendig for dens rette Trivsel. Heller ikke i Viborg Stift havde Tingene udviklet sig, som han havde haabet og arbejdet for; det gamle patriarkalske Forhold mellem Præst og Menighed var takket være saa vel Vækkelsesretningerne som den politiske Agitation for Frihed og Selvstyre i Opløsning, og i det hele en ny Tid ved at gøre sig gældende. Det var, som før nævnt, Linien fra Mynster og Martensen, han havde søgt at føre videre, men de ændrede Idealer i Folket gjorde, at det blev vanskeligere og vanskeligere at faa den anerkendt, og for saa vidt maatte hans Arbejde derfor nødvendigvis blive ham noget af en Skuffelse. Selv fastholdt han imidlertid urokkeligt Troen paa dens Berettigelse og gik aldrig paa Akkord med de nye Tanker; at han derfor af mange blev betragtet som en Fortidslevning, rørte ham ikke, men det kan siges, at det var en Lykke for ham, at han ikke kom til at opleve den kirkelige Lovgivning, der siden blev gennemført, og som paa forskellig Maade stod i afgørende Modsætning til, hvad han ansaa for at tjene til Kirkelivets Vel. Han vilde ikke have forstaaet det.

Nutiden ser anderledes paa de kirkelige Forhold i Almindelighed og paa Bispeembedet i Særdeleshed, end Biskop Swane gjorde det.

Men til en retfærdig Bedømmelse af ham — som af enhver anden, der stilles for Historiens Domstol, — maa nødvendigvis høre, at der ogsaa bliver taget Hensyn til hans Samhørighed med det Slægtled og det Milieu, han var udgaaet fra, og da faar vi i ham Billedet af en Mand, der bevarede og trofast værnede om det Livssyn og den Samfundsopfattelse, han havde tilegnet sig i de unge Aar. Derudfra maa hans Embedsgerning bedømmes, det gav Fasthed i hans Styre, men netop fordi det gamle for ham var det eneste rette, ogsaa en snæver Horisont, saa han havde svært ved at forstaa andre Synspunkter. I den Kamp, dette medførte, trak Biskop Swane det korteste Straa, for saa vidt som det blev en ny Tidsaand, der kom til at beherske Udviklingen, men det bør ikke tilsløres, at det altid var den danske Folkekirkes Vel, saadan som han forstod det, han vilde, og at det var det, han med sin stærke Personlighed gik ind for. —

Til sidst nogle Linier, som Biskop Swane under sin Rekonvalescens efter at være bleven paakørt skrev paa et af de hvide Blade i sin Almanak. De fortæller noget om, hvad der inderst inde rørte sig i ham. Efter en kort Beretning om Ulykken hedder det: »Den almægtige Gud, vor Fader i det høje, hjælpe mig til, at denne alvorlige Tilskikkelse maa yderligere tjene til at bekræfte i det inderste Menneske at bruge den tilbagestaaende Tid, som maatte skænktes mig, som den, der forstaaer, at Natten kommer, da ingen kan arbejde, og at blive rejsefærdig, naar Timen kommer, til ved din Naade i Jesu Navn at indgaa til Freden og Hvilen i dit Rige. Amen.«¹²⁾

Noter:

1a) Dansk biogr. Leksikon XXIII, S. 164 ff. 1b) Daniel Bruun: Slægts- og Barn-
domserindringer fra Viborgegnen, S. 180 ff. Biskop Jørgen Swane og hans Hustru
Magdalene, f. Bruun (Jul. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve). 2) Fra
Viborg Amt, 1955, S. 124. 3) do. 1943, S. 38. 4) Hovedsagelig paa Grundlag af
Journalsager i Viborg Bispearkiv fra Swanes Tid (Landsarkivet for Nørrejylland)
og hans Korrespondance med Biskop Stein i Viborg (P. G. Lindhardt: To
Højkirke mænd). 5) P. E. Benzon: Af mine Minder fra Viborgegnen, S. 16 ff. 6) Fra
Viborg Amt, 1949, S. 121 ff. 7) do. 1954, S. 72 ff. 8) Benzon, S. 30. 9) Kirkehist.
Saml. 6 — III — 389. 10) Jydske Saml. Ny Række 4, S. 97 ff. 11) Dan. Bruun:
Anf. Skr., S. 186. 12) do., S. 183.

Atelier H. Tønnies i 100 år

1856 - 9. februar - 1956

Af Knud Dynesen

I året 1956, nærmere betegnet den 9. februar, kunne verdens første 100 års jubilæum indenfor fagfotografien fejres i Aalborg. Den i sandhed enestående begivenhed blev også behørigt fastslået med presseomtale og billedreportage i alverdens aviser. 100 års jubilæum var fotograf Heinrich Tønnies atelier på Nytorv i Aalborg.

Og hvem var så denne mand med det udenlandsk klingende navn, som kun få kan udtale? *Atelier H. Tønnies* er et Aalborg-begreb, men personerne bag begrebet har altid skjult sig i anonymitetens folderige kappe.

I Grünenplan i hertugdømmet Braunschweig fødtes i 1825, den 10. maj, et drengbarn, der i dåben fik navnet Johan Georg Heinrich Ludvig Tønnies. Han var søn af glassliber og spejlfabrikant Georg Ludvig Tønnies og hustru Wilhelmine. Det næste, vi ved om den lille dreng, er, at han heldigt har overstået sin vaccination med kopper; herom beretter det gamle gulnede papir, som endnu opbevares i familien Tønnies, »im Monat Mai des Jahres 1826, die Schutzblattern, nach allen Kennzeichen richtig überstanden«.

Men så tørrer kilderne ind, og de flyder først igen i året 1846; da udstedes der 2. maj rejsepas nummer 295 til glassliber og glasmaler Heinrich Tønnies, der over Paderborn rejser til Iserlohn, hvor han skal beskæftiges på den derværende glasfabrik. Rejsepasset næste påtegning er dateret 6. juli 1847, »Nach Conradsminden, Hobroe in Jütland«.

22 år gammel begiver Heinrich Tønnies sig til det fjerne Danmark for at rejse til det i selve Danmark så fjernt liggende glasværk »Conradsminde« i den uvejsomme Rold skov. Hvad der har fået den dygtige unge glassliber og porcelænsmaler til at begive sig herhen, vides

der intet om, men man må tro, at en stærk udlængsel har præget den unge mands sind, for det var at rejse til en usikker fremtid at søge stilling ved det ikke i økonomisk henseende særligt stærkt funderede glasværk i Rold skov.

Conradsminde var anlagt 12 år i forvejen af den driftige krigsråd Rasmus Conradsen til Nørlund og Torstedlund godser og havde sit navn efter krigsråd Conradsens far, smeden i Vester Aaby, Conrad Rasmussen. Det blev dog ikke under krigsrådets ledelse, Heinrich Tønnies kom til at arbejde. Rasmus Conradsen var nemlig død få år efter glasværkets start, kun 54 år gammel.

Ravnkilde sogns kirkebog fra 1847 udviser under »Tilvandring«, at H. Tønnies sammen med tre tyske glasmagere er ankommet i løbet af juli måned sydfra. På det tidspunkt var Conradsminde forpagtet ud til to tyskere, Heinrich Kissmeyer og Jost Kielgast og en holstener, Jørgen Mathias Rathmann, der alle tre var fagmænd inden for glasfabrikationen. Er rygtet om et tysk ledet glasværk i Danmark nået til Braunschweig? Og er det én af grundene til den unge mands emigration? Vi ved det ikke, ingen kender noget til denne periode i den unge Tønnies' liv.

I året 1853 den 4. august indgik Heinrich Tønnies ægteskab med sit bysbarn, den 6 år yngre Emma, f. Müller. Brylluppet stod i fødebyen Grünenplan. Straks efter brylluppet rejste Tønnies med sin smukke unge hustru til Danmark, og de slog sig ned i funktionærboligen på Conradsminde. Der findes et lille maleri, malt af H. Tønnies, der på bagsiden bærer indskriften: »Mit første hjem i Danmark«. I 1854 fødtes ægteparrets første barn, datteren Ida, som i sit ægteskab med brygger Laurits Jordhøi Lassen skulle blive mor til frihedshelten Poul Riis-Lassen

I 1853 startedes et nyt og meget moderne glasværk ved Nyhavn i Aalborg. Ledelsen var stort set den samme, som drev glasværket i Rold Skov, og det er måske én af grundene til, at Heinrich Tønnies og familie i 1855 drog til Aalborg for der at fortsætte som glassliber og maler. Ravnkilde sogns kirkebog udviser under »Afgang«: H. Tønnies, glassliber, med hustru Emma og datter Ida, til Aalborg 1. maj 1855.

I Aalborg gjorde Tønnies snart bekendtskab med en anden tysk

*Heinrich Tønnies.
Fotografi fra 1865.*

indvandrer, en berliner ved navn Fritsche, der beskæftigede sig med den nye franske opfindelse fra 1839, Daguerreotypien, den metode efter hvilken det var muligt ad kemisk vej at fremstille portrætter. Daguerreotypist Fritsche havde indrettet sig et atelier, et lille glashus i en have på hjørnet af Store Vestergade og Jens Bangsgade. Fritsche havde god søgning til sin forretning, hans produktion havde nyhedens og sensationens interesse; han var den eneste fastboende fotograf i byen, og behovet for portrætter var stort. Man må erindre, at et daguerreotypi er et unikum; ønsker man flere billeder, må der nødvendigvis lige så mange optagelser til. Det var i øvrigt ikke ganske billigt at blive daguerreotypieret, men alligevel var det billigt i forhold til de priser, som de omrejsende portrætmalere forlangte; den slags var kun for velhavere, daguerreotypien var derimod en demokratisering af portrætkunsten.

Fritsche plagedes af hjemve og ville gerne sælge sit atelier, og Tønnies, der havde stor interesse for daguerreotypien, og som følte,

at her var et område, hvor hans evner som maler kunne komme til udfoldelse, ville gerne købe. Det var en hård pris, den gode Fritsche forlangte, 2000 rigsdaler for atelier, apparater og øvrige remedier. Prisen på et portræt var dengang 3 rigsdaler, så der skulle bestilles noget for at skrabe beløbet sammen. Ved ihærdighed og flid og med en levende sans for økonomi havde ægteparret Tønnies været i stand til at spare en lille kapital sammen. I landsarkivet i Viborg kan man den dag i dag se den gamle protokol for Spare- & Forsørgelseskassen ved glasværket Conradsminde; på pagina 18 og 63 er glassliber Tønnies' konto at finde. Det fremgår her, hvorledes H. Tønnies har lagt skilling på skilling; ofte er der kun indsat 1 mark, men altid indskud, kun én gang hæves der på kontoen, den dag da opholdet i Conradsminde er slut. Den 9. februar 1856 var Emma og Heinrich Tønnies i stand til at lægge 2000 rigsdaler på bordet foran den forundrede Fritsche som straks drog af sted med diligencen til Tyskland, til Hamburg, hvor han kort efter etablerede sig på Lombardsbrücke bei der Mühle, i nærheden af Charlottenburg Chaussé, for de surt sammen sparede Tønnieske dalere. *Atelier H. Tønnies var etableret.*

Det var en vanskelig opgave, den energiske Heinrich Tønnies havde påtaget sig, og det viste sig hurtigt, at udstyr og tekniske hjælpemidler langt fra var så gode, som den høje købesum kunne formode. Den gang var der som sagt større vanskeligheder forbundet med at være fotograf end nu om stunder, og det varede da heller ikke længe, før sølvbadene gjorde knuder. Beslutsomt rejste Tønnies til Berlin, Preussens hovedstad var et fotografisk centrum, for dér at søge råd og lære nyt. Det var en besværlig rejse; den foregik med dagvognen, Jylland var endnu i 1856 uden jernbaner. Hjemrejsen gik over København. Her traf Tønnies mange nye kolleger, som var behjælpelige med råd og dåd, ikke mindst den i fotografiens barndom så bekendte fotograf Wilhelm F. Schröder, der var en foregangsmand inden for faget, og som samtidig var en virkelig god kollega, der ikke var bange for at bistå H. Tønnies med så gode råd og anvisninger, at alle begyndervanskeligheder blev overvundet. Siden hen skulle det vise sig, at denne første studierejse havde været prisen værd.

H. Tønnies ophold i Berlin og København havde overbevist ham om, at Daguerreotypien var passé, og at det var i fotografien (nega-

*Den ældst kendte
interiør-fotografering
foretaget i Aalborg.*

*Fru Emma Tønnies
med sønnen Emil i
vuggen og datteren Ida.*

Fotograferet 1860.

Fot. H. Tønnies.

tiv/positiv processen), at fremtiden var at finde. Et bevis herfor har vi i en annonce i Aalborg Stiftstidene fra fredag den 25. september 1857, hvori det hedder: Photographier fra 3 rigsdaler til højere priser, samt daguerreotypier til 2 rigsdaler forfærdiges dagligt fra kl. 10 formiddag til kl. 5 eftermiddag i undertegnedes atelier. H. Tønnies, Vestergade nr. 48. (Senere nummerering Store Vestergade nr. 18.) Det ses heraf, at H. Tønnies hurtigt gik bort fra daguerreotypien, og det er altså grunden til, at et daguerreotypi med H. Tønnies navn er en uhyre sjældenhed. En så stor sjældenhed, at end ikke Heinrich Tønnies' nulevende efterkommere ejer et eneste. Forretningen gik godt; det rygtedes hurtigt blandt aalborgensere, at der blev lavet smukt og smagfuldt arbejde hos den nye portraiteur i Vestergade. Den lille familie overvejede snart at flytte til bedre og større lokaler, og man så sig om for at finde det rigtige. Det var jo ikke enhver husejer, de var villig til at indrette glas-atelier i sin tagetage. I maj 1860 fødtes ægteparrets eneste søn Emil Friederich Heinrich Tønnies. H. Tønnies har i den ældst kendte interiøroptagelse foretaget i Aalborg forevigtet den trange bolig i Vestergade. Selve optagelsen er en præstation, ikke blot af fotografen, men i særdeleshed af de fotograferede, den 6 årige Ida og fru Emma Tønnies, der har måttet udholde den frygtelig lange eksponeringstid; den lille Emil ligger skjult

i sin vugge og klarer derved frisag. Det ypperlige gamle fotografi er ellers nok et studium værd; det bringer én til uvilkårligt at tænke på gamle hollandske genre-malerier. Her anes nogle kraftige lofts-bjælker, på væggen i baggrunden et maleri af den unge frue, antagelig udført af ægtemanden; det kendes desværre ikke og må anses for tabt. Stolene og bordet med det stærkt mønstrede tæppe, som går igen på et utal af fotografier af Tønnies's ældste produktion, og det tæppeløse gulv med de brede gulvbrædder med dybe revner imellem.

I 1861 lykkedes det at formå smed Jessen, Algade 489, nuværende nummer 7, til at indrette et fotografisk atelier på 2. sal i sin ejendom. Her drives den dag i dag stadigvæk fotografisk atelier, nu siden 1898 af fotograf Løvstrøm; det er det sted i Danmark, der længst og uden afbrydelse har været drevet fotografisk virksomhed. På Algade oplevede den hannoveranske familie Tønnies Jyllands besættelse af preussiske tropper i 1864. Heinrich Tønnies og hans familie opfattede preusserne som de fremmede i landet, og det antipreussiske sindelag nåede helt ned til den lille Emil, der sad på trappestenen og demonstrativt spyttede efter de preussiske soldater, som oversvømmede byen. Besættelsen gav imidlertid stort rykind i det nyindrettede atelier, og Tønnies og hans hustru sled både dag og nat for at tilfredsstille preusserne, hvis optræden heller ikke den gang var helt elskværdig. Fra en hyldestartikel i dagbladet »Nordjylland« fra august 1903 i anledning af Emma og Heinrich Tønnies's nært forestående guldbryllup kan om forholdene i 1864 citeres følgende: »Til sidst måtte Tønnies melde, at han på grund af manglende kemikalier ikke kunne levere flere fotografier, men preusserne ville fotograferes, og så tilbød de preussiske officerer at skaffe, hvad der skulle bruges.«

I 1865 flytter Tønnies atter sit atelier; denne gang formåede han godsejer Carl Bruun, Birkumgård på Gjør, der ejede ejendommen Nytorv nr. 478, nuværende nr. 3, til at indrette et atelier på 1. sal. Det var særdeles moderne indrettet og må antagelig være inspireret af det besøg, H. Tønnies samme år aflagde i Berlin, og hvor han blandt andet indkøbte det utrolige gigant-kamera til originale glasnegativer i størrelsen 50 × 60 cm med tilhørende Voigtländer objektiver, rene »kanoner«, det største med en linse-diameter på 16 cm og en vægt på en halv snes kg. (Dette kamera vakte berettiget interesse

Atelier H. Tønnies beliggenhed fra 1865 til 1880. Nytorv 3. Fot. H. Tønnies.

på Aalborg historiske Museums fotografiske udstilling i september 1961. Apparatet var fuldt intakt, og der fotograferedes smukke optagelser på våde kolloidumplader fremstillet efter den gamle mesters recepter og metoder.) Forudsætningen for indkøb af et sådant kostbart apparat var, at forstørrelsestekniken, som nu til dags er grundlaget for al fotografi, den gang næppe kendtes. Skulle man have et fotografi i størrelsen 50×60 , ja, så måtte man også have et negativ i samme størrelse, efter hvilket der copieredes et aftryk ved dagslys. H. Tønnies skulle i høj grad gøre brug af sit kæmpe-fotografiapparat, hvorom senere vil blive berettet, men det var dog ved det daglige slid med fremstilling og salg af visitkort formatet, at den ærgerrige mand lagde grunden til den formue, der siden hen satte ham i stand til at

Nytorvs sydside fotograferet i 1870. Huset i midten købte H. Tønnies i 1880 og lod det forsyne med en tredje etage, hvori atelieret indrettedes. Fot. H. Tønnies.

købe genbo-egendommen, det gamle palæ-agtige hus, der hørte ind under »Birkungård«. Hans drømmes mål, eget hus indrettet med stort atelier, som han havde set det på sine rejser ude i den store verden, det skulle disse små billeder, der blev leveret i dusinvis, sætte ham i stand til at realisere. Om det fotografiske visitkort er at fortælle, at den oprindelige mening med det egentlig var, at man passende kunne anbringe sit portræt på kortet i stedet for sit navn. Det blev en vældig mode; man byttede billeder slægt og venner imellem, man satte dem i album, man lavede medailloner, hvori man bar den elskedes portræt, som man måske i al hemmelighed betragter, når man tror sig alene. Jo, portrætter har stor magt over menneskenes sind, og firma Tønnies leverede det hele, både fotografier og album og medailloner og rammer med.

I 1870, den 30. juli, meddeler et højtideligt brev fra indenrigsministeriet, at fotograf Heinrich Tønnies af Aalborg, der har godtgjort at være løst fra sit undersåtlige forhold til hertugdømmet Braunschweig, i henhold til lov af 28. maj 1870 har erhvervet dansk indfødsret. En meddelelse, som sikkert har glædet ægteparret Tønnies.

Nu kommer der nogle travle år med mængder af opgaver, især på exterior-fotograferingens område. Det Aalborg, som familien Tønnies kom til i 1855, var endnu en stillestående idyl med lavvandede åer, snævre gyder og gamle huse, hvoraf mange af bindingsværk, en by med kun få tilflyttere, en by hvis indbyggertal stagnerede. Men det er netop i tiden derefter, at industrialiseringen tager fart, nye virksomheder kommer til, og meget gammelt må falde. Takket været H. Tønnies kommercielle sans for fotografering af maleriske byprospekter og en mønstergyldig udførelse af disse er Aalborgs gamle midtby den mest gennemfotograferede i den danske provins i tiden 1870 til 1900. Tønnies satte det i system, billederne blev klæbet på kartoner med påtrykte tekster, forfattet af datidens højt estimerede lokalhistoriker overlærer ved katedralskolen Daniel Høffding Wulff. Prospekterne i format 18 × 24 gik som varmt brød og er stadigvæk stammen i den uforlignelige serie, der hedder Tønnies' Aalborgbilleder. Det begyndte i 1872 med »Kong Hans' gård«, som der står på de gamle kartoner; historikere kalder den »Toldergården«. Den var solgt til Diskontobanken til nedrivning, men inden man kom så vidt, forsøgte det at redde det karakteristiske hus for fortabelse; det lykkedes ikke, som sædvanligt i Aalborg; penge til kulturelle formål kan ikke skaffes. Tønnies så det aktuelle, og gården er fotograferet fra flere vinkler. Det blev det nye hus også, som kom på det gamles plads; så kan man købe begge til sammenligning. Sparekassen ville selvfølgelig ikke stå tilbage for Diskontobanken, og nu var det Svalegården på Nytorv, der stod for nedrivning, for at blive afløst i 1873, som det hedder i en gammel »Vejleder for Aalborg«: Een i italiensk stil, efter tegning af arkitekt Klein, opført bygning. H. Tønnies fotografrede det hele, og takket været ham kan det gamle forsvundne bybillede rekonstrueres.

Jernbanen var kommet til Aalborg i 1869, og allerede i 1872 kunne vendelboerne også køre på jernbane; men skulle man over Limfjor-

Jernbanebroen over Limfjorden, fotograferet for Statsbanerne 7. juli 1877.

Fot. H. Tønnies.

den, skulle gods og passagerer omlades i en lille dampbåd, »Lillebælt« hed den. Det varede derfor ikke længe, før anlæg af en bro blev aktuelt, og ved lov af 10. april 1874 blev broarbejdet overdraget til det franske firma Compagnie de Fives fra Lille efter en konkurrence, hvori 33 firmaer havde deltaget. Dette ingeniør-værk, der endnu i Traps IV udgave 1924 kaldes det største i landet, skulle jo fotograferes efter alle kunstens regler, og det blev det og af hvem? Selvfølgelig af den mand, der havde det nødvendige tekniske udstyr og forstod at bruge det til fuldkommenhed, *Tønnies på Torvet*. Opgaven lød på at fotografere arbejdets forskellige faser på fotografier i størrelsen 50×60 cm med påtrykte tekster og datering. Det tidligere nævnte kæmpeapparat, indkøbt i Berlin, blev slæbt ned til Østeraa, anbragt på en pram og sejlet ud til broens byggeplads. Her måtte man indrette et mørkekammertelt til fremstilling af de våde kolloidum-negativer. Gang på gang måtte pladerne tages om, og først i løbet af 14 dages lykkedes det at få et tilfredsstillende resultat af den vanskeligste af opgaverne, fotograferingen af midter-

pillen med dykkerklokken og dens stillads ovenpå. Det blev til mange sejlture ud til broen i årenes løb. Broen blev først indviet i 1879.

Arbejdet på broen blev for størstedelens vedkommende udført af sydfranske og italienske arbejdere. Det fremmedartede ved disse sort-hårede og mørkøjede livlige arbejdere med de røde bluser og de spraglede huer gav ofte aalborgenserne anledning til forundring, ikke mindst deres levevis og spisevaner; tænk, de brugte hvidvin til jordbær i stedet for mælk eller fløde. Men også disse fremmede skulle fotograferes og oftere end de fastboende, for de havde jo kærester og koner i syden, som ventede på dem; et fotografi var en trøst. I fotograf Tønnies journaler fra disse år er der mange sydlandsk klingende navne; men gennemgår man negativerne, finder man langt flere sydlandsk udseende mænd, end navnene må formode. Det skyldes simpelthen, at de fremmede for nemheds skyld tog et dansk navn, så længe opholdet varede i Aalborg. Her nævnes for første gang H. Tønnies journaler; de burde have været nævnt forlængst.

Siden 1. januar 1864 blev alle negativer forsynet med fortløbende numre, og de tilsvarende aftryk er alle forsynet med negativets numre. I journalen ud for den fotograferedes navn og adresse står det samme nummer, hvilket vil sige, at enhver optagelse fotograferet siden 1864 kan identificeres ved opslag i journalen under det pågældende nummer. I jubilæumsåret nåedes $\frac{1}{4}$ million negativer. Det har krævet megen akkuratesse og masser af plads at opbevare et sådant arkiv, så det stadigt er intakt.

Flere gange i denne beretning er nævnt den våde kolloidumplade, et ord, der vel ikke siger nutidens læsere ret meget. Men bag det ord ligger der mange fotografiske trængsler og stolte forhåbningers sammenbrud. Som navnet siger, skulle negativet benyttes i våd tilstand; det vil sige, at den tids fotografer måtte arbejde hurtigt. Processen er i korte træk den: I mørkekammeret dyppes en ren glasplade i den lysfølsomme vædske, anbringes i kassetten og hurtigt ud til kameraet, fotografering af det ønskede motiv, hurtigt tilbage til mørkekammeret, hvor den våde plade omgående anbringes i fremkaldervæskan og derefter fikseres og skylles. Arbejdede fotografen for langsomt, eller ventede for længe, så at den lysfølsomme hinde tørrede ind, sprængtes den, og fotograferingen ødelagdes fuldstændig. Det var en

stor ulempe altid at skulle fremstille sit negativ umiddelbart før, man skulle fotografere; det kunne endda gå, såfremt fotograferingen foregik på atelier, hvor man kunne have mørkekammeret i forbindelse med atelieret; men hvor det drejede sig om en eksteriøroptagelse, som den ovenfor nævnte opgave ved jernbanebroen, blev det en særdeles kompliceret ting, som nok kunne sætte fotografiens udøver på hårde tålmodighedsprøver. Det manglede da heller ikke på forsøg på at fremstille en effektiv tørplade. I 1878 blev der endelig opfundet en brugbar gelatine emulsions tørplade, som blev demonstreret året efter på Dansk fotografisk Forenings stiftende generalforsamling 5. april 1879 i København. I denne generalforsamling deltog et betydeligt antal fotografer såvel fra provinsen som fra København. Fra Aalborg var Heinrich Tønnies ankommen ledsaget af sin unge søn Emil, der havde fået sin første uddannelse i fotografien hjemme hos sin far og nu stod for at gøre en studierejse til Berlin. Det tjener H. Tønnies til megen ære, at han fra første færd straks gik ind i dette faglige arbejde og ikke mindst deltog i foreningens humanitære arbejde; det hedder i de ældste loves § 2, stk. d: »At danne et understøttelsesfond til rådighed for dem, der på grund af alderdom, sygdom eller uheld i livet må se en mørk fremtid i møde.«

Ovennævnte emulsions tørplade vakte ikke almindelig beundring blandt de fremmødte fotografer; men der var i hvert fald én, der var klar over, at det var på dette område, at fremtiden var at finde, for allerede næste år træffer vi atter H. Tønnies i Berlin, hvor han fører forhandlinger med en kendt og dygtig fotografisk kemiker, dr. Obernetter, der har påbegyndt fremstillingen af tørplader efter »Obernetters Methode«. Patentet afkøbes opfinderen, og en stor korrespondance om sagen finder sted. Samtidig med disse forhandlinger har H. Tønnies mange andre jern i ilden; men den vigtigste opgave i disse år bliver dog købet af firmaets endelige domicil, genbogården, Nytorv 8. Den 19. juni 1880 skrives skøde, og fotograf Tønnies går straks i gang med sine planers realisation. Nu skal der indrettes atelier i størrelse, som er uden mage i Danmark, og som har sit forbillede hos den kejserlige hof-fotograf i Berlin, hvor Tønnies ved selvsyn har overbevist sig om et moderne og stort ateliers ind-

retning. Først og fremmest skal det være så stort, at der kan fotograferes grupper på 50 personer, og det skal indrettes til fotografering i begge atelierets ender, således at der kan ekspederes med dobbelt fart på travle dage, men også, og det er det nye i Aalborg, at der skal være mulighed for at udnytte de skiftende belysninger, således at forstå, at såfremt man ønsker at fotografere en profiloptagelse, kan det ske fra både højre og venstre side. Det lyder måske ikke af så meget nu til dags, hvor fotografen blot flytter sin spotlight lampe og med den laver raffinerede belysninger, men i 1880 var det en sensation, som kun kunne udføres hos Tønnies. Og så én ting mere: i det nye hus skulle Jyllands første emulsions-tørplade fabrik etableres. I de store bagbygninger var der masser af uudnyttet plads. Her skulle fabrikationen foregå. Aalborgs dengang førende arkitekt blev engageret; det var S. H. Hoffmeyer, der fik som opgave at sætte en tredje etage på det smukke forhus fra 1690. Her skulle atelier og arbejdsværelser samt mørkekamre indrettes.

Håndværkerne tog straks fat på opgaven. Der rejstes store stilladser, som åbenbart har irriteret ejendommens lejere i stueetagen, købmand P. Melskens og værtshusholder P. Rasmussen, for begge anlægger sag mod deres nye vært, fotograf H. Tønnies, »med krav om erstatning for voldt ulempe, skade og tab på sagsøgerens forretning, samt krav om øjeblikkelig borttagelse af omhandlede stillads,« som der står i udskriften af Aalborg Bytings domsprotokol nr. 95 og 97 år 1880, dom afsagt 1ste august 1881. H. Tønnies tabte, men han havde fået fat i den lange ende af rebet; det varede ikke så længe, før der var nye beboere i sagsøgenes butikker; enhver kan tænke sit, men H. Tønnies skulle man ikke træde for nær.

Med forretningen gik det strålende. Publikum valfartede til dette nye store atelier med det elegante udstyr; her kunne man f. eks. blive fotograferet ved klaveret, et universalmøbel, som også kunne omdannes til skrivebord eller anden dekorativ staffage; vi er på vej ind i firsernes stilforvirring, hvor det mere drejede sig om at synes end at være.

Nordjylland har altid været hjemsted for individualister, politiske såvel som religiøse. Aalborg var således i 80erne udgangspunkt for Mormonismens store udbredelse i det nordjyske område. Man flokke-

Interiør fra H. Tønnies atelier, Nytorv 8, Aalborg. Optagelsen er foretaget i 1880, det år Tønnies erhvervede ejendommen på Nytorv. Fra venstre ses siddende Emil Tønnies (grundlæggerens søn), derefter stående ved det almindelige atelier-kamera, chefen selv. Den siddende dame kender man ikke navnet på, den stående herre er fotograf Wilhelm Kjolby, senere selvstændig fotograf i Odense. Det har heller ikke været muligt at identificere de tre næste personer. Det store kamera yderst til højre på fotografiet er det 50×60 cm kamera, der omtales i artikelen. På billedet ses i øvrigt en del af de mange rekvisitter, der dengang hørte til et 1ste classes atelier.

Fot. H. Tønnies.

des om de fanatiske fremmede mænd med de store vildmandsskæg, der fortalte, at de i følge en hellig befaling var rejst de tusinde mile over havet for at forkynde, »at Gud ville udgyde sin vredes skåler over nationerne«, men at der var et sted, hvor folk kunne undvige vreden, Utah, byen ved saltsøen i den øde ørken i USA. Mange lod sig overtale til at begive sig ud på den farefulde rejse uden håb om gensyn med slægt og venner og fædreland. Hos fotograf Tønnies blev de fotograferet i store grupper, det uløselige broderskab, som det hed, og enkeltvis som en sidste hilsen til de vantro, der blev tilbage. H. Tønnies journaler for disse år udviser side op og side ned i rubrikken adresse en parentes med ordet Mormon. Personen har endnu et navn, men ellers ladt alt bag sig.

Den stigende produktion krævede et stigende antal medhjælpere, og der findes et fornøjeligt gammelt billede af H. Tønnies med sin

stab fotograferet i det nye atelier Nytorv 8. Mester selv står og læner sig til sit kamera med hånden på objektiv-dækslet. Rundt om ses alle rekvisitter, søjler, sætstykker, klippepartier, baggrunde af forskellig art, og hvad der dengang ellers hørte til et 1. klasses atelier. Yderst til venstre på billedet ses Emil Tønnies, som på det tidspunkt var hjemme i Aalborg. Snart gik turen for ham atter ud i verden for ved stadig dygtiggørelse til opgaven at blive en værdig arvtager af det ansete foretagende.

Emil Tønnies fik i 1885 ansættelse hos fotograf August Andrée i Berlin, der var en dygtig retoucheur og maler. I hans hus traf han sin tilkommende hustru, husets unge datter Bertha Andrée, med hvem han den 23. maj 1887 holdt bryllup. Straks efter brylluppet vendte det unge par hjem til Danmark til det daglige arbejde i den store forretning på Nytorv. Også den unge fru Bertha Tønnies måtte arbejde med; hun var en enestående dygtig retoucheur, hvis arbejdskraft absolut blev fuldt udnyttet.

Som nævnt havde Heinrich Tønnies mange jern i ilden; et af dem var interessentskabet »Lundergaards Mose«, hvor han sammen med sin gode ven konsul Hans Holm, sin svigersøn Jacob Urban-Petersen og kaptajn Søren Jensen fik en produktion af tørv og tørvestrøelse i gang. Man lagde også an på fremstilling af tørvekul, som man dengang anvendte til opvarmning af statsbanernes kupeer. Det var et stort fremstød i togopvarmningen; før den tid havde man kun haft støbejernsflasker med varmt vand til kupé-opvarmning. Konsortiet tjente dog kun lidt på det foretagende, idet det kun varede få år, inden en englænder fandt på systemet med benyttelse af spildedamp fra lokomotivet til opvarmning, et system, der stadig anvendes i damptog. »Lundergaards Mose« blev siden hen til A/S Kaas Briketter. Interessentskabet ophævedes, men venskabet med konsul Hans Holm fortsatte; det blev ikke uden betydning for den Tønnieske virksomhed. Hans Holm blev en pionér-skikkelse i dansk cementfabrikation; han blev i 1889 administrerende direktør for Aalborg Portland Cementfabrik ved Rørdal, og det er et meget stort antal fotografiske opgaver, firma H. Tønnies i årenes løb har løst for cementfabrikken Rørdal, også efter Hans Holms død i 1902.

Emil Tønnies blev i disse år mere og mere den egentlige leder af

Den Tønneske gård på Nytorv, fotograferet år 1900.

Fot. H. Tønnes.

firmaet, og ved århundredskiftet overtog han det helt, uden at Heinrich Tønnes af den grund blev sat på aftægt. Ægteparret Emma og Heinrich Tønnes fejrede deres guldbryllup under stor opmærksomhed den 4. august 1903. Det aldrende par var begge raske og deltog med stor glæde i festen, som familien arrangerede. Samme år den 11. december 1903 døde Heinrich Tønnes uden særlig forudgående sygdom, 78 år gammel. Forretningens daglige drift fortsatte efter de afstukne baner. Det er i disse år, de såkaldte »Platin-billeder« vinder frem på bekostning af de blanke »Guld-billeder«.

I 1906 kunne forretningen fejre sit 50 års jubilæum. Dagen gik stille hen; fotograf Emil Tønnes, den uhyre flittige mand, gav sig ikke stunder til at standse op og se tilbage. Der skulle også hænges i, nye metoder dukkede op, og nye konkurrenter fremstod; det er billigmagerens tid inden for fotografien, de store rædselsfulde bromsølvforstørrelsers tid. Firma Tønnes tager kampen op, men uden at slække på kvaliteten. Vejen er den rigtige, kvalitetsarbejde kan altid klare sig i det lange løb.

Også fotograf Emil Tønnes ønskede, at hans søn Werner Tønnes skulle lære fotografien. W. Tønnes fik en glimrende alsidig uddan-

Retouchér-værelset hos fotograf Tønnies i året 1910. Til venstre ses Emil Tønnies, stående hans søn Werner Tønnies. J. A. Dynesen fot.

nelse, der parret med kærlighed til faget og dets gamle traditioner gjorde ham til en uforlignelig fotograf. Efter sin hjemkomst fra udlandet i 1909 blev Werner Tønnies optaget i det gamle firma, hvor han straks fik en mængde opgaver, ikke mindst ved en gennemgribende nyordning af det store negativ-arkiv. Nye tider og nye metoder, meget gammelt kasseres i disse år. En helt ny kopierings-teknik opstår, de såkaldte udkopieringspapirer, der skulle kopieres ved dagslys, taber fuldstændig terræn over for »Gaslyspapir«, hurtigere papirer, der var lysfølsomme for kunstigt lys. Det var en stor lettelse at være uafhængig af dagslyset til kopiering; men også ved selve fotograferingen går man efterhånden over til udelukkende at fotografere ved kunstigt lys.

Verdenskrigens udbrud i 1914 skaber efterhånden forøget penge-
rigelighed og mangel på fotografiske råvarer; men først sent går det
op for de danske fotografer, at priserne på færdigproduktet deraf

nødvendigvis må stige. Prisforhøjelserne kom først i 1918; firma Tønnies var ingen undtagelse.

I 1923 døde Emil Tønnies, og Werner Tønnies overtog, bistået af sin søster fotograf frøken Lili Tønnies, nu firmaet. De var begge unge og initiativrige og førte det højtansete firma frem ad nye baner uden at tabe forbindelsen bagud til de gamle traditioner. Ikke mindst Aalborgs brudepar i disse år foretog deres første tur som mand og kone til den Tønnieske gård på Nytorv til forevigelse efter alle kunstens regler.

Under megen opmærksomhed fejredes 75 års dagen i 1931 som Danmarks ældste fotografiske virksomhed. Det er i krisetider, jubilæet fejres, samtidig med at en ny fare truer faget med udslettelse. Småbilledfotografien, Polyfoto og Stella Nova sætter ind; men det, som mange fotografer spåede som fotografiens undergang som fag, blev tværtimod en spore, der bragte fornyelse i faget og øgede behovet for fotografier ganske enormt.

Den anden verdenskrig bragte en lang række restriktioner for faget; al udefotografering var kun mulig efter særlig indhentet tilladelse fra den tyske værnemagt; råvarer blev dyre og sjældne; men trods alt klarede fotograferne sig nogenlunde, idet de fotografiske fabrikker i Tyskland var de eneste, der i det krigshærgede land ikke blev omstillet til krigsproduktion. Det nød danske fotografer godt af.

I året 1951 døde fotograf Werner Tønnies, og frøken Lili Tønnies førte den 95 årige virksomhed videre. Frøken Tønnies ønskede af hengivenhed over for sin slægt og den store tradition bag firmaets virke i Aalborg, hvor navnet Tønnies var blevet en institution, at føre det frem til dets 100 års dag i 1956.

Under enestående hyldest fra ind- og udland fejredes i Aalborg den 9. februar 1956 det første 100 års jubilæum i verden inden for fotografien.

En enestående epoke var afsluttet.

Af en Vilsted Præsts Saga

Af Chr. Kollerup

Af de mange Præster, der siden Reformationen har beklædt Stillingen som Sognepræst for Vilsted og Vindblæs Menigheder i Slet Herred, har ingen af disse ældre Ordets Forkyndere bevaret sit Minde bedre op imod vor Tid end Pastor Hvass.

Han blev ansat i Embedet i Aaret 1772 efter den daværende Præst Hans Henrik von Obenausens dødelige Afgang, og Kirkens Ejer, Godsejer Markus Pauli Markussen til Krastrup, Vaar og Gundestedgaard, havde Kaldsretten af den nye Præst til Embedet. Han havde paa den Tid i sin Tjeneste som Forvalter en tidligere theologisk studerende Frants Hvass. En Dag kaldte Godsejeren denne til sig og spurgte ham, om han ikke kunde have Lyst til at blive Præst. »Det er jo din Fødselsdag i Morgen. Vilsted-Vindblæs Præsteembede er ledigt ved Hr. Pastor Obenausens Død. Jeg vil give dig Embedet i Fødselsdagsgave. Nu har du tjent mig tro i mange Aar, og derfor skal du have denne Paaskønnelse.« Kaldsbrevet var allerede skrevet af Godsejeren, men med Navnet »In blanco«.

Men Frants Hvass havde ikke i Sinde at blive Præst. I de mange Aar, han havde gaaet hos Godsejer Markussen og ledet Driften af de tre store Herregaarde, havde han faaet en saadan Lyst til Landbruget, at han ikke fandt det rigtigt at sige det Farvel, og det var hans bestemte Mening at fortsætte dermed. Vel havde han i flere Aar studeret Theologi, som han havde maattet opgive paa Grund af manglende Midler. Ved den stedlige Sognepræsts Forfald havde han dog af og til prædiket i Farstrup og omliggende Sognes Kirker. Frants Hvass overlod saa Kaldsbrevet til sin Broder Thomas, der havde theologisk Eksamen og i flere Aar havde gaaet som Kapellan hos deres Svoger, Pastor Hoff i Taarnby.

Thomas Eriksen Hvass var født den 12. Marts 1741 i Søndbjerg Præstegaard i Thy, hvor Faderen, Erik Grave Hvass, var Sogne-

præst. Moderen var Anna Maritje Hee, og begge Forældre stammede ud fra hæderlige og meget ansete Slægter, og Erik Grave Hvass' Forfædre havde i flere Slægtled tilhørt Embedsstanden og med Hæder tjent Fædrelandet.

Pastor Hvass overtog tillige med Embedet i Vilsted-Vindblæs tillige Driften af den ret store Præstegaard, hvortil der hørte over hundede Tønder Land, hvoraf det meste var opdyrket Agermark af ret god Kvalitet.

Det stod da klart for den nye Præst, at han ikke kunde klare Embedet uden huslig Hjælp, og at han maatte se sig om efter en saadan, da en Kone var en Nødvendighed i en Præstegaard. Han tilskrev saa en Ungdomsven, Proprietær Kristian Barfod paa Neslevgaard paa Fyn, da han vidste, at denne havde giftefærdige Døtre, og efter nogen Tids Brevveksling enedes de om at mødes hos en Slægting, der boede paa Ovest Mølle ved Randers.

En Dag i Marts Maaned 1774 drog Præsten af Sted paa Frierfærden med Broderen, Forvalteren paa Krastrup, som Kusk. I Slæde begav de sig paa Rejsen, skønt der endnu var haard Vinter med stort Snelag, og efter en vanskelig Rejse med stor Forsinkelse naaede de Bestemmelsesstedet ved Randers, hvor den fynske Proprietærfamilie allerede var ankommen med den sekstenaarige Jomfru Amalie, deres næstældste Datter. Præsten og den unge Dame maa straks have fundet Behag i hinanden, og Besøget i Møllegaarden endte med, at der blev taget Bestemmelse om, at Brylluppet skulde staa den 13. Juli samme Aar paa Ida Amalies syttenaarige Fødselsdag.

Efter Brylluppet holdt saa den ungdommelige Præstekone sit Indtog i Vilsted Præstegaard hos den da 33 aarige Præstemand. Men det var, som Forflyttelsen fra det milde fynske Klima til det barskere Nordjylland med Aarene indvirkede uheldigt paa Ida Amalie, for efter faa Aars Forløb blev Helbredet skrantende, og efter ti Aars Ægteskab døde hun den 14. Juni 1784 uden at efterlade Livsarvinger. Pastor Hvass giftede sin anden Gang med Jomfru Anna Mette, Datter af Hr. Søren Lassen og Frue fra Samsø. Deres Bryllup stod den 23. Maj 1788; men allerede Aaret efter den 11. Oktober 1789 maatte Præsten friste den tunge Skæbne atter at miste sin Hustru, der døde efter sin første Barnefødsel i sin pureste Ungdom.

Allerede den 21. April 1790 indtraadte Pastor Hvass i Ægteskab for tredie Gang med Jomfru Marie Kristine Møller, Datter af Købmand Palle Møller Lunøe i Løgstør. Ved dette sidste Ægteskab kom Præsten ind i Egnens store Slægter, hvis Sammenkomster han nød som den afholdte og gemytlige Selskabsmand, han med Aarene udviklede sig til.

Pastor Hvass skal have været en høj, smuk Mand i Besiddelse af en sjælden Begavelse, og han udviklede sig med Aarene til en dygtig Prædikant, som Sogne beboerne gerne gik efter at høre. Han var tillige streng i sine Prædikener; han vilde virke opdragende paa den uoplyste Bondebefolkning, og han krævede meget af sine Sognebeboere. Han var dog meget retfærdig i al sin Færd og gik haardt i Rette med dem mod det stærkt udbredte Misbrug af Brændevin, som Folk endnu trods det strenge Forbud lod fremstille i Smug, og det var udviklet til en Svøbe for Bondestanden i de Tider. Det fortælles, at flere af Egnens Præster ogsaa lavede Brændevin; men Pastor Hvass har sikkert ikke med sin stærke Retsfølelse og Lovlydighed deltaget heri. Ogsaa den stærke Overtro, der fandtes i Bondebefolkningen, gik han strengt i Rette med. Folk troede jo paa Gengangere og al mulig Slags Spøgeri, og for Sygdomme søgtes der til de kloge Mænd og Koner, der fandtes flere af i Egnen; ogsaa de hellige Kilder blev jo flittigt brugt. En saadan hellig Kilde fandtes paa Kirkegaarden i Nabosognet Løgsted, og Folk havde en stærk Tro paa Vandets undergørende Kraft. Præsten gik stærkt ind for, at Befolkningen skulde rette sig efter de Love og Forordninger, der udsendtes fra Regeringens Side.

I 1794 kom der en Forordning om, at Folk ikke maatte unnlade at tage Skindene af deres selvdøde Dyr; det var især Hestene, som det blev holdt paa at være en uren Bestilling at flaa. Dette havde Bønderne altid opfattet som Rakkerarbejde, men nu krævede Loven Bødestraf for at unnlade dette. Da Præsten saa mistede en Hest, lod han Oldermændene tromme Bymændene sammen; han vilde saa hjælpe de uvillige Bønder i gang med Flaningen. Man begyndte ved et af Bagbenene, men Skindet sad saa ualmindelig haardt, saa selv Præsten maatte opgive. Han sparkede haardt til Benet og udbrød: »Ja, det sidder da ogsaa saa forbandet haardt.« Man blev saa enige om

at opgive Arbejdet, og der blev sendt Bud efter Sognets Rakker, der saa fuldførte Arbejdet. Bymændene blev saa fri denne Gang; men siden blev de fortrolige med Arbejdet, og Skindene blev altid taget af de døde Dyr. I 1792 var der oprettet et Brandforsikringsselskab, og ogsaa her tog Pastor Hvass fat for at faa Folk til at lade deres Bygninger forsikre mod Ildsvaade. Af en gammel Liste desangaaende ses det, at Præsten fik flere af Sognets Gaarde brandforsikrede. I Tilfælde af Ildebrand maatte man ellers hjælpe hinanden med nye Bygningers Opførelse. I Pastor Hvass' Tid opførtes den lange Bindingsværkslænge til Præstegaarden, der stod helt ind i vort Aarhundrede, og Præsten byggede ligeledes en stor og rummelig Lade til den store Avling, det med Tiden blev til efter den forbedrede Driftsmaade med nye Kulturplanters Indsættelse i Bedriften.

Præsten skal have drevet Gaarden godt efter Tidens Forhold. Maaske har han nydt godt af Broderen Forvalter Frants Hvass' store landbrugskyndige Indsigt som Leder i 22 Aar af de store Landbrug paa Krastrup og Vaar og som Forpagter af Gundestedgaard. Han var i en Alder af 56 Aar bleven gift med en Datter af den rige Nibe-købmand Anders Nielsen Færch, og dette Giftermaal satte den uformuende Forvalter i Stand til i 1794 at købe Herregaarden Randrup i Østhimmerland for 42.000 Rdl. De lange Køreture med Besøg her har nok været Vilsted Præstens længste Udflugter i de Tider. Ogsaa Vilsted Bys Udskiftning tog Præsten sig af. Det var i hans Stue, at de høje Herrer samledes den 15. September 1794 for sammen med alle Sognets Folk at forhandle om Udskiftningen af Fællesskabet. Det vigtigste Resultat heraf var jo, at den enkelte Bonde fik fuld Raadighed over sin Jord med frit Spillerum for sin Foretagsomhed. Det betød jo større Ansvar for den enkelte; men det gav jo ogsaa større Muligheder, Interesse for og mere Lyst til Arbejdet, og Pastor Hvass satte alt ind paa at faa denne sag løst. Resultatet af Udskiftningen blev, at seks af den tæt sammenbyggede Bys Gaarde blev flyttet ud paa Ydermarkerne, det saakaldte Overdrev. De fleste af Herredets Landsbyer blev ogsaa i de Aaringer mere eller mindre udskiftet, og Resultatet udeblev ikke i Form af mere veldrevne Marker, nye Afrøder, bedre Røgt og Pleje af Kreaturerne. Men alt dette hæmmedes dog stærkt i de Aaringer af Statsbankerotten.

Pastor Hvass skal ogsaa have haft et vaagent Øje for Skolevæsenet, der netop i de Aaringer gennemgik en Revision til det bedre og førte til Skoleloven af 1814, og fra 1811 ansattes faste Skolelærere baade i Vilsted og Vindblæs Sogne. Det meste af Pastor Hvass' Præstetid, der strakte sig over 43 Aar, var Studenten Kristian Sinding Lærer i Vilsted. Han var noget af en Original, var en dygtig Lærer og en meget høj Mand. Til daglig gik han med rød Hue og Paryk. Han prædikede tit i Kirkerne, da Pastor Hvass blev ældre; hans Prædikener var meget lange og har vist ogsaa virket trættende i de den Gang kolde Kirker. Efter 35 Aars Lærergerning døde han 1811, udfriet af et meget ulykkeligt Ægteskab. Pastor Hvass skal have holdt meget af Vilsted. De fede Aal og den gode Andejagt i den skønne Sø var eftertragtede af Præstegaardens mange Gæster.

Paa Kirkens Nordvæg hænger et stort Epitafium, som han lod udfærdige over de tre Hustruer, af hvilken den sidste døde 1828. Ved Opgangen fra Præstegaardshaven til Kirkegaarden havde Præstefamilien deres Gravsted, og her stod helt ind i dette Aarhundrede nogle Jernkors, dækkende over deres Grave.

Pastor Hvass døde 26. December 1816; paa hans Jernkors stod: Efter 43 Aars Præstegerning i Vilsted-Vindblæs Menigheder. Disse Mindesmærker har et af de senere Menighedsraad borttaget og ladet sælge som gammelt Jern. Med sin sidste Hustru havde Pastor Hvass en Datter, der siden blev Præstekone i Ranum, gift med Pastor Niels Vinge; hun boede i sin Enkestand i mange Aar i det gamle Herredskontor i Vilsted.

Benyttede kilder:

Aalborg Amts historiske Samfunds Aarbøger, Bind V. Den Viborg Samler, Aargang 1774. Vilsted Sogns Kirkebøger, Landsarkivet, Viborg. Vilsted Bys Udskiftning 1794, Landsarkivet, Viborg.

Nye sydøsthimmerlandske fredninger

I 1963 vil antagelig gennem Nationalmuseet være gennemført et par nye fredninger i det sydøstlige Himmerland, d. v. s. i Als sogn. Den første af disse fredninger blev indledt året forud efter et besøg af museumsinspektør Olaf Poulsen, Nationalmuseet, efter forudgående besigtigelse af Aalborg amts fredningsnævn, en ret beskeden fredning i øvrigt, idet den gælder et godt halvt hundrede meter vej- og havedige langs østsiden af Als præstegårds have mod selve landevejen her. Men dette beskedne format tiltrods er samme levn af et dige intet mindre end bevislighed for, hvorledes man i Als by til sidst i 1800-tallet havde alle tofter inddiget mod alle gader og veje i landsbyen. Digerne var opbygget lagdelt af jord og tang og på rygningen beplantet med frugtbuske og sirbuske, ja, hele træer. Landsbygaderne have ikke fortov; den gamle »forte« var dengang indtaget i toft og have, så landsbygaderne kun var bræmmet af rendestensgrøfter, der altid var sammengroet. Vandafløbet byen igennem skete ad selve landevejen, mens gårds-tofter og haver var sikret ved de nævnte diger. Alle disse diger er forlængst borte og veje og gader udvidet på moderne vis, men langs østsiden af præstegårdshaven har man altså stadigvæk for øje, hvorledes man i gamle dage har haft det langs landsbyens gader og stræder.

For selve Als bys vedkommende knytter der sig endnu et gammelt forhold til vejdigerne, — man holdt bystævne med digerne som siddeplads på en bestemt sidevej midt i byen omtrent. På modsat side af landsbygaden lå en bondegård med gennemkørselslade ud mod gaden, og i denne ladeport måtte bymændene søge ly, hvis regnen overraskede dem under bystævnet. Så blev imidlertid bystævnet stående og trak måske ikke så længe ud som ellers. Den pågældende ladeport spillede for resten en vis rolle i folkemunde førhen, så man havde en hel lang gaderemse af hel uhøvisk karakter knyttet til »Bette-Sorens Port«.

Den anden af de gennem Nationalmuseet nu gennemførte fredninger gælder noget så fornemt som et voldsted fra middelalder og beliggende lige opad det nuværende regulerede løb af Haslevgårds Mølleå. Der lever jo ret hårdnakket et sagn om, at der i Haslevgårde engang skal have eksisteret en større gård, hovedgård eller ladegård, først hørende ind under Overgård, senere Visborggård og måske allerførst under Mariager Kloster. At det drejer sig om fejlslutninger her, vil undertegnede senere komme tilbage til, mens de gamle også har fablet om en borg ved mølleåens udløb et sted. Dette sidste holder i hvert fald stik, og det er igen museumsinspektør Olaf Poulsen, som har konstateret tilstedeværelsen af et voldsted på det areal, der nu ligger mellem den nye og den tidligere endnu ikke nedlagte landevej *syd* for åen. Den nye for ikke så længe siden gennemførte landevej Als—Øster Hurup går på det pågældende stykke netop over de gamle voldgraves vestlige side, så hvis man dengang ved vejreguleringen havde haft kendskab til voldstedet, ville denne vejføring ikke være blevet tilladt.

Museumsinspektøren mener, at middelalderborgen har ligget til i slutningen af 1400-tallet, og at det her omhandlede areal har været tilstrækkeligt for en med volde og voldgrave indhegnet borg. Imidlertid er der lidt længere mod vest fundet bygningsrester med stensætninger. Ikke usandsynligt er det, at borgen her har haft sine »udenoms-værker«, som tilfældet har været med herregården Havnø, da den blev bygget som borg allerførst i 1500rne. Forhåbentlig vil arkæologernes undersøgelser bringe mere klaring over Haslevgårdes fortid; indtil videre og nok fremdeles vil det gamle voldsted nu være fredet mod bebyggelse og beplantning.

Carl Raaschow.

Aalborg historiske Museum 1962—63

Aalborg historiske Museum blev stiftet i juni 1863 af en kreds af offervillige borgere. Dets historie skal måske engang skrives i enkeltheder, hvilket kan blive vanskeligt nok, eftersom forhandlingsprotokol først foreligger fra 1882. I jubilæumsåret er der hverken tid eller ro til historieskrivning.

Men der er visse tegn at besinde sig på. Hundrede år er så lang tid, at vort museum forlængst er begyndt at samle på ting, skabt indenfor museets egen levetid. Da museumstanken blev til, var det først og fremmest oldsager, man tænkte på at samle, og de er da stadig et vigtigt objekt. Dernæst var det pragtstykker fra middelalder og nyere tider, der fandtes mest attråværdige. Også sådanne er stadig ønskværdige, men dels er en stor del af dem allerede i hus, dels eftersøges de så ivrigt af samlere, at deres pris vanskeliggør større erhvervelser. Til gengæld har museerne taget andre opgaver op.

Museet samler således ivrigt på relikter fra vor bys og egns industri, det være sig redskaber, produkter eller billeder. Handelen afgiver andre samleobjekter, hvorimellem smertensbarnet er skilte, som fornys så hyppigt og gerne forsvinder fra dag til dag. Kunsthåndværkets levn er i søgelyset bestandig. Og billeder — billeder!

Ved museets stiftelse var hovedopgaverne indsamling og udstilling. Det er de naturligvis stadig — men under pres fra forskning, registrering og administration, som kræver ligeså megen tid som udgravning og indsamling og lige så stor plads som udstilling. Dertil kommer konservering, et speciale under stadig udvikling.

I 1878 blev den nuværende museumsbygning opført for Aalborg Kunstmuseum og Aalborg historiske Museum. I 1893-95 blev den fordoblet til sin nuværende størrelse. Siden er museernes lokaler ikke forøget, men begge museer har mangedoblet deres samlinger og deres pladskrav i mellemtiden. Begge museer er ringere stillet i 1963 end i 1895.

Dog kun hvad angår plads. I løbet af vort museums først år-

hundrede er tillige sket en udvikling i offentlighedens syn på museer, som er kommet hele den kulturhistoriske forskning til gode. Endnu i 1918 blev enhver ansøgning til byrådet fra museet henlagt uomtalt — efter den daværende borgmesters udtrykkelige forlangende. I de sidste 25 år er mere end halvdelen af museets budget hentet ved Aalborg bys kasse, mens Aalborg amt og Hasseris kommune også yder bidrag.

Indtil 1958 var statens bevillinger til kulturhistoriske museer næsten uden betydning. Fra nævnte år er statens ydelse sat i forhold til de lokale bevillinger, hvilket har givet vort museum arbejdsmuligheder, som kun begrænses af de umulige lokaleforhold.

Samtidig er museet taget i brug fra mange sider. Skoler kommer ikke alene klassevis på museet, men mange lærere giver deres elever opgaver at løse ved enkeltbesøg og får oldsagssamlinger deponeret. Presse, forskere og forlæggere søger hjælp fra museet — ikke mindst fra dets enorme billedsamling. Museets arkæologer foretager undersøgelser, som kendes over hele Norden. Den videnskabelige stab virker som konsulenter ved dateringer, identifikationer og forespørgsler for stadig voksende kredse. Amatørkredse arbejder sammen med museet om indsamling af sager og oplysninger, konservering og publikationer.

For at vise offentligheden, hvilke opgaver i byens og egnens liv museet varetager, besluttede museets bestyrelse at fejre 100 års jubilæet med en udstilling. Aalborg byråd stillede Aalborgshallens foyer til rådighed i 5 uger. Museets periodiske medarbejder, arkitekt Poul Brøgger, lagde hovedplanen og lavede en model af opstillingen samt traf aftaler med håndværkere. Maleren Carlo Wognsen tegnede udstillingens plakat med dyresmykket fra Lindholm Høje som blikfang og malede vægplancher. Mange af museets venner — firmaer som private — bidrog med frivillig bistand og udlån af materiel til billigørelse af arrangementet, andre tog fat på at hjælpe staben med opstilling og medvirkede dag og nat i den sidste uge før åbningen. Fra Kompedal-lejren kom 5 unge militærnægtere med specialuddannelse, som blandt andet lavede et reliefkort over Aalborg-området i skalaen 1 : 1000 og tegnede snesevis af skrifttavler. Arrangørerne kunne således koncentrere sig om at forme hver sin sektion af udstillingen Aalborg historiske Museum i 100 år.

Udstillingen var lagt an på at vise, hvilke grene af museumsarbejdet der især har været dyrket i årene efter 1945. Uden hensyn til kronologi og uden organisk forbindelse mellem sektionerne fik fire af museets stab hver sin opgave at løse, samt frihed til at løse dem efter egen idé.

Første sektion, »Aalborgs forgængere«, viste arkæologiske fund indenfor Stor-Aalborgs område, afmærket på reliefkortet. Flintgrubedrift på Skovbakken, grubekeramisk boplads ved Smedegårde, gravfund i Gl. Hasseris grusgrav og selvfølgelig Lindholm Høje. Dertil dagens aktuelle fund fra Lundergårde og Lille Vildmose. Sidst — midt under udstillingen — kom fundet af et moselig i Lille Rørbæk, en fantastisk historie, som ved anden lejlighed skal berettes. Sektionen arrangeret af museumsinspektør Oscar Marseen.

Anden sektion hed »Fotografer i Aalborg i 100 år«, selv om den spændte over et lidt længere tidsrum. Over 5000 fotografier, optaget af lokale fotografer, blev vist i kronologisk rækkefølge, ordnet efter fotografer og med biografier af disse. Denne sektion viste sig at være den mest attraktive, dens gæster blev hængende i labyrinten og kom med oplysninger og supplement, så udstillingen var langt mere værdifuld ved nedtagningen end ved ophængningen. Arrangøren var arkivar Knud Dynesen.

Tredje sektion, »Malere i Aalborg i 500 år«, udstillede malerier og malede møbler og panelværk af lokale mestre og svende. Dertil malernes lavsænstande og et værksted samt tegninger og illustrationer af Aalborgkunstnere. Til sidst en panelstue fra huset St. Nygade 9 med originale farver på loft, vægge, døre og vinduer, malet engang mellem 1780 og 1800. Den stue var det største kup under nedrivningen af Kronjordens bebyggelse i 1961, her for første gang vist for offentligheden. Arrangør konservator Sylvest Grantzau.

Fjerde sektion, »Opsamlinger i undergrunden«, viste et udvalg af jordfund fra Aalborg, dels samlede fund fra systematiske gravninger, dels spredte opsamlinger. Sidstnævnte oftest foretaget af Jysk Arkæologisk Selskabs Aalborg-kreds, hvis unge amatører bruger deres fritid til gennemsøgning af fylden fra maskinelle udgravninger. Sektionen arrangeret af museumsdirektør Peter Riismøller.

Femte sektion hed »Glas i Danmark«, en udstilling af de former

for glas, der har været i brug her i landet fra omkring 1750, da glas fra at være en dyr luksus blev en daglig fornødenhed, til 1925, da fremstillingen af flasker blev industrialiseret, mens serviceglas blev kunstindustri. Opstillet på glashylder i øjenhøjde mod lyset kunne glassene studeres på ganske nært hold. Suppleret med visse lån fra jyske samlere blev det den hidtil største udstilling af dansk glas. Arrangeret af Peter Riismøller.

Udstillingen blev åbnet lørdag den 13. juli med en reception, hvor museets venner, repræsentanter for Kulturministeriet, Nationalmuseet, byrådet, amtsrådet og nabomuseerne mødtes med museets bestyrelse og personale til en festlig indledning.

Jubilæet gav den hidtil rigeste høst af gaver i hele museets levetid. Enkelte af dem så store, at deres betydning endnu ikke kan overskues. I hvert fald forøgede gaverne lokalenøden så stærkt, at en løsning af problemet må findes indenfor det kommende år, hvis ikke vi skal blive tvunget til at lukke udstillingsrummene og bruge dem som magasiner. En kort oversigt vil vise både mængden og kvaliteten.

Uden Aalborg bys bevilling på gratis benyttelse af lokalerne samt lys og rengøring ville det ikke have været muligt at holde nogen udstilling.

Aalborg Diskontobanks Fond kom med en kontant gave på 2000 kr. Konsul George Jorcks og Hustrus Fond gav 2500 kr. til indkøb af unike glas. Aalborg Bys og Omegns Sparekasse slettede et gælds-brev på 9000 kr. og rundede gaven op med 1000 kr. Fra Aalborg Turistforening kom 200 kr., fra Cold Stores 500 kr. og fra bibliotekar Vibeke Calov 200 kr.

Vendssysselens historiske Museum i Hjørring skænkede Aalborg Skipper Liglavs ligvogn fra 1746 samt samme lavs signet og fattigbøsse, som var afgivet dertil i 1908 af samleren, vognfabrikant Bonne i Nørresundby. Vognen var allerede dengang tilbudt Aalborg historiske Museum, som imidlertid måtte afslå gaven — af pladsnød. Nu skal der skaffes plads til den eneste barokke ligvogn, der er bevaret i hele landet. I forvejen ejer vort museum lavets fane og protokoller.

Apoteker S. C. Strøyberg meddelte, at hans meget store samling af apoteksinventar og farmaceutiske præparater er testamenteret til museet. Indtil videre står samlingen opstillet i lokaler på loftet i

Skipper Liglavets ligvogn fra 1746, skænket af Vendsyssels historiske Museum, på udstillingen i Aalborghallen.

Oscar Marseen fot.

Jens Bangs Stenhus. Denne samling er den største og rigeste af sin art her i landet, yderligere værdifuld ved at stamme fra samme apotek gennem hele dets 300-årige levetid. I øjeblikket er den under registrering i særskilt kartotek.

Fra Aalborg amtsråd kom en hestetrukken ambulance fra Hals sygehus, på fjedre og gummihjul, i fin stand med alt tilbehør bevaret.

I øvrigt er gavelisten præget af givernes kendskab til museets samlinger, virksomhed og ønsker. Der kan her kun blive plads til en for-

tegnelse uden kommentarer. Hvor ingen adresse er nævnt, bor givener indenfor Stor-Aalborg.

Sølv af Aalborg-mestre:

Spiseske 1654 af Hermand Jensen.	Kulturhistorisk Forening for Nordjylland.
Tre teskeer af Peder Ørsnes ca. 1840.	Fru Karen Hamre.
Seks teskeer af Niels Hjorth ca. 1820.	Galerie Gade.

Glas fra Conradsminde:

Blå petroleumslampe på bøjet fod.	Direktør Helge Drescher.
Optisk opsats på bøjet fod.	Direktør Peder Munk, Århus.
To snapseglass med egeløvsfrise.	De Danske Spritfabrikker.
Bæger af halvkrystal 1854, graveret.	Fru Charlotte Kampmann, Virum.
To glatte vinglas.	Dyrlæge Rich. Stenild.
To frimureglas til snaps.	Fru Gerda Bower.
To optiske lommelærker.	Faktor V. Bjørnbak.

Glas fra Mylenberg:

To kroglass til snaps.	Fru Thora Johansen, Nørheden, Ulsted.
Petroleumslampe af hvidtglas.	Direktør Henning Kirkeby.
To vinglas.	Fru M. Christensen.

Glas fra andre værker:

Klukflaske fra Nørresundby fattiggård.	Overbibliotekar E. Tang Kristensen.
Blomstervase, Holmegaard Glasværk.	Gdr. Melgaard, Strømgården, Sejflod.
Skærsløben krystalvase, fransk, og karaffer fra Holmegaard.	Skibsmægler Utzon.
Vase med underfad, venetiansk.	Fru Onse de Mylius.
Flerfarvet lysestage fra Aalborg Glasværk.	Hr. Kaarsberg Puggaard, Skørping.
Visitkortskål ca. 1890, Fyns Glasværk.	Fru Gunnar Pedersen.
Flaske ca. 1750, norsk.	Læge Bindslev, Fjellerad.

Service:

Kaffekande, sukkerskål, flødekande, tre par tekopper. Kgl. porcellæn fra Hetsch-perioden ca. 1840.	Fru Mejer Antonsen.
Plat de menage og porcellænskopper.	Skibsmægler Utzon.

Billeder:

Tre akvareller af Aalborg 1821, af Søren Læssøe Lange.	Aalborg Kunstmuseum.
Portrætgruppe af familien Juel-Ryssen- steen, malet af Ole Magnus Rasch.	Fru Eja Packness.

*Bæger af halvkrystal
graveret for prokurator
Christian Cæsar Holm i
Hobro. Modsat side graveret:
Conradsminde den 1. Sept.
1854. Arvestykke i Holms
slægt, skænket til jubilæet af
fru Charlotte Kampmann,
Virum.*

H. Clausen fot.

Kobbersmed N. P. C. Nielsens værk-
sted, malet af Carl V. Meyer som
ungsvend.

Fru Rigmor Vilding.

Litografi af C. W. Obels fabrikslokale
i jubilæumsåret 1887.

Hr. E. Jacobsen.

Buste og foto af købmand Poul Pagh.

Aalborg ny Dampmølle.

Fire kobberstik fra 1800-årene.

Skibsmægler Utzon.

Dertil en endnu uopgjort mængde fotografier og fotoalbums med oplysninger
fra forskellige givere.

Tekstiler:

Kvindekjole, ca. 1860, fra Ø. Hornum.

Mr. Jackland, USA.

Violet sjal, ca. 1870, Hanherred.

Fru Anna Mortensen, USA.

Mandsskjorte af hørlærred 1800-årene.

Gartner O. Kjærsgaard.

Broderet navneklud 1757.

Gdr. Thomas B. Thomsen, Ulsted.

Officielle sager:

Byhorn fra Hou Bylav. Bukkehorn til
at blæse sammen til bystævne.

Skoleinspektør Kr. Værnfelt.

- Bæltespænde af messing med symbolsk relief for zünftig slagtersvend, 1700-årene. Vesthimmerlands Museum, Års.
- Drejet pengebøsse af træ, 1600-årene, antagelig fattigbøsse. Købmand Th. Østergaard.
- Blyplade med indskrift fra grunden af huset Nytorv 9, fra opførelsen 1883. Aalborg Stiftstidende.

Husgeråd:

- Bærekar gjort i Nørresundby ca. 1900. Fru Feldtmose, Vejgaard.
- Vaskestol af tvege. Fru Marie Nielsen, V. Røgild.
- Æske til pebernødder, formet som en and. Ulsted ca. 1820. Skoleinspektør Kr. Værnfelt.
- Radioapparat 1927. Købmand Carl Nielsen, Grindsted.

Oldsager:

- Lystertand af ben, Gudenåtid, fundet ved Astrup. Gdr. Regnar Pedersen, Nysum.
- Klokkebæger fra dyssekammer i Redsø, Valsgård sogn. Viborg Stiftsmuseum.

Tryk:

- Højforneffe Madames Kaagebog 1710. Hr. C. E. Larsen.
- Oeconomica 1648, af Peter Hæke. Købmand Jørn Bower.
- Teaterprogrammer fra Aalborg Teater. Frk. Sine Veilgaard.
- Viser fra Aalborg-revyer. Bødker N. P. Sørensen.

Den 5. august besøgte tronfølgeren, prinsesse Margrethe, udstillingen og blev modtaget af museets bestyrelse og medarbejdere og vist rundt af formanden, lektor H. Stegmann, og arrangørerne.

I dagene den 9. og 10. august holdt Dansk kulturhistorisk Museumsforening og Dansk Historisk Fællesforening årsmøde i Aalborg, hvorved de fleste af landets museumsmænd og kulturhistorikere fik lejlighed til at se udstillingen under arrangørernes vejledning. Fra nabolandene havde vi besøg af middelalderarkæologen konservator Asbjørn Herteig, Bergens Universitet, og fylkeskonservator Lauritz Opstad, Borgarsyssels Museum i Sarpsborg, samt lederen af Sveriges Glasmuseum, landsantikvar Jan-Erik Anderbjörk, Växjö. De to aalborgske rotaryklubber og Kulturhistorisk Forening for Nordjylland aflagde samlede besøg.

Udstillingen blev besøgt af næsten 5000 betalende gæster samt et lignende — men ikke optalt — antal børn. Heri er medregnet skole-

*Tronfølgeren, prinsesse
Margrethe i stuen fra Nygade 9
på jubilæumsudstillingen.*

H. Dalby fot.

elever, som kom klassevis i de sidste dage, da udstillingen var forlænget udover ferietiden for at give skolerne mulighed for at se den. De fyldte hallen i fire dage, og arrangørerne havde nok at gøre med at besvare spørgsmål.

Tre aftener om ugen holdt arkivar Knud Dynesen omvisning i fotografisamlingen under megen opmærksomhed og med mange identifikationer som resultat. Direktør Riismøller indbød gæsterne til identifikation af glas og sølv, og denne konsultation måtte gentages tre aftener for at komme igennem bestanden. Under så gunstige lokaleforhold kunne museets stab nå at klare opgaver, som i det daglige er næsten umulige.

Udenfor udstillingstiden havde museet besøg af professor Carl-

Udsnit af Aalborg-fotografernes billedrække på jubilæumsudstillingen.

Morten Riismøller fot.

Axel Moberg, Göteborgs universitet, med en flok studenter på studierejse til Nordjyllands oldtidsminder, og af tre magistre fra Moskvas og Leningrads universiteter med speciale i Nordens historie.

Under et ophold i København holdt Peter Riismøller tre forelæsninger om glas for de kulturhistorisk studerende ved Københavns universitet. Ved Det danske Selskabs sommeruniversitet holdt han foredrag om den danske landsby, og i TV-magasinet Spejlet om dansk glas.

Ved siden af den store gavemasse tæller årets køb ikke meget. Af Aalborg-sølv er indkøbt en ske af Laurids Thomassen Holm fra 1731 og tre skeer af Thomas Hansen Pop dateret 1716. To lysestager af tin fra omkring 1800 er stemplet AALBURG og et hidtil ukendt kandestøbermærke for Andreas Schyllerstrøm. En jagtflaske, graveret på Aalborg Glasværk 1875, og en malet blikbakke med motiv fra Nørlund slot omkring 1860 er også lokalt kunsthåndværk. Til billedsamlingen er indkøbt billede af portrætmaleren Ole Magnus

Rasch, malet af hans kollega Niels Olsen. En sjælden erhvervelse er en skærsliberbør, brugt af Sofus Christensen, født i Aalborg 1893.

1963 var et unormalt år. Alle kræfter blev sat ind på dette ene at vise, hvad vort museum er vokset op til i løbet af sit første århundrede. Næsten intet var taget ud af den daglige udstilling, næsten alle udstillede genstande var hentet fra magasinerne. Og der er meget endnu. Udstillingens vanskeligste opgave kom til sidst; det var at skabe plads i magasinerne til både de genstande, der var der før udstillingen, og dertil jubilæets værdifulde og pladskrævende gave-masse. At få dem udstillet er så det næste problem.

For museets ledelse og medarbejderstab var jubilæet og udstillingen nok en arbejdsforøgelse. Men langt mere betød den opmærksomhed, venlighed og iver for at hjælpe til, museet mødte. Den lokale presse påtog sig sagen som sin egen. Turistbureauet og Aalborghallen ligeså. Kolleger og venner sendte hilsener og kom med gaver. Kulturhistorikernes årsmøde var en stor opmuntring. Det var mange gange arbejdet og omkostningerne værd at få lov til at demonstrere museets kapacitet og få en så almindelig anerkendelse som svar.

Peter Riismøller.

Vesthimmerlands Museum 1961-63

Da det er blevet mig pålagt at skrive »årsberetningen« fra museet, føler jeg trang til at indlede med at mindes cand. theol. S. Vestergaard Nielsen.

Gennem mere end 40 år cyklede og travede S. Vestergaard Nielsen gennem Vesthimmerland for at opsøge spor af vore forfædres færden. Gennem en enestående kærlighed til Vesthimmerland parret med en umættelig nysgerrighed efter at vide, hvad der skjulte sig i jorden, erhvervede han sig en viden om fortidens liv, som han rigelig øste ud af til alle, der ville lytte. Vesthimmerlands Museum er det minde, som han rejste for vore forfædre, men som nu tillige er et minde om hans ildhu og særpræg. Æret været hans minde!

For oldsagsafdelingen har den forløbne tid ikke budt på mange opgaver. Under den stærke udbygning af gader her i byen er der unægtelig blevet rodet stærkt i jorden, og mange om end svage spor tyder på, at der i tidlig jernalder har været en ret kraftig livsudfoldelse her på stedet. Ved Sdr. Boulevards østlige del er der således konstateret tre ildsteder, hvoraf det ene indeholdt mange skår. Ved den nordlige ende af samme gade er der fremdraget et ildsted, ligesom det synes efter arbejdernes oplysninger at have været mindst et til. På Nibevej blev ved fjernvarmeanlæg fremdraget et askelag. 40 cm under nuværende gadeniveau fandtes en grube, ca. 142 cm i diameter, og gravet ned i undergrundssand, således at grubens dybde blev ca. 48 cm, hvoraf 28 cm mod bunden var et kompakt askelag.

I vinteren 1961-62 besigtigedes en kort stenkiste i Thestrup. Den var desværre tømt for alt. Efter finderens oplysninger havde der i graven været nogle små benstumper og ikke andet.

Fra museets trofaste medarbejderstab har der heller ikke været særligt »udbytte« til oldsagsafdelingen. Tandtekniker Bent Jensen har dog afleveret et overordentlig interessant enkeltgravsfund fra Borup.

På en sløjfet højtomt fandtes spor af tre grave, hvoraf den ene indeholdt et retvægget bæger, 9 $\frac{1}{2}$ cm i højde, dekoreret med horizontale streger under mundingsranden og den øvrige del dækket med vinkelskravering. I den brede »vandrette« mundingsrand er der indridset korte tværstreger. Desuden fandtes i samme grav en 13 $\frac{1}{2}$ cm lang sandstensøkse med spids oval gennemboring og endelig 19 ravperler af meget varierende størrelse samt benrester og en flinteflis.

Fra Skium skete indberetning om en brændtbensurne, der var kommet frem ved skred i en sandgrav. Fundet er skænket til museet af Chr. I. Andersen, Skivum. I urnen var der foruden brændte ben nogle jerngenstande, der på grund af sammenrustning endnu ikke har kunnet bestemmes. Fundet stammer antagelig fra første del af keltisk jernalder.

Museet har ligeledes haft lejlighed til at se på en sløjfet højtomt i Pisselhøj, hvor der var fundet en stor ravperle. Herudover fandtes intet. Fundet blev skænket museet af ejeren, gdr. Poulsen, Pisselhøj.

Den historiske afdeling er blevet betænkt med gaver fra mange forskellige sider og på mange forskellige områder.

Fru Ellitshøj, Aars, enke efter skomagermester Ellitshøj, har skænket en samling piber samt et diplom fra amtsudstillingen 1907. De-

koratør Jensen, Aars, har ligeledes betænkt museet med piber, bl. a. en soldaterpibe med navn samt et pressejern. Montør Lau Jepsen, Aars, har skænket et strygejern til ophedning med trækul.

Dragtsamlingen har fået mange smukke ting, hvoraf her skal nævnes en rød vest med ærmer og en særdeles velbevaret kjole, begge dele fra ca. 1825. Hertil kan føjes underskørter, hovedbeklædning, tørklæder, forklæder o. m. a.

Fru Martha Andersen, Korgaard, Haubro, der tidligere har betænkt museet, har skænket en lang række brugsgenstande og pyntegenstande, hvoraf kan nævnes pølsehorn, lysestøberform, alenstok, garnvinde, vinglas, vinkaraffel, dragtgenstande, urkæde af hår, skøder, forskellige tryksager af lokal interesse, kopper, mindeplatter m. m.

Fra flere dødsboer har vi modtaget en del billeder, såvel topografiske som portrætter, tryksager og udklip o. a. lign. af lokal interesse samt en pakke gamle aviser, bl. a. årgang 1912 og 1913 af »Aars Avis« samt en samling af »Vort Landboblad«. Naturligvis er

der også modtaget skøder, panteobligationer o. a. lign. personlige dokumenter, og fra tidligere gårdejer Albert Thomsen, Aalestrup, en pakke papirer omhandlende slægten Anders Thomsen, Haubro.

Som noget nyt kan det nævnes, at museet i den forløbne periode har medvirket ved forskellige lejligheder. I 1962 arrangeredes således en udstilling af gamle landbrugsredskaber i forbindelse med dyrskuet. Året efter forestod landboforeningens husmoderafdeling en udstilling af køkkenredskaber, hvoraf museet udlånte de gamle og overlod det nutidige til et installationsfirma, og endelig har vi medvirket ved en udstilling i Vesthimmerlands Gymnasium i anledning af dettes indvielse. Navnlig den sidste udstilling har kunnet byde på virkelig gode udstillingsforhold.

Ud over disse mange kærkomne gaver, der har været et kært tilskud til vore samlinger, skal her nævnes en gave af særlig karakter.

Ved enkefru Anna Christensens død viste det sig, at museet var betænkt med en gave af boets midler på 2.000 kr. Fru Christensen, der stammer fra Aagaard, var enke efter afdøde tandtekniker Martin Christensen, Aars. Da museet i sin tid skulle forsøge at rejse en bygning, var Martin Christensen et særdeles aktivt bestyrelsesmedlem, og i årene fremover viste han på flere måder sin interesse for og vilje til at støtte museet i dets arbejde. Fru Christensen skænkede for nogle år siden flere dejlige ting til museet, hvoraf her skal fremhæves et arvestykke i sølv — et halssmykke.

For museet er en gave af denne art af særlig betydning, og museet er de to venner megen tak skyldig.

V. B. Qvist.

Als Hjemstavnsmuseum 1963

Også sidste museumsår har museet i Als kunnet glæde sig ved, at de forholdsvis få tilgåede genstande i udpræget grad er udtryk for lokalhistoriske forhold og tilknyttet egnens historie. Ved museets start stod man med et arrangement af vippebrønd ikke helt tilfredsstillende kulturhistorisk set, fordi standeren var sammenflikket »kløft« og ikke naturdannet. Tilmed var egestammen for medtaget til at kunne holde og er da også i de forløbne godt 10 år gået til. Ejeren af den gamle herregård Havnøs tidligere skove ved Mariager Fjord, professor i skovbrug Carl Mar: Møller, skænkede da museet den rigtige vippe fra den gamle skovfogedgård under Havnø. Fra denne tidligere skovfogedgård er en meget kendt bondeslægt i Sydøsthimmerland udgået med slægtsnavnet Laursen kommende af slægtsfa'rens fornavn Laust, almindeligt kaldet Tysker-Laust. Tilnavnet godtgør formentlig en vis tilknytning til det tyske engang i fortiden. En sådan tilknytning har én af egnens andre slægter gennem én fra det tyske til herregården Visborggaard indforskrevet glaspuster. Herregårdsforbindelserne med Tyskland har førhen været ret udtalt. Nu står imidlertid vippebrønden ved Als Hjemstavnsmuseum som en slags minde om et fortidsforhold mellem bønder, herregård og naborige mod syd.

En af de andre tilgåede museumseffekter er ikke af så gammel oprindelse, men har mere rent landbrugshistorisk interesse, nemlig en hjemmelavet roesåmaskine i hjulbørsfacon og sikkert fremstillet af håndværker, da man er begyndt med et nogenlunde stort stykke roeareal ved en gård. Undersøgelse af denne primitive roesåer viser alligevel, at den er snildt udtænkt, selvom udførelsen er noget primitiv og grov på grund af træet som materiale. Der er opfindersnilde i såren; den viser, at menneskesnilde har det heller ikke skortet på før i tiden, og arbejde fyldestgørende kan maskinen den dag i dag. Til denne hjemmelavede arbejdsmaskine knytter der sig et helt stykke

Gammel hjemmelavet roesaar.

landbrugshistorie, nemlig selve roedyrkningen, der allersidst i forrige århundrede omkalfatrede hele arbejdsgangen i bondens gård og be-drift. Roeavlens betød avl af grovfoder af hidtil ukendt omfang, men også arbejde ved sommertid og efterår, som ikke før kendtes til. Mens høbjergning og kornhøst ved maskinernes hjælp nu kun tog en brøkdels af tiden tidligere, og mens tørveskæring afløstes af køb af vinterbrændsel, lagde nu roerne fra første radrensning over udtynding, ny gennemgang og ind mod november optagning og hjemkørsel så store krav på menneskelig arbejdskraft, at denne udvikling inden for planteavlens forekom mange en ret tvivlsom fordel. Vinteren igennem gav fodringen med roer igen et øget arbejde for røgter og foder-mester.

Roedyrkningen i dansk landbrug er ikke endnu historie, omend arbejdet i mark og stald med roerne nu er langt lettere. Denne ret primitive roesaar på Als Hjemstavnsmuseum repræsenterer et be-stemt led i roeavlens udvikling, hvor det nyeste nu synes at være blevet étkornssåningen. Vi er da nået dér, hvor man begyndte. En nu

85-årig Als-boer fortæller om den første roesåning i hans barndomshjem. De første forsøg gjaldt turnips og vel kun et hundrede favn eller så, men såningen skulle der en fagmand til. Denne fagmand havde man i en arbejdsmand fra Als by, der havde »gartner« som tilnavn og vel sagtens havde syslet med gartneri. Ham blev der skikket bud efter til turnispssåningen, og hans »roesår« var en lærredspose med frøene i og åbningen bundet sammen om en pennefjer som »sårør«. Ved at klemme på posen fik man turnipsfrøene ud gennem fjeren frø for frø, så i virkeligheden er man nu endt dér, hvor man begyndte ved roeavlen herhjemme.

En tredje nyerehvervelse til hjemstavnsmuseet og ligesom vippebrønden udendørs, nemlig en såkaldt »bysten«, en art vejsten firekantet tildannet for dyb nedgravning med højst en halv alen over jorden. Sådanne sten fandtes der førhen i landsbyens yderkanter til afmærkning af, hvortil den såkaldte »byjord« gik og fællesjorden begyndte. Denne sidste var kun gårdbrugernes sag, byjorden alle landsbyens lodsejeres og indsidderes. Vejsten stod der derfor ved vejkanterne ved alle indkørsler til landsbyen samt tillige i landsbyens midte, ret almindeligt ved gadekæret, hvad tilfældet har været i Als by indtil for ikke så længe siden. Kun én af disse fire gamle vejsten er blevet bevaret og nu sat uden for hjemstavnsmuseet.

Tidligere er her fra hjemstavnsmuseet omtalt dettes samling af kvindehovedtøjer fra forrige århundrede, nogle endda brugt langt ind i dette. Museet har disse hovedtøjer affotograferet som »levende model« i glas og ramme ved siden af selve genstandene. Museets samling af ting fra kvindegarderoben i gamle dage er ret righoldig og rummer en hel del smykker, som man med små midler forskaffede sig dengang. Her er nu et hårsmykke kommet til sidste år. Hårsmykket er fra en gammel slægtsgård i byen, den såkaldte Just's Gård, der imidlertid er gået ud af slægten. Kvindens trang til at smykke sig har man førhen måttet tilfredsstille ved egen kunstfærdig tilvirkning af kvindehår som materiale, endda som urkæde og halsbånd. Guld, sølv og ædle stene var ikke den jævne bondekvindes sag for sin egen person. Men også hårsmykker kunne holde til at gå i arv fra slægt til slægt.

Carl Raaschou.

Lokalhistorisk litteratur

Bundgaard, A. M. P.: Fra hjorddreng til sjælehyrde. Erindringer fra liv og præstegerning. 1963. 221 sider. (B. var 1940-47 sognepræst i Års og Haubro.)

Børnenes kontor i Aalborg gennem 60 år. 1963. 8 sider, illustreret.

Christensen, Anders: Bondens eje. Udgivet af Gensidig Brandkasse »Vesthimmerland« og Bygningsbrandforsikringen »Himmerland«. Tegninger: Carlo Wognsen. Redaktion: Peter Riismøller. 1963. 132 sider, illustreret.

Christensen, Anders: En mand og han næste. Forord af Peter Riismøller. 1962. 229 sider.

Dahl, Knud: Strejftog gennem fredede egne i Jylland. 1962. 230 sider, illustreret. Side 51-76: Salling, Fur og Himmerland.

Dansk glas 1825-1925. Af Alfred Larsen, Peter Riismøller og Mogens Schlüter. 1963. 414 sider, illustreret. Heri omtale af glasværker i Himmerland og Aalborg.

Dinesen, Birthe: Geoelektrisk kortlægning af Limfjordsengene ved Vester Hasing. Geokemiske og geofysiske forhold ved kontrolboringerne. (Danmarks geologiske undersøgelser, 3. rk., nr. 135.) 1962. 64 sider.

Döry, Ludvig: Malede vægdekorationer i danske herregårde 1710-1740. (i: Budstikken. 1962. side 53-102.) Side 66-70: Børglum kloster.

Enevig, Anders: Prinser og vagabonder. 1963. 133 sider, illustreret. Heri bl. a. om Tordenkalven.

Det 15. nordiske folkelivs- og folkemindeforsker møde Ålborg 12.-16. september 1961. Ved L. Bødker og B. Holbek. 1963. 132 sider, illustreret.

Fra det mørke Jylland. Om sære folk og skarnsfolk i forrige århundrede. Ved Niels Th. Mortensen og Johs. Evald Tang Kristensen. 1963. 128 sider, illustreret.

Fønss, Johannes: Bagom breve, billeder — og begivenheder. 1962. 186 sider, illustreret. Heri afsnit om Rebild.

Galster, Kjeld: Den fattige dreng fra Lemvig, den muntre student i København, der blev overlærer i Ålborg. [G. M. Henningsen. 28. 5. 1836—9. 11. 1922.] (i: Hardsyssels Aarbog, Bd. 56, side 46-67, 1962.)

Gilberg, Aage: Fra rådgivningen i Ålborg. (i: Mentalhygiejne, årg. 15 (side 133-35, 1962.)

Glasset. Billedred.: Per Lütken. Tekst: Peter Riismøller og Per Lütken. Fotografi: Ib Henriksen. 1962. 48 sider, illustreret. Udg. af A/S Korsør Glasværk og A/S Cudoglas Korsør. Heri glas fra Aalborg Museum.

Industriarealer i provinsen. En stikprøvevis undersøgelse af omfanget af umiddelbart ledige industriarealer i en række købstæder i august 1961. 1962. 70 sider, illustreret. Side 18-21: Aalborg byområde.

Jensen, Johannes V.: Aandens spor. Portrætter og personligheder. Redigeret af Carl Bergstrøm-Nielsen. 1962. 290 sider, illustreret. Side 94-102: Himmerlandske horisonter. Til nogle billeder af Hans Smidth.

Kernel, Willy: Quality food for millions. (The Danish Food Fair.) (i: Danish Foreign Office Journal, no. 45, side 13-15, May 1963.)

Marseen, Oscar: Lindholm høje. Beskrivelse af udgravninger og fund. Udgivet af Aalborg historiske Museum. 1962. 18 sider, illustreret.

Mortensen, A.: Da telefonen kom til Aalborg. Et tidsbillede. Udgivet af Jydsk Telefon-Aktieselskab, Nordjydske Distrikt. 1963. 8 sider.

Mygind, Agnete: Statsgymnasier. [Aalborghus m. fl.] (i: Havekunst: årg. 43, side 128-44, 1962.)

Pedersen, Knud: Churchillklubben. (Ny udgave.) 1963. 124 sider.

Riisgaard, Niels: Til marked norden og sønden for Limfjorden. Med indledning og noter af Ole Højrup. (i: Budstikken. 1963, side 109-124, illustreret.)

Riismøller, Peter: Slesvigske glas. (i: Arv og Eje. 1962, side 5-22.) Heri omtale af Conradsminde Glasværk.

Riismøller, Peter: Urene kilder. Et fund af husgeråd fra renæssancetid. Udsendt i anledning af Aalborg historiske Museums jubilæum. 1963. 4 sider, illustreret.

Riismøller, Peter: Aalborg. En elementær håndbog i kendskab til en gæstfri by. Tegninger: Carlo Wognsen. Udgivet af Aalborg Turistforening. 1962. 36 sider, illustreret.

Robbrandt, Knud: Byplanarbejdet i Aalborg. Rapport afgivet 1962. 1963. 31 sider.

Spanggaard, A.: Livø. Dens historie i korte træk. 1963. 23 sider, illustreret.

Sundby-Hvorup Gymnasium. Årsberetning 1962-63. [1. årgang.] 30 sider.

Swane, Jørgen: Brevvexling mellem biskopperne J. Swane og Fredrik Nielsen. Ved P. G. Lindhardt. (i: Fra Viborg Amt. 1962, side 59-113.)

Sørensen, Jørn: En Nibe-drengs fodboldeventyr. 1962. 125 sider, illustreret.

Velkommen til Aalborg. Udsendt af Aalborg folkeregister. 9. årg. 1963.

Vore domkirker i tekst og billeder. Redigeret af Jørgen Andersen og Arthur Hansen. 1962. 217 sider, illustreret. Side 35-54: Carl Bay: Budolfi kirke.

Aalborg Amtssygehus. Opførelse af elevbolig samt kapel- og sektionsbygning. Af A. Hjortshøj og N. J. Dam. (i: Tidsskrift for Danske Sygehuse, årg. 38, side 61-65, ill., 1962.)

Aalborg historiske Museum 100 Aar. Udstilling i Aalborghallens foyer 13. Juli—11. August 1963. 1963. 8 sider.

Aalborg 63. Udgivet af Aalborg Handelsstandsforening. Peter Riismøller: Aalborg omkring 1863. Aage Fjellerup: Aalborgområdet omkring 1963. 1963. 87 sider, illustreret. Jubilæumsskrift.

Aalborg Stiftsbog. 1962. 67 sider, illustreret.

»Aalborg viser vej«. Udgivet af Aalborg Erhvervskontor. »Nyt træk i byens profil« og meget mere. 17. årg. nr. 1, 8 sider. 1963.

»Dansk Arbejde«. Udgivet af Landsforeningen »Dansk Arbejde«. Omtale af en række eksporterende Aalborg-virksomheder. 54. årg. nr. 11, 1963.

Nytårstryk:

Larsen, K. Vandmose: Eneboeren. Brudstykker af en fortælling. 1962. 36 sider. (Aalborg Amtstidendes trykkeri.)

Lauritzen, Henry: Jul med Dickens. 1962. 17 sider, illustreret. (Aksel Schøllins bogtrykkeri.)

Wognsen, Carlo: Skitsebogsblade fra Østgrønland sommeren 1962. 1962. 22 sider, illustreret. (Wilh. Burmesters bogtrykkeri.)

Vore to udflugter

Heldagsturen omkring Mariager fjord

I strålende midsommervejr gennemførte vort samfund søndag den 9. juni sin årlige heldagstur, der ved halv ni tiden udgik fra banegårdspladsen i busser og en række private biler.

Første mål var vikingeborgen Fyrkat ved Hobro, og her blev det den kendte bestyrer på det historiske sted, Søndergaard, der viste rundt. Levende skildrede han arbejdet og ordningen av den cirkelrunde vikingeborg fra Svend Estridsens tid eller omkring år 1050. Borgen, hvis udgravning blev påbegyndt 1950, er av samme type som Trelleborg ved Slagelse og Aggersborg nord for Løgstør, selv om Aggersborg har været 3 gange så stor med i alt 48 huse. Borgpladsen er 120 m i diameter og har som Trelleborg rummet 16 store huse bygget i 4 kvadrater, bulhus og bindingsværk ca. 28 m lange med buede langvægge, altså skibsform.. Anlægget har været omgivet av en meget høj vold med 4 tunnel-porte. Foruden fæstning har borgen tjent som kaserne for kongens vikingetropper. — Samfundets formand overbibliotekar Tang Kristensen takkede, og før vi drog videre, vistes stor interesse for den nyopførte gamle vandmølle, der var i gang, og som er opført på den tidligere forfaldne vandmøllens plads.

Næste stoppested var den store istandsatte og frilagte langdysse eller »jættestue« ved gården Voldstedlund, 3 km vest for Mariager. Det er et imponerende gravminde fra yngre stenalder eller fra omkring 2200 år før Kristus. Her var det rektor Kaj Løber, der redegjorde for den tids historie og gav en grundig skildring av tidens gravskikke.

Videre mod øst til Mariager skovpavillon, hvor den medbragte frokost spistes, og hvor vi avviklede den årlige

generalforsamling.

Med skoleinspektør Kr. Værnfelt som ordstyrer berettede formanden om årets virke og om udsendelsen av den særlig store og fint udførte årbog i anledning av 50 året for samfundets stiftelse. En brev-propaganda og et par medlemmers ener-giske virke hade givet en medlemsfremgang på 244, så medlemstallet nu er 1520. En særlig tak til gårdejer Kristoffersen, Teglgården, Ranum, for tegning av 70 nye medlemmer. Formanden sluttede med varm tak til institutioner, amt, by- og sogneråd for nødvendig økonomisk støtte.

Kassereren regnskabsfører Ove Johansen fremlagde det reviderede regnskab, der på grund av den kostbare jubilæums-årbog viste et underskud på ca. 6.000 kr. — En forhandling om økonomien påfulgte, og det vedtoges med stort flertal at forhøje kontingentet fra 10 til 13 kr.

Jorden som de stærk og seg
 madde boudt i Nøj an Nøj
 ¶ Gør ud og, aa gør ud naar
 Aallan de faalropl som bier ¶
 Tøje na der de Nön gøfals
 Lønner fjiden ud aa fæsse Det
 ¶ Man som gøre alle ind i jine.
 Ta' de Nø som som gjind som ¶
 La vær valhi bliv udyn d:
 Soar sin Pøaar de Gjinnar gø!
 ¶ Døin de Sind da for; Pøaar
 faall se ør, La valk fagant. ¶
 M. Blicher

Efter Blichers manuskript på Herning Museum med tilføjelse av hans navnetræk.

»Jyden han æ stærk og seg«.

Årbogens redaktør Henrik Møller redegjorde for de artikler, der er indkommen til eventuel optagelse i kommende årbog.

Til styret genvalgte overbibliotekar Johs. E. Tang Kristensen, rektor Kaj Løber og skoleinspektør Kr. Værnfelt. Ligeledes genvalgte revisorerne lærer A. B. Holm, Helberskov, og viceskoleinspektør J. Gregersen, Hals, med kommunelærer Erik Hald, Aalborg, som suppleant. — Ligeledes genvalgte forretnings- og redaktionsudvalg, som nævnt under Meddelelser fra styrelse og redaktion. — Der sluttedes med en lodtrækning om 25 bøger, skænket av boghandler Stig Madsen.

Besøg i Mariager klosterkirke.

Den i 1788-89 stærkt formindskede tidligere klosterkirke var næste mål for dagens program. — Efter at deltagerne havde bænket sig i den lyse kirke, fortalte rektor Kaj Løber i store træk Marie-klosterets historie. Til minde om den hellige Birgitte fra Sverige, der døde 1373, stiftedes Birgittiner-nonneklosteret her omkring 1430. I 1720'erne blev det nedbrudt med undtagelse af kirken og nordfløjen, der nu tjener som dommergård. Kirkebesøget sluttede med salmesang.

Hovhøj og St. St. Blicher.

Naturligt, at vi også besteg Hovhøj, og her ved mindesmærket for Steen Steensen Blicher holdt overbibliotekar Johs. Tang Kristensen et lille foredrag om Blicher og dennes ven komponisten H. C. Simonsen, der har lavet melodier til mange av Blichers sange. Digtet »Jyden han æ stærk og sej« blev digtet til en planlagt folkefest her på højen 1846. Det blev Blichers sidste digt, han døde 2 år efter.

Prædikestolen i Rostrup kirke.

Videre gik turen over Hadsund og Vive til Rostrup kirke, hvor Henrik Møller skildrede kirkens historie, en typisk kirkebygning fra omkring 1200. Tårnet er opført i 1500'erne, og senere er opført udbygning mod nord og våbenhus. Den oprindelige korindgang er nedbrudt og ydermurene omsat. Kirken har en sjælden altertavle, men navnlig er prædikestolen en stor sjældenhed. Den har årstallet 1544, altså 8 år efter reformationen. Den bærer meget fint udførte båndslængninger; men det ejendommeligste er, at der på stolens fornemste side er skåret en kronraget munkeskikkelse! Stolen er bekostet av herremanden til Villestrup, landsdommer og lensmand i Aalborg lén Axel Juul. — Også dette kirkebesøg sluttede med en salme.

Og så kørtes hjemad forbi herregården Villestrup, gennem Rold skovene til Skørping og forbi den nedlagte Buderup kirke. En alsidig og udbytterig dag var til ende.

Besøg ved jættestuen ved Suldrup, Rebstrup nedlagte uldspinderi og Skivum kirke

var målene for vort samfunds 2. udflugt lørdag eftermiddag den 31. august.

Ca. 150 deltog i turen, og den indledes med kaffe i Hjedsbæk kro. Her mødtes vi med den kendte amatør-arkæolog Søren Nielsen, Giver, som levende fortalte om oldtidsgraven »Jættestuen« ved Suldrup. Den form for gravkamre er fra yngre stenalder, godt 2000 år før Kristi fødsel. — På turen videre frem standse man for at se gravmindet. Og så kørtes til Rebstrup, hvor Søren Nielsen berettede om det nu nedlagte uldspinderi. Desværre var netop i sommer de gamle, tunge spindemaskiner avmonteret og ført til Brede nord for København, hvor de

*Prædikestolen
i Rostrup kirke.*

er opstillet i håndværkermuseet. Det var med vemod, ejeren Aage Pedersen har sagt farvel til de gamle maskiner, der er fra 1870 og var drevet ved vandkraft. I museet vil de til tider blive demonstreret, drevet ved vandkraft.

Forbi Højris mølle kørttes derpå til Skivum kirke, hvor lærer Johs. Mark, Aalborg, fortalte om kirkens historie. Skib og kor er fra ca. år 1200, og senere er tilbygget tårn og våbenhus. Her er korbuen også udvidet og ændret til gotisk spidsbue. Her er stadig bjælkeloft, hvad der er det oprindelige. En jernbeslået pengeblok findes nu i Aars museum.

Og så gik det til hjemlige egne med minder om en god dag.

Henrik Møller.

Meddelelser fra styrelse og redaktion

Som det fremgår af beretningen om generalforsamlingen, viste regnskabet et underskud på ca. 6.000 kr., fordi jubilæumsårbogen blev så dyr at fremstille. Og selv om kontingentet blev forhøjet, ser vi os nødsaget til i år at udsende en forholdsvis lille årbog, men til gengæld mener vi, at den indeholder betydelige bidrag til vort amts historie.

Bogen er den 52. i rækken af »Fra Himmerland og Kjær Herred«. Den udgør bind XXIV, altså bind 24, og vi har vedtaget, at hver bog herefter udgør et nyt bind med egen paginering.

Også her vil vi udtrykke vor taknemmelighed for modtagne tilskud fra institutioner, firmaer, amt, by- og sogneråd. Vi har jo ønsker om at udgive en ny fortegnelse over litteratur vedrørende Aalborg amt, da der jo er udkommen en mængde siden vor første fortegnelse 1935.

Vi ønsker Aalborg historiske Museum til lykke med dets første 100 år. Vi henviser til den udførlige beretning om begivenheden her i årbogen.

Det er nødvendigt at understrege følgende, og vi beder vore medlemmer ikke glemme det: For at spare den dyre opkrævning udsender vi herefter ligesom sidste år årbogen som tryksag vedlagt indbetalingskort til indsendelse af kontingent og tryksagsporto. Men desværre glemte en del sidste år at sende beløbet, skønt vi havde givet en respit på en måned. Vi måtte så, som vi havde meddelt, udsende opkrævning, men tænk, en del af dem kom retur! Det kan man ikke. — Vi prøver dog igen i år, og bliver det ikke tilfredsstillende, ser vi os nødsaget til at benytte den dyrere tilsendelse med postopkrævning.

— — —
Vi vil gerne her i vor årbog mindes et tidligere medlem af vort samfunds styrelse gennem flere år, nemlig tidligere sognepræst M. Larsen, Als. På grund af sygdom blev han nødt til at opgive sin præstegerning og samtidig medlemsskabet af vort styre.

Pastor Larsen var meget historisk interesseret og har skrevet flere bidrag til vor årbog fra sit sogn. — Han var efter sin afsked flyttet til Bogense; men jordefærden foregik fra Als. Henrik Møller deltog i jordefærden og udtalte ved graven samfundets tak.

— — —
Vi gentager her vore tilbud til medlemmerne vedrørende ældre endnu ikke udsolgte årbøger m. m.:

1921—1926, 1936, 1938 (kun artikler fra Vesthimmerland, nemlig hjemstavnsstævnet i Aars 1937) à 1 kr. pr. stk., 1946—1961 à 3 kr. pr. stk. Vi har en lille rest af Seidelins fortegnelse over litteratur vedrørende Aalborg amt i tiden 1656—1935 (ca. 1500 titler), som fås gratis mod porto. — Da vor afdøde medarbejder arkæologen Vestergaard Nielsen, Aars, fyldte 70 år, hædrede vi ham med

et festskrift i nummererede eksemplarer med 8 artikler af kendte historikere. Af denne bog har vi en lille rest, som vi sælger for 2 kr. pr. stk. — Alt ved henvendelse til kassereren.

Om udsolgte årbøger kan der rettes henvendelse til årbogens redaktør, der har forbindelse med antikvariater.

Og så gør vi opmærksom på følgende billige tilbud til medlemmer:

»Fortid og Nutid«, det historiske medlemsskrift, kan der abonneres på for en favorpris af 15 kr. pr. år (bogladepris 25 kr.), stort format, kommer to gange om året.

E. Kroman: »Skriftens Historie i Danmark fra Reformationen til Nutiden«. 10 kr. (Bogladepris 18 kr.).

Holger Hjelholt: »Skriftprøver«. 6,80 kr. (8,50 kr.)

Helge Søgaard: »Litteraturvejledning for kulturhistoriske Provinsmuseer«. 5 kr. (8,50 kr.)

»Nationalmuseet og den lokale forskning«. 2 kr.

Register til »Fortid og Nutid«, bind I—XVII. 2 kr.

Knud Prange: »Heradisk Nøgle til Nyt Dansk Adelslexikon«. 16 kr. (27 kr.)

»Dansk Navneskik«. 5 kr.

H. Hansen: »Om opbevaring og Ordning af Købstadsarkiver«. 2 kr.

S. Nygaard: »Anvisning til at drive historisk-topografiske Studier«. 2 kr.

Bauer: »Calender for Aarene indtil 2200 e. Kr.« (fototeknisk optryk). 12 kr. (20 kr.) — Nævnte skrifter fås ved henvendelse til Landsarkivet, Viborg.

»Fra Nationalmuseets Arbejdsmark«, museets store rigt illustrerede årsskrift, som omhandler de årlige udgravninger og undersøgelser, fås til nedsat pris som medlem af vort samfund. Bestilling, men *ikke* betaling, sendes til vor kasserer.

»Arv og Eje«, Dansk museumsforenings fine årsskrift, kan der tegnes abonnement på til favorpris 10,75 kr. pr. årgang (bogladepris 15 kr.) ved henvendelse til museumskonsulent P. Halkjær Kristensen, Nationalmuseet, København K.

»En dag i Vitskøl kloster« bør blive læst af vore medlemmer. Den duplikerede bog med tegning af klosteranlægget er udarbejdet af vesthimmerlændingen fhv. lærer J. Chr. Myrhøj og giver et fint billede af klosteret og dets liv omkring 1250. Den er ikke i boghandelen og fås kun hos forfatteren, »Skovhytten«, Skive. (7 kr.)

Igen vil vi på given foranledning oplyse, at størsteparten af vort lands forskellige historiske samfunds årbøger findes i Det nordjyske Landsbibliotek, og at disse skrifter og for øvrigt alle historiske skrifter kan lånes på biblioteket eller det lokale bibliotek, der gratis skaffer de ønskede bøger.

Og igen gør vi opmærksom på, at ifølge fredningsloven af 1937 er *alle* fortidsminder fredede. Der kan idømmes pligt til restaurering og store bøder, dersom man beskadiger eller ødelægger oldtidsgrave eller andre fortidsminder. I 1961 kom et tillæg til loven, og her hedder det, at der inden for en omkreds af 100 m fra jordfaste fortidsminder ikke uden tilladelse fra fredningsnævnet må opføres bygninger, skure, master og lignende eller foretages beplantninger, ændringer i ter-

rånet eller andet, der i væsentlig grad kan virke skæmmende eller ødelæggende på disse minder. — I øvrigt henviser vi til øvrige vigtige bestemmelser i 1937-loven, gengivet i årbog 1962, side 226.

Historisk Samfunds ledelse:

Overbibliotekar Johs. E. Tang Kristensen, Nørresundby, formand.
Rektor Kaj Løber, Aalborg, næstformand og sekretær.
Regnskabsfører Ove Johansen, Nørresundby, kasserer.
Lærer Henrik Møller, Aalborg, redaktør.
Skoleinspektør Kr. Værnfelt, Aalborg.
Overlærer Viggo B. Qvist, Aars.
Rentier Thomas B. Thomsen, Ulsted.
Skorstensfejermester Thomas Møller, Sulsted.
Rentier Chr. Kollerup, Vilsted.
Konsulent J. Jeppesen Jensen, Aalborg.
Gårdejer Regnar Pedersen, Nysom.

Forretningsudvalgets adresser:

Johs. E. Tang Kristensen, A. C. Jacobsensvej 16, Nørresundby, tlf. 2 80 27.
Kaj Løber, Katedralskolen, Aalborg, tlf. 2 28 36.
Ove Johansen, Kongensgade 36, Nørresundby, tlf. 2 14 25.
Henrik Møller, Teglvænget 17, tlf. 2 66 60.

Redaktionsudvalget:

Lærer Henrik Møller (formand).
Skoleinspektør Kr. Værnfelt.
Overbibliotekar Johs. E. Tang Kristensen.
Rektor Kaj Løber.

Artikler og andet vedrørende årbogen bedes sendt til Henrik Møller under ovenstående adresse.

Sammendraget driftsregnskab

for året 1. april 1962 — 31. marts 1963.

UDGIFTER	Kr.		Øre		INDTÆGTER	Kr.		Øre	
<i>Årbogen :</i>					<i>Tilskud</i>				
Redaktørhonorar	700,00				fra staten	1995,00			
Forfatterhonorar	1280,00				- amt og kommuner	1825,00			
Trykkeriudgifter + oms.	20282,14				- banker og sparekasser	925,00			
Klicheer + oms.	3042,23				- institutioner og firmaer	650,00			
		25304	37		- H/r. sagfører Zeutens mindelegat	500,00			
Kontorartikler, porto m. m.		525	89				5895		00
Udsendelse af årbogen		1235	90		Medlemskontingent		15130		00
Møder og lignende		472	97		Salg af årbøger		548		85
Repræsentation		605	20		Renter på sparekasse og girokonto		246		12
Underskud på sommerudflugter, annoncer m. m.		481	65		Refunderet udsendelsesudgifter		1115		95
Diverse udgifter		673	28		Refunderet papirafgift		234		00
					Indlæg i årbogen		90		00
		29299	26				23259		92
Saldo at overføre til 1963-64		2304	56		Overført fra 1961-62		8343		90
		31603	82				31603		82

Regnskabet er gennemgået med tilhørende bilag og har ikke givet anledning til bemærkninger.
Kassebeholdningen kr. 2304,56 er til stede.

Helberskov, 7. juni 1963.

A. B. Holm.

J. Gregersen.

Nørresundby, 6. juni 1963.

Ove Johansen.

NYE MEDLEMMER

- Gårdejer Peter Aarup, Vester Hornum.
Kontorchef A. E. Andersen, Valmue-
marken 60, Aalborg.
- Advokat H. Torp Andersen, Østerå-
gade 3, Aalborg.
- Advokat Just Andersen, Boulevarden
11, Aalborg.
- Overlærer M. K. Bjørndal Andersen,
Teglvangen 19, Aalborg.
- Repræsentant F. Andreasen, Borger-
gade 1, Aalborg.
- Gårdejer E. Møller Andersen, Bælum.
- Gårdejer Hans Andersen, »Engbro-
gård«, Tylstrup.
- Direktør C. K. Appel, »Bakkehuset«,
Nørresundby.
- Distriktschef Gustav Rasmussen, Klo-
stermarken 11, Aalborg.
- Fru Anna Bach, Cafeen, Vester Hor-
num.
- Gårdejer Jens Bandsholm, Ranum.
- Seminaricadjunkt Bang-Møller, Ranum.
- Blikkenslagermester H. F. Bach, Hals.
- Overlæge dr. med. H. O. Bang, Klo-
stermarken 47, Aalborg.
- Skovrider Johs. Th. Bavnsgaard, Molt-
kesvej 16, Aalborg.
- Provisor Arne Bech, Gravensgade 1,
Aalborg.
- Direktør Preben Becher, Svenstrup.
- Forstanderinde fru Christa Bech,
Ranum.
- Direktør R. Beier, »Fremtiden«, Aal-
borg.
- Advokat E. Bengtson, Løgstør.
- Sognepræst E. Bennetzen, Løgstør.
- Overlæge Helge G. Berthelsen, Urbans-
gade 50, Aalborg.
- Farvehandler Johs. Berthelsen, Løgstør.
- Arkitekt Poul Bjerre, Bygholmen 18,
Aalborg.
- Hotelejer V. Bjerrehus, Næsbydale,
Ranum.
- Rentier Hans Borup, Vester Hornum.
- Købmand Harald Brandt, Skovbakke-
vej 11, Aalborg.
- Lærer Svend Bro, Ranum.
- Tømremester N. Busk, Ranum.
- Apoteker fru Karen Brøndum, Valmue-
marken 29, Aalborg.
- Gårdejer Peter Bøgh, »Koldgården«,
Arden.
- Proprietær Jørgen Bøjen, Vester Hor-
num.
- Bjarne Carlsen, Sct. Hansgade 9, Ros-
kilde.
- Lærer Jens Chemnitz, Løgstør.
- Distriktsjordemoder fru A. Christen-
sen, Ranum.
- Carl B. Christensen, Herninggade 8,
Frederikshavn.
- Plantageejer Ingeman Christensen, Sal-
ling.
- Rentier Ejnar Christensen, Mou.
- Fru Lucina Christensen, Ranum.
- Lærer Marco Christensen, Ranum.
- Ekviperingshandler Gunnar Christen-
sen, Aabybro.
- Dommerfuldmægtig Henning Christen-
sen, Teglvangen 3, Aalborg.
- Sv. Aage Christensen, Vestergade 46,
Nørresundby.

- Arkitekt Olaf Christensen, Lundbyes-
gade 26, Aalborg.
- Borgmester Thv. Christensen, Dybdals-
vej 7, Aalborg.
- Gårdejer Lars Christiansen, Ranum.
- Vognmand Martinus Clausen, Ulsted.
- Vognmand Magnus Colding, Fr. Obels-
vej 13, Aalborg.
- Malerinde fru Anna Dahl, København.
- Advokat A. P. Dahl, Boulevarden 5,
Aalborg.
- Rentier Søren Dahl, St. Ajstrup.
- Lærerinde frk. Dalgas, Hals.
- Lærerinde fru Elna Dalum, Løgstør.
- Lærer Helge Dalsgaard Løgstør.
- Dyrlæge J. Damgaard, Ranum.
- Faktor Mads P. Dons, Maren Turis-
gade 5, Aalborg.
- Direktør H. Drescher, Myhresvej 14,
Aalborg.
- Bagermester Kr. Dybdahl, Ranum.
- Seminarielektor E. Dyssegaard, Ranum.
- Civilingeniør Poul Egelund, Solbyen 71,
Hasseris.
- Ø. Eir, Rebæk Allé 33, Hvidovre.
- Apoteker K. Ekstrøm, Budolfi Apotek,
Aalborg.
- Møbelhandler Sv. Aa. Enslev, Ranum.
- Seminarielektor G. Eriksen, Ranum.
- Kæmner Esbensen, Ranum.
- Arkitekt fru Karen Esbjerg, Gistrup.
- Sekretær fru Vibe Estrup, Skørping.
- Lærerinde fru Gudrun Frandsen, Hem-
drup, Løgstør.
- Gårdejer Har. Frank, Næsby, Ranum.
- Lektor A. P. From, Sjællandsgade 8,
Aalborg.
- Egon Friberg, Engesvang.
- Gårdejer Arne Fristrup, St. Restrup.
- Lærer Ove Gade, Løgstør.
- Pastor P. Andersen Gaub, A. Borchs-
vej 9, Aalborg.
- Læge Chr. Gellert, Lindholmsvej 76,
Nørresundby.
- Direktør G. Gravholt, Århus.
- Sygekassékasserer S. Græsbøll, Ranum.
- Seminarieadjunkt Aage Grønager,
Ranum.
- Gårdejer Adolf Fischer, Audrup.
- Fru Birgit Haaning, Højtoften 2,
Hasseris.
- Ingeniør E. Hegelquist, A. Borchsvej 2,
Aalborg.
- Lærer G. Hanghøj, P. Freuchensvej 1,
Aalborg.
- Handelsrejsende Axel Hansen, Anne
Marievej 5, Hasseris.
- Skibsreder Bach Hansen, Hasseris-
vej 130, Hasseris.
- Lærer Ejnar C. Hansen, Sjællands-
gade 28, Aalborg.
- Lærerinde fru Esther Hansen, Sønder-
bro 23, Aalborg.
- Proprietær Dalbo Hansen, Elkangård,
Ranum.
- Viceinspektør Knud Hansen, Nytorv 9,
Aalborg.
- Snedker H. E. Hansen, Vegger.
- Gårdejer Chr. Hansen, Hyllebjerger,
Vester Hornum.
- Ingeniør Poul Hansen, Evasvej 17,
Aalborg.
- Seminarieadjunkt Skjold Hansen,
Ranum.
- Kommunelærerinde fru Birthe Henrik-
sen, Støvring.
- Overlærer fru Klara Holm, Vindblæs.
- Godsejer A. Horsens, »Fænøgård«,
Middelfart.
- Adjunkt fru Ester Harsberg, Vangs
Allé 8, Aalborg.
- Bankdirektør P. M. Hjulmand,
Gl. Torv 8, Aalborg.
- Gårdejer J. S. Husum, »Christians-
minde«, Ranum.

- Statsskovrider Jens Hvass, Skørping.
Lærer Ernst Hyldgaard, Løgstør.
Pastor P. B. Højberg, Uttrupvej 19,
Nørresundby.
Lærerinde fru Birgit Højbjerg, Løgstør.
Pensionist Johs. K. Jacobsen, Vester
Hornum.
Lærer E. H. Jensen, Haubrovej, Hor-
num.
Arbejdsmand Chr. Jensen, Vester Hornum.
Vognmand Erik Jensen, Blenstrup.
Tandlæge Erik Jensen, Brotorvet 2,
Nørresundby.
Rektor H. Frydendal Jensen, Nørre
Uttrup.
Lærerinde fru Kamilla Jensen, Løgstør.
Skoleinspektør N. O. Nørgaard Jensen,
Nørresundby.
Seminarielærer K. V. Jensen, Ranum.
Seminarielærer Rudolf Jensen,
Ranum.
Redaktør S. E. Jensen, Løgstør.
Overlærer Orla Jespersen, Ole Kjær-
vej 13, Aalborg.
Stadsgartner Johs. Jensen, Skovbakken,
Aalborg.
Overskovfoged K. K. Johannesen,
Astrup, Arden.
Manufakturhdl. Johs. Jensen, Als Østj.
Overlærer Anders Johansen, Vestre
Allé 56, Aalborg.
Overlærer S. Aa. Johansen, Rostrups-
vej 18, Aalborg.
Kommunelærer Johs. Juncker, Vingen 2,
Gug.
Skovfoged Hans Jungdal, Arden.
Grosserer Ejvind Jørgensen, Linde-
allé 2, Hasseris.
Arkitekt J. P. Jørgensen, Torvet 3,
Nørresundby.
Direktør S. Chr. Jørgensen, Maren
Hemmingsvej 21, Aalborg.
- Gårdejer P. Kaldahl, Næsby Vester-
gård, Ranum.
Amtsvejinspektør Chr. Kirkegaard,
Poppelvej 15, Hasseris.
Rektor N. T. Kjelds, Kornblomstvej 8,
Aalborg.
Toldkontrollør Sv. Kjemstrup, Helgo-
landsgade 1a, Aalborg.
Kommunelærer A. Mejlhede Kjeldbjerg,
Kastetvej 105, Aalborg.
Læge Poul Kjeldgaard, Hasserisvej 127,
Hasseris.
Frkn. A. og G. Kjer, Elmeallé 12,
Hasseris.
Sognefoged J. C. Kornum, Ranum.
Arkivar Erik Bruun Krabsen, Birke-
vej 32, Aalborg.
Civilingeniør H. H. Krag, Roligheds-
vej 18, Nørresundby.
Forstander Gunnar Kragelund, Bælum.
Rentier Hans Kjølby, Vilsted.
Købmand N. B. Klitgaard, Ulsted.
Gårdejer Kr. Kristensen, Rønbjerg-
gård, Ranum.
Gårdejer Anders Krogh, Ranum.
Lærerinde frk. Astrid Krogsgaard,
Abildgårdsvej 58, Nr. Uttrup.
Gårdejer Holm Larsen, Ranum.
Landpost Morell Larsen, Ranum.
Amtskontorchef, cand. polit. C. Aa.
Larsen, Østergade 76, Nørresundby.
Arkitekt Rich. Lohmann Larsen, Samsø-
gade 34, Aalborg.
Statsskovfoged K. M. Larsen, Tøttrup-
hus, Skørping.
Frk. Ingeborg Larsen, Vesterbro 63,
Aalborg.
Husmand Peter Larsen, Vilsted.
Lærer Christian Lauridsen, Løgstør.
Gårdejer Jens Bach Laursen, »Hved-
holm«, Ranum.
Proprietær Chr. Laustsen, »Østergård«,
Ranum.

- Civilingeniør V. Leth, Cementfabriken, Rørdal.
- Direktør Carl Bo Lind, Hasserisgade 43, Aalborg.
- Snedkermester Kristian Lind, Vitskøl, Overlade.
- Ingeniør Niels Lindholt, Lillisvej 8, Hasseris.
- Lærer Bjarne Lyngsholm, Filstedvej 171, Aalborg.
- Gårdejer Arthur Madsen, L. Østergård, Ranum.
- Gårdejer Hans Madsen, Malle, Ranum.
- Skoleinspektør frk. Gerda Madsen, Aalborg.
- Lektor K. Madsen, Højdev. 1, Hasseris.
- Overlærer Søren Madsen, Købkesvej 51, Aalborg.
- Bent Juul Marker, Mølleageren 21, Nørresundby.
- Læge Christen Michelsen, Nytorv 9, Aalborg.
- Dyrlæge Aa. Midtgaard, Ranum.
- Formand A. Mortensen, Ranum.
- Gartner V. Mortensen, Ranum.
- Gårdejer Johs. Munk, Ø. Uttrup.
- Uddeler Aage Madsen, Vindblæs.
- Sparekassedirektør Mikkelsen, Løgstør.
- Lærer H. C. Mose, Løgstør.
- Fru Ingrid Møller, Jomfru Anegade 7, Aalborg.
- Seminarieadjunkt B. Raffnsøe-Møller, Ranum.
- Kaptajn A. A. Nicolaysen, Dr. Christinesvej 30, Aalborg.
- Forfatter Albert Nielsen, Hadsundvej 77 B, Aalborg.
- Statsaut. revisor Jørgen Nielsen, Bundgårdsvej 45, Hasseris.
- Elektroingeniør W. Albech Nielsen, Godfred Hansensvej 9, Aalborg.
- Læge Sv. Brint Nielsen, Kong Christians Allé 33, Aalborg.
- Civilingeniør Ejnar Nielsen, Solbyen 4, Hasseris.
- Lærer Henning Nielsen, Adjunktvej 12, Aalborg.
- Civilingeniør H. Godske Nielsen, Anne Mariesvej 19, Hasseris.
- Arbejdsmand Chr. Nielsen, Jenle pr. Blære.
- Isolatør A. Nielsen, Ranum.
- Entreprenørfirma Nielsen og Holmgård, Ranum.
- Kroejer Felthaus Nielsen, Ranum.
- Partiformand Søren Albert Nielsen, Ranum.
- Trikotagehandler frk. Gerda Nielsen, Ranum.
- Førstelærer Kr. Nielsen, Næsby skole pr. Ranum.
- Formand R. C. Nielsen, Ranum.
- Gårdejer Anders Nielsen, »Enggården«, Ranum.
- Gårdejer Jørgen Nielsen, »Kirkebjerg«, Ranum.
- Seminarie lærer Karl Nielsen, Ranum.
- Uddeler V. Hansen, Næsby pr. Ranum.
- Øjenlæge Aksel Nordsted, Østerågade 9, Aalborg.
- Lærerinde Else Stig Nielsen, Ranum.
- Lærerinde Viola Nielsen, Løgstør.
- Stud. mag. Jens Ole Nørgaard, Århus.
- Nørre Uttrup Gymnasium pr. Nørresundby.
- Stud. Ole Kofoed Nielsen, Århus.
- Læge V. Nielsen, Hals.
- Sognepræst K. Bornemann Nielsen, Als Østj.
- Arkitekt Carl Odgaard, Nørresundby.
- Bagermester Kr. Olsen, Ranum.
- Malermester Olaf Paulsen, Gl. Hasseris.
- Fabrikant Børge Pedersen, Sønder Allé 22, Aalborg.
- Kontorchef Evald Pedersen, »Fremtiden«, Aalborg.

- Ingeniør Henry Pedersen, Mylius Erichsensvej 104, Aalborg.
- Fru Inger Petersen, Gl. Kærvej 26, Aalborg.
- Civiling. V. Pedersen, Fyrrebakken 24, Hasseris.
- Gårdejer E. Pedersen, »Dalsgården«, Ranum.
- Overlærer H. C. Pedersen, Ranum.
- Rentier Peter Petersen, Ranum.
- Lærer P. H. Pedersen, Ranum.
- Tandlæge Bent Petersen, Vesterbro 63, Aalborg.
- Fru Ville Persson, Strøbyergsvej 9, Hasseris.
- Herreekviperingshdl. E. Poulsen, Løgstør.
- Frk. Helene Rasch, Vesterbro 28, Aalborg.
- Civilingeniør A. E. Rasmussen, Ågade 5-7, Aalborg.
- Gdr. A. Rebstrup, Gislum pr. Østrup.
- Montør Henrik Riisager, Langelandsgade 48, Aalborg.
- Thorkild Riisager, Wildvestvej 5, Vodskov.
- Fabrikant N. P. Risgaard, Badehusvej 22, Aalborg.
- Seminarieelev Mogens Ryberg, Herluf Trollesgade 27, Aalborg.
- Prokurist Gregers Saabo, »Fremtiden«, Aalborg.
- Fabrikant Chr. Sannemann, Ranum.
- Klosterforstander W. Scheving, Aalborg.
- Salgskonsulent Jørgen Scheving, Himmerlandsgade 13, Aalborg.
- Fru Lærer N. Sjøstrup, Strandvejen 99, Hellerup.
- Læge H. Skaanild, Brotorvet 4, Nørresundby.
- Lærer Jacob Simonsen, Løgstør.
- Proprietær A. A. Sloth, Hyllestedgård, Ranum.
- Lærer Thor Spaanhede, Løgstør.
- Lærer P. Starcke-Jensen, Ranum.
- Dyrlæge Reinholt Stensgaard, Ferslev.
- Frits Strauss, Sønderup.
- Skoleinspektør H. Sæderup, Løgstør.
- Lærer Knud Søgaard, Løgstør.
- Overlærer fru Signe Stenum, Boulevarden 11, Aalborg.
- Assurandør Verner Svendsen, Østerbrogade 19, Nørresundby.
- Forstander A. Svendstorp, Kong Hansgade 3, Aalborg.
- Lærer Svend Søtoft, Th. V. Gardesvej 16, Aalborg.
- Gårdejer Chr. Søndergaard, Vandsted, Løgstør.
- Fru Emma Søndergaard, Borberggade 11, Aalborg.
- Maler Aage Sørensen, Gl. Klarup.
- Frisør S. P. Sørensen, Ranum.
- Seminarie lærerinde frk. Thyra Sørensen, Ranum.
- Maler Egon Sørensen, Cementvej 7, Nørresundby.
- Pastor Morten Sørensen, Provstvejorden 64, Aalborg.
- Fru Margrete Sørensen, Langersvej 11, Hasseris.
- Sekretær Poul Sørensen, Rafns Allé 6, Hasseris.
- Advokat J. R. Tams, Løgstør.
- Manufakturhandler J. W. Thagaard, Ranum.
- Proprietær S. E. Theilmann, Vandstedgård, Løgstør.
- Sygepl. frk. Bodil Thomsen, Århus.
- Viceinspektør Harald Toft, Valmøemarken 58, Aalborg.
- Direktør Thorsen, Ranum.
- Uddeler Jens Thøgersen, Als Østj.

- Lærerinde frk. Grete Trankjær, Golfparken 37, Aalborg.
- Salgsleder Axel Thornvig Troulsen, Syrenparken, Gistrup.
- Kommunelærer Finn Trolle, Pilevej 11, Aalborg.
- Kæmner Evald Trudslev, Frank Rygårdsvej 10, Lindholm.
- Overlæge dr. med. K. Wassmann, Lars Dyrskøtsvej 5, Nørresundby.
- Gårdejer Richard Viborg, Rostrup pr. Arden.
- Gårdejer Poul Winther, Vanggård, Ranum.
- Lærer Aage Vittrup, Løgstør.
- Bankfuldmægtig H. Wormslev, Skansevej 64, Nørresundby.
- Lærerinde fr. Kathrine Zennaro, P. Buåsvej 18, Aalborg.
- Slagtermester A. Ørndrup, Ranum.
- Fru Anne Lise Østergaard, Vestermarksvej 11, Hasseris.
- Centralbiblioteket for Hjørring Amt, Hjørring.

INDHOLD

<i>Af Bispe­ngades saga. Af skoleinspektør Kr. Værnfelt, Aalborg</i>	5
<i>Turist i Aalborg og Limfjordsegnene 1794 og 95. »Fragmenter af nogle Smaarejser i Breve til Venner« i uddrag ved overbibliotekar Johs. E. Tang Kristensen, Nørresundby</i>	35
<i>Østerland og Østerhalne. Af museumsinspektør Thorkild Ramskou, Nationalmuseet, København</i>	56
<i>Biskop Jørgen Swane. Bidrag til en karakteristik. Af højskoleforstan­der F. Elle Jensen, Overlund, Viborg</i>	65
<i>Atelier H. Tønnies i 100 år, 1856 — 9. februar — 1956. Af arkivar Knud Dynesen, Hasseris, Aalborg</i>	79
<i>Af en Vilsted Præsts Saga. Af rentier Chr. Kollerup, Vilsted</i>	97
<i>Nye sydøsthimmerlandske fredninger. Af forfatteren Carl Raaschou, Als</i>	102
<i>Aalborg historiske Museum 1962-63. Af museumsdirektør Peter Riis­møller, Aalborg</i>	104
<i>Vesthimmerlands Museum 1961-63. Af overlærer V. B. Qvist, Aars</i>	115
<i>Als Hjemstavnsmuseum 1963. Af forfatteren Carl Raaschou, Als</i>	119
<i>Lokalhistorisk litteratur</i>	122
<i>Vore to udflugter. Ved Henrik Møller</i>	125
<i>Meddelelser fra styrelse og redaktion</i>	129
<i>Sammendraget driftsregnskab for året 1. april 1962—31. marts 1963.</i>	132
<i>Nye medlemmer</i>	133

